01
2021

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

NICHITA DANILOV: „CHIPUL VERONICĂI MICLE”

„Între chipul real și cel ideal al iubitei Cavalerului tristei figuri există un contrast puternic. Oricum le-am întoarce și din orice unghi le-am privi, proiectându-le în spațiul eului nostru profund, nu vom găsi prea multe puncte comune, ci doar contraste. Cele două chipuri par să aparțină nu unei singure femei. Ele împodobesc două entități atât de diferite, încât, oricât am încerca să le lipim cu un strat de cuvinte, asperitățile ce apar atunci când, printr-un joc imaginar, le vom suprapune, fisurile se vor adânci și mai mult, împingând încercarea noastră într-un colț de umbră derizoriu”. (P. 5)

VAL BUTNARU: „DESPRE BĂTRÂNEȚE CA GEN LITERAR”

„Chestiunile de felul acesta – insomnia, impotența – le întâlnești la tot pasul în romanele în care figurează bătrânii. (...) Ei bine, aceștia sunt parametrii fizici în care se manifestă așa-zisa vârstă a treia. (...) Chiar dacă formulările variază de la un scriitor la altul, acest gând, al contrapunerii stării de senilitate cu tinerețea, pare atât de firesc, încât uneori te întrebi dacă nu cumva toată lumea a căzut pradă clișeelor”. (P. 17)

08

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul autobiografic *Cine sunt eu?* de Eugen Doga, în traducerea lui Vsevolod Ciornei, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

>

EMILIAN GALAICU-PĂUN: „ROMAN CU DEDICAȚIE”

Foto de Gheorghe ERIZANU

„Cu puțini dintre colegii mei scriitori am avut o comunicare la fel de intensă și consistentă – nici nu se putea altfel cu Gheorghe Crăciun! Nu prea îți venea să «flecărești» cu omul abonat la lumea Ideilor (fără a trăi în Turnul de Fildeș, departe de aceasta!), sobrietatea sa «ardelenească» impunea respect, iar cunoștințele-i enciclopedice în materie de cultură puteau fi «accesate» fără fasoane, la o cafea sau o bere, toate acele «colocvii ad-hoc» nefiind cu nimic inferioare unor luări de cuvânt în cadrul manifestărilor științifice. (...) «Trupul știe mai multe», zicea Gheorghe Crăciun; «Prietenia înseamnă prezență fizică», obișnuia să spună Alexandru Vlad; din 2015 încoace, am mai pierdut prieteni, mi-am făcut alții noi, nimeni însă nu-i va ține locul nici unuia din cei doi.”

© Foto de Dirk SKIBA

„POEM DESPRE FRUMUSEȚE”:

„(...) eu știu doar atât: frumusețea ta
este la fel de reală ca asfaltul,
ca boala, ca soarele/ acesta cu miros
de muștar, frumusețea ta croncăne
despre viață și îmi vorbește
despre pești...”

<12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 6
EUGEN LUNGU: „OLGA TOKARCZUK DESPRE CARTE ȘI CĂRȚI” (I)

JURNAL DE CITITOR – P. 11
DUMITRU CRUDU DESPRE CĂRȚI CITITE RECENT

CARTEA DE ISTORIE – P. 16
NICOLAE ENCIU: „CONGRESELE NAȚIONALE ALE ISTORICILOR”

POEZIA JUNĂ – P. 18
ADRIANA RUSU: „MANUALE DE JAPONEZĂ”

CRONICI LITERARE – P. 19, 22, 23
DE LUCIA ȚURCANU, MARIA PILCHIN ȘI DUMITRU APETRI

ACEASTĂ PUBLICAȚIE ESTE EDITATĂ CU SPRIJINUL MINISTERULUI EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

01
2021

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 7 | NUMĂRUL 1 (54) | IANUARIE | 2021

09 „PAUL VERLAINE: «VISUL MEU OBIȘNUIT»”

03 „DE CE SCRIITORII NU CITESC?” (I)

17 „DUMNEZEU A VENIT”

04 SELFIURI CU GULLIVER
„ÎNTÂLNIREA OCHIULUI CU LUMINA” (IV)
DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT
„CHIPUL VERONICĂI MICLE”
DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO
„OLGA TOKARCZUK DESPRE CARTE ȘI CĂRȚI” (I)
DE EUGEN LUNGU

10 CÂMPUL ALB, OILE NEGRE
„TOȚI POEȚII SUNT EVREI? O PRECIZARE PE MARGINEA UNUI CITAT” (I)
DE MIRCEA V. CIOBANU

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL „CINE SUNT EU?” DE EUGEN DOGA, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER. TRADUCERE DIN RUSĂ DE VSEVOLOD CIORNEI

11 JURNAL DE CITITOR
DE DUMITRU CRUDU

14 DIVANUL ÎNȚELEPTULUI
„DESPRE ISTORIE, HAZARD ȘI OAMENI BUNI...”
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

15 ESEU
„O IPOSTAZĂ DIN VIZIUNEA LUI EMINESCU ASUPRA EXISTENȚEI UMANE”
DE ION ȚURCANU

17 VÂNTURILE, VALURILE...
„DESPRE BĂTRÂNEȚE CA GEN LITERAR”
DE VAL BUTNARU

18 POEZIA JUNĂ
„MANUALE DE JAPONEZĂ”
DE ADRIANA RUSU

19 VÂRFURI DE COMPAS
„CARTEA LARILOR”
DE LUCIA ȚURCANU

20 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE” (XXXIII)
DE LEO BUTNARU

21 FILTRE
„MUNCA L-A FĂCUT PE OM” (I)
DE VALENTIN GUȚU

22 POETAE NOVI
„MONI STĂNILĂ ȘI POEZIA CA ARS CREDENTIAE”
DE MARIA PILCHIN

Revista Literară
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău), Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București), Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII

Această revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Adresa electronică: www.mecc.gov.md.

Textele și imaginile inserate în paginile publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word, Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă poziția oficială a MECC. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN **CIUBOTARU**

ILIA ILF ȘI EVGHENI PETROV DESPRE IMPOSTURĂ

„Ostap îi întinse lui Uhudșanski o foaie de hârtie pe care scria:

«GLOSAR FESTIV
Manual indispensabil pentru compunerea articolelor jubiliare, a foiletoanelor tematice, precum și a poeziilor ocazionale, a odelor și a imnurilor

PARTEA I. DICȚIONAR

Substantive
1. Urale. 2. Oamenii muncii. 3. Zori. 4. Viață. 5. Far. 6. Greșeli. 7. Drapel (stindard). 8.Baal. 9. Moloh. 10. Slugă. 11. Ceas. 12. Dușman. 13. Pas. 14. Val. 15. Nisipuri. 16. Galop. 17. Cal. 18. Inimă. 19. Trecut.

Adjective
1. Imperialist. 2. Capitalist. 3. Istoric. 4. Ultimul. 5. Industrial. 6. De oțel. 7. De fier.

Verbe
1. A arde. 2. A stârni. 3. A dezvălui. 4. A se împurpura. 5. A se înălța. 6. A împlini. 7. A cânta. 8. A defăima. 9. A scrâșni. 10. A amenința.

Epitete artistice
1. Înverșunat. 2. Colțos.

Alte părți de vorbire
1. Al nouălea. 2. Al doisprezecelea. 3. N-au decât! 4. Nu-i nimic! 5. Înainte!

(interjecții, prepoziții, conjuncții, virgule, puncte de suspensie, semne de exclamație, ghilimele etc.). N.B. Virgule se pun înainte de „ce", „care" și „dacă". Punctele de suspensie, semnele de exclamație și ghilimelele – oriunde e posibil.»

PARTEA A II A. PARTEA DE CREAȚIE
(se întocmește exclusiv din cuvinte din Partea I)

1. ARTICOL DE FOND

AL NOUĂLEA VAL
«Magistrala de Răsărit este un cal de fier care, stârnind în galopul său de oțel nisipurile trecutului, împlinește pasul istoriei, dezvăluind scrâșnetul colțos al dușmanului defăimător, asupra căruia a și început să se abată al nouălea val, care amenință cu ceasul al doisprezecelea, ultimul ceas pentru slugile Molohului imperialist, acest Baal capitalist; dar, în ciuda greșelilor, să se împurpure și să se înalțe steagurile lângă farul industrializării ce arde în uralele oamenilor muncii, și în cântecul inimii lor, să se dezvăluie zorii unei vieți noi: înainte!»"

(Ilf și Petrov, „Vițelul de aur", Iași, Editura Polirom, traducere de Tudor Mușatescu, revizuită și adăugită de Magda Achim, 2015)

DE CE SCRIITORII NU CITESC? (I)

Întrebarea dacă scriitorii trebuie să fie numaidecât și niște cititori fervenți sau oameni cu o aleasă cultură literară e una curat scriitoricească. Doar cei din breasla noastră par a fi obsedați de chestiune, căci, în afara breslei, gradul de informare sau de cultură al fiecărui literat în parte și al frăției literare în genere nu stârnește aproape niciun interes.

Cititorul adevărat este întotdeauna cititorul amator și nu cititorul profesionist (criticul literar și scriitorul propriu-zis), care citește într-un anumit scop și care e ros mereu de o întrebare ca cea pe care și-o tot punea o mamă vitregă din basmele fraților Grimm: „Zi-mi, oglindă-oglinjoară,/ Cine-i cel mai... cititor din țară?" Cititorul amator este, de fapt, cititorul pursânge, întrucât nu manifestă veleități auctoriale și citește de dragul lecturii, alegându-și cărțile după bunul lui plac. Trierea o face în funcție de propriul lui nivel de cultură și de gustul estetic și implică, firește, o judecată de valoare care vizează în fond doar stilul, gândirea și fantezia/ creativitatea autorului, mai puțin modul în care acesta din urmă își utilizează cunoștințele. Totuși, atât selecția, cât și judecata diferă la cele două tipuri mari de cititori puri de literatură: cititorul care vede în cărți niște opere de artă și cititorul care vede în cărți niște obiecte de consum, indiferent de calitățile artistice ale acestora.

Cititorul estet și erudit va prefera cărțile care nu se raportează, în suficiența lor, doar la ele însele, universuri poetice sau narative circumscrise autorului și personajelor sale. Acest soi capricios de lector va admira mai curând o carte care „dialoghează" cu alte cărți și autori care comunică virtual între ei prin replici, imagini și construcții ingenioase, propunând viziuni, interpretări și mai ales forme noi sau inovatoare de limbaj. Estetul și eruditul le va descoperi negreșit doar la autorii cu adevărat buni, optând de fiecare dată pentru unicitatea expresiei și a viziunii în dauna unicității faptelor povestite sau a stărilor trăite. El știe că doar un scriitor bine școlit simte când ingenuitatea înseamnă originalitate și mai știe că doar o conștiință creatoare bine articulată poate exploata artistic aceste rare întâlniri între talent și cultură. Bref: o proză (oricât de) nouă în conținut, dar previzibilă și șablonardă, și în care singurele metafore sunt cele lingvistice, va fi o lectură plicticoasă pentru lectorul gurmand, care nu-și irosește timpul cu cărți ce nu-l provoacă nici estetic, nici intelectual.

Cititorul nonestet caută în literatură ceea ce nu găsește, de regulă, în viață, adică senzații (*hard* sau *soft*, după cum îi este predispoziția: pentru mister sau pentru melodramă) și un *story* captivant. Acest tip de lector preferă doar cărțile care se înscriu perfect în orizontul lui de așteptare, fără a-l pune pe gânduri și, foarte important, fără a încerca neapărat să i le schimbe. El nu se sinchisește de stilul adesea reportericesc al cărților pe care le citește, ba dimpotrivă, îl salută, întrucât îl ajută să înghită mai repede, fără prea mare efort, poveștile pe care le consumă așa cum consumă orice altceva: în pripă, mereu în așteptarea altui „produs" și a unei noi gratificări. Pe acest cititor nu-l deranjează cultura scriitorilor (dacă e mai multă ca la el, o ignoră, dacă e mai puțină, are un mic prilej de satisfacție) și nici faptul dacă operele pe care le citește comunică între ele. Pentru el, cărțile nu sunt verigi într-un lanț și nici fire într-un imens păienjeniș, ci produse dintr-o serie. Produse autonome sub aspect funcțional, întrucât spun, aparent, povești diferite, dar totuși lipsite de individualitate, întrucât sunt oricând interșanjabile. Vorbim, de fapt, de autonomia pastei de dinți – e ca atunci când vrei să-ți iei Colgate, dar nu găsești, și iei în schimb, fără a regreta prea mult, Aquafresh, cu exact aceleași caracteristici. „Vreau un roman de dragoste ca acela pe care l-am citit vara trecută", așa va zice acest cititor care, atunci când nu-l va găsi la autorul X, îl va găsi neapărat la autorul Y. Îl vor ajuta și colecțiile bine gândite în acest scop de editori. Și asta pentru că cititorul-consumator își alege cărțile în funcție de ce se așteaptă ca acestea să-i furnizeze, mânat de o dorință de noutate difuză, dar și de o poftă a inimii concretă. Nu-l vor stânjeni, deopotrivă, nici locurile comune și nici ideile preconcepute ale autorilor pe care îi citește: s-ar putea să caute în acestea chiar justificarea propriilor sale clișee și stereotipuri, confirmarea puzzle-ului său mental. Sporadic, acest cititor va consuma și scriitori de prim raft, dar o va face din aceleași motive și va descoperi aceleași lucruri. *Insula Comorii* citită de un ins cu o cultură borgesiană și *Insula Comorii* parcursă de un amator de *pulp fiction* sunt două cărți, mai precis, două universuri literare diferite, dacă nu cumva opuse.

Am făcut acolada de mai sus pentru a arăta că, dincolo de preferințele lor, celor două categorii de cititori puri nu are cum să le pese nici de actul în sine al facerii literare și nici de preocupările intelectuale ale celor care fac literatură, deoarece cititorii neprofesioniști se interesează exclusiv de produsul final și finit al efortului scriitoricesc. Esteții localizează fără greș rafturile pe care se prăfuiesc cărțile ce le vor desfăta simțurile lor rafinate, pe când consumatorii de *story*-uri identifică întotdeauna cu ușurință colecțiile și seriile ce cuprind genurile lor îndrăgite de povestiri și subiecte. De cei care nu citesc nimic nici nu are rost să vorbim: s-ar putea ca unii dintre aceștia să nu știe barem de existența seminției „scriitoricești".

Prin urmare, lucrurile chiar așa stau: „De ce citesc /sau: nu citesc/ scriitorii?" e o problemă sută la sută intraprofesională. O cvasievidență, dar care trebuia totuși pomenită și explicată pentru a putea merge mai departe.

Întâi și întâi, trebuie să spunem că problema, deși e veche, a devenit abia recent una importantă și principială. Cu certitudine, istoria literaturii a cunoscut perioade mai faste decât cea actuală, în ciuda producției de carte abundente a contemporaneității, perioade în care literatura era asociată valorior înalte și scriitorul era, prin definiție, un om de cultură. Relaxarea standardelor estetice și diminuarea rolului jucat de critica literară îi face pe scriitori ceva mai indulgenți cu propria lor persoană, pe care nu o mai supun chinuitorului și, după cum s-a dovedit, absolut inutilului proces de cizelare literară. Cultura sumară, lecturile haotice, exigențele scăzute ale publicului cititor de orice fel și relativizarea ideii de calitate i-au destins pe scriitorii de azi care știu că, în lipsa unei competiții reale, se va găsi întotdeauna cineva care să-i aprecieze, cineva care să-i publice și cineva care să le dea o bursă de creație. Succesul, la critici sau la vânzări, nu mai este vital, căci se poate trăi și așa, din scris sau din mimarea acestuia. Ca și în alte domenii de altfel, numele pe care știi să ți-l faci îți poate aduce mai multe dividende decât produsul efectiv al muncii tale. Impostura, fenomen strigător la cer ieri, e ubicuă azi și perfect acceptabilă, dacă știi cum să o ambalezi. La câtă impostură e în jur, de ce nu ar fi impostori și scriitorii? În aceste condiții, rolul lecturii și deci al formării continue ca scriitor devine minor: e destul să fii la curent cu niște tendințe, cu niște idei ce plutesc în aerul dens și elclectic al vremii, să-ți meargă fraza, la vorbit sau la scris, să reușești peste tot, să scrii cronici oportune și să te ai de bine cu cei care contează până dai de sinecura râvnită sau cel puțin de un mic, dar constant grup de admiratori pe Facebook. Azi, un Georges Duroy nu mai e un personaj de roman, altfel spus, nu mai e un caz excepțional, ci unul emblematic pentru realitatea curentă. Peisajul literar, mișunând de tartuffi, este completat de numele „răsunătoare" pe care le promovează, pe bandă rulantă, editorii. Marile case de edituri, adevărați pygmalioni ai pieței de carte, în stare să facă un scriitor din practic orice Eliză Doolittle.

VA URMA

Foto de N. RĂILEANU

SELFIURI CU GULLIVER

ÎNTÂLNIREA OCHIULUI CU LUMINA (IV)

de TEO **CHIRIAC**

X

Ai remarcat deja faptul că, deși luminează de la distanțe incredibile, stelele reușesc, prin limbajul lor limpede și pătrunzător, să-ți transmită trăiri și emoții de nedescris. Bineînțeleles, ai vrea și tu să le transmiți emoțiile tale, unele minunat de frumoase, acestor luminători pe cât de îndepărtați, pe atât de darnici. Dar cum s-o faci când nu reușești să le transmiți emoții nici măcar semenilor din preajmă?

Uneori chiar te întrebi, fără pic de ironie: oare ce gândește o stea când se uită la tine de la depărtări de milioane de ani-lumină? Ce reprezintă pentru veșnicie trupul tău atât de mic și neînsemnat și, totodată, atât de războinic, plin de vanități și de viclenii, de dorințe nesăbuite, de speranțe deșarte?

Desigur, în mișcarea necontenită a universului, corpurile cerești se ciocnesc violent unele de altele, explodând năprasnic, prăbușindu-se în spațiul nesfârșit. Dar ele nu fac asta din ură sau din răutate, din invidie sau din dorință de parvenire, ci pentru a renaște din propria lor cenușă, pentru a da viață altor corpuri cerești, mult mai mari și mai pline de strălucire. Iar lava lor fierbinte, izbucnind cu puteri colosale și revărsându-se în urma coliziunilor, nu se compară cu trupurile umane sfârtecate, cu sângele lor vărsat pe câmpurile de luptă, pe treptele Senatului roman, acum două mii de ani, în sediul Capitoliului american, considerat templul democrației contemporane, sau într-un gang obscur din comunitatea ta.

Ești mirat și întristat nespus de mult că universul tău interior, nemărginit, format din viscere, neuroni și sinapse, este cu mult mai străin, mai ostil și mai distrugător decât universul exterior, la fel de nemărginit, format din materie neagră, corpuri cerești și *găuri de vierme*.

De fiecare dată, în rugăciunea ta de seară, îți ceri iertare de la cerul înstelat pentru atrocitățile săvârșite zilnic de tine și de semenii tăi. Ai vrea să crezi că lumea ta de aici, de jos, asemănătoare cu forfota viermilor lucitori dintr-o toaletă de la țară, ar putea fi confundată de acolo, de sus, cu livezile de cireș în floare, primăvara, cu fantastica lume a licuricilor, în nopțile de vară, sau cu lumea fulgilor de zăpadă spulberați de vânt în zilele geroase de iarnă.

XI

Când privești bolta cerului, în lumina ochilor tăi se întâlnesc și se suprapun cele trei lumi – lumea astrală, lumea terestră și lumea ta interioară. Atunci ai impresia că trupul, mintea și sufletul tău reprezintă cele trei fețe ale divinității, lumina fiind liantul miraculos între imaginație, realitate și visare...

Altminteri, cine nu s-a visat, în anii tinereții, o stea printre stele? Cine nu și-a dorit, la maturitate, strălucirea unui astru ceresc, pentru a pătrunde în tainele acestei lumi? Sau cine nu s-a apropiat, la adânci bătrâneți, de focul din vatră sau de radiatorul de lângă fereastră, bucurându-se de lumina și căldura casei ca de lumina, caldura și compasiunea unui întreg sistem solar?

Ai senzația că stelele cerului sunt conștiente de faptul că, undeva, în cele mai îndepărtate zone ale universului, cineva le privește și le admiră. Mai mult. Ai convingerea că toate stelele s-ar stinge, odată și pentru totdeauna, dacă ele n-ar fi privite, dacă n-ar fi admirate. Prin urmare, privindu-le și admirându-le, tu contribui la îndepărtarea unei eventuale catastrofe cosmice.

Tot așa se explică și faptul că, de la o vreme, ai devenit un personaj emotiv, sentimental. Asta și pentru că toate stelele, a căror lumină o admiri acum, s-au stins cu sute de milioane de ani în urmă, iar ceea ce vezi pe boltă nu e decât memoria lor luminoasă... Astăzi, când vezi că moare o stea, lăsând în urmă o dâră roșietică, simți o mare durere fizică și morală. Suspini, oftezi adânc, de parcă ai fi pierdut o ființă foarte dragă, o rudă de sânge. Sufletul îți plânge înăbușit ca la moartea Tatălui tău, ca la moartea Mamei tale... Iar când descoperi pe boltă un nou corp ceresc (o stea? un înger strălucitor? o putere magică în formă de ochi?), atunci bucuria ta e fără margini: de parcă s-ar fi născut copilul tău mult așteptat. Într-adevăr, atunci simți o bucurie extraordinară. Acea bucurie umplând, cu viteza luminii, comunitatea ta cosmică, familia ta planetară, sistemul tău nervos-filosofic-solar, inima-ți astrală palpitând cu putere, sclipind intermitent...

De altfel, au și stelele maternitățile lor, au și ele cimitirele lor. Acele locuri sacre pot fi asemuite cu locurile de naștere și de odihnă veșnică ale părinților tăi. Locuri ce leagă două sau mai multe comunități cosmice, făcând posibile călătoriile în timp. Locuri asigurând conexiunile cu universuri-copil, asemeni găurilor de vierme din Cimitirul Central din Chișinău și ale celor din Constelația Fecioarei. Constelație în care, atemporal vobind, lumea semănătorilor, cosașilor și groparilor lucrează în liniște zi și noapte. La fel cum, în mare liniște, curg izvoarele, cresc ierbile, zboară fluturii, foșnesc frunzele, sclipesc stelele... Prin acele locuri treci adesea și tu. Obosit de prea mult *haos* și de prea puțin *logos*, te reculegi printre movilițe de praf și pulbere stelară. Observi că unele din ele mai fumegă, că miezul lor de jar mai pâlpâie. Iei cenușă din movilițe și te dai cu ea pe trup, pe față, pe ochi. Cu degetul tremurând de emoție, înscrii pe movilițe nume, ani și date, în speranța că, după ploile de stele din ultima vreme, mai strălucitoare ca oricând, vor răsări alte semințe roditoare, alte seminții omenești.

Contrar opiniei generale, tu crezi că rostul stelelor este acela de a se naște (în mari chinuri cosmice), de a produce și a răspândi cât mai multă lumină în univers. Din acest motiv, întrebarea privind sensul existenței tale se ține de tine ca umbra-ți, tot mai subțire și mai gârbovită, într-o zi cu soare. Așadar, pe lângă faptul că te-ai născut și ai crescut, că ai mâncat și ai băut, că ai iubit și ai urât, că ai filosofat și că ai uitat, chiar a doua zi, tot despre ce ai filosofat, ce altceva îți poate justifica existența? Pe scurt: ai trăit o viață plină de clipe frumoase, incandescente, înălțătoare sau ai vegetat, în așteptarea fericirii, ducând o viață mediocră, lâncedă, mocnită? Apropo, știi cumva câtă lumină și căldură ai consumat de-a lungul vieții și câtă ai produs/ născut/ emanat, la rândul tău, în aceeași perioadă de timp? Într-un cuvânt, ce lași în urma ta: lumină sau întuneric, bucurie sau tristețe, viață sau moarte? Câte puțin din toate? Din punct de vedere artistic, ingredientele amestecate pot provoca senzații tari, euforizante; în realitatea imediată însă, orice amestecătură, prost dozată, provoacă mari dureri de cap, având, de cele mai multe ori, efectul unui cocktail Molotov! Nu e așa?!

În fine, iată întrebarea ce te chinuie mereu și care e mai curând o nedumerire: e posibil oare să trăiești o viață de om, să ai un cer înstelat deasupra capului și să nu strălucești și tu măcar o zi, o oră, un minut?

XII

În tot acest răstimp, al întrebărilor fără răspuns, întunericul nopții a continuat să crească, iar lumina zilei, să scadă. Ajungând la solstițiul de iarnă, când începe cea mai lungă noapte a anului, simți fiorii unui vis, ai unui coșmar, ai unei viziuni îngrozitoare. Astfel se face că viața întreagă a trebuit să-ți crești, în mare taină, o gheară. Iar când gheara ți-a crescut suficient de mare și de ascuțită, o iei și îți scoți cu ea ochii. Din ochii tăi scoși țâșnește o lumină fierbinte, lichidă, de culoare roșietică, împroșcând oglinda, chiuveta de baie, pereții. Dar lumina roșietică nu se oprește, ea continuă să țâșnească, precum strigătul tău de durere, umplând casa, curtea, întreaga localitate. Iar lumea din localitate, nevăzătoare în plină zi, își caută de problemele ei de viață și de moarte, neștiind – sau nedorind să știe – că este nevăzătoare și, deci, neobservând că ți-ai scos ochii cu gheara ta mare și ascuțită și că, în locul ochilor scoși, ai două cristale de jar, pâlpâind, și că toată atmosfera din jur, obscură și obscurantistă, se umple de această lumină, care este o altfel de lumină și care izbucnește din lăuntrul tău îndepărtat, din sufletul tău crepuscular (nimeni nu știe, nici chiar tu însuți, dacă e lumina de după asfințitul sau înainte de răsăritul soarelui tău geamăn).

Rănit, orbit, înflăcărat, ieși din casă și o iei razna pe străzile localității, strigând: „Lumină! Iată lumina!! Veniți și luați lumină!!!". Dar nimeni nu te vede, nimeni nu te aude, lumea văzându-și în continuare de problemele ei de viață și de moarte...

Apoi, în teribilul vis are loc momentul trezirii, al iluminării, când realizezi că ceea ce se întâmplă nu se întâmplă în lumea viselor tale, ci aievea, în lumea reală, a tuturor, și că, practic, ar fi fost cu mult mai simplu și mai puțin dureros dacă, pentru sacrificiul adus luminii lăuntrice, supreme, în loc de gheara-ți diabolică, străfulgerătoare, crescută pe tot parcursul vieții, ai fi recurs la una din lamele de ras, *Neva* sau *Gillette*, care stau și ruginesc fără rost pe chiuveta de baie...

VA URMA

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Grigore Vieru, Gheorghe Zamfir și Ion Ungureanu. Basarabia, 1990

UȘI ÎN ASFINȚIT

CHIPUL VERONICĂI MICLE

de NICHITA **DANILOV**

Între chipul real și cel ideal al iubitei Cavalerului tristei figuri există un contrast puternic. Oricum le-am întoarce și din orice unghi le-am privi, proiectându-le în spațiul eului nostru profund, nu vom găsi prea multe puncte comune, ci doar contraste. Cele două chipuri par să aparțină nu unei singure femei. Ele împodobesc două entități atât de diferite, încât, oricât am încerca să le lipim cu un strat de cuvinte, asperitățile ce apar atunci când, printr-un joc imaginar, le vom suprapune, fisurile se vor adânci și mai mult, împingând încercarea noastră într-un colț de umbră derizoriu. Don Quijote se îndrăgostește, de fapt, mai mult de fantasma unui chip, decât de chipul propriu-zis. Chipul Dulcineei e ca un miraj, ca o oază de lumină ridicată deasupra deșertăciunii vieții sale.

Între chipul real al Veronică Micle, așa cum a fost ea în viața cea de toate zilele, și imaginea care a rămas în „amintirea" noastră, e, probabil, aceeași diferență ca între chipul real și cel imaginar al iubitei cavalerului de La Mancha.

Cum a fost în realitate Veronica Micle? Ce rol a jucat în creația poetului, dincolo de declarațiile apărute în poezii și cele din corespondență, care scot în lumină unele lucruri, dar ascund altele, vor rămâne întrebări pururea deschise, care vor incita, pe măsura schimbării mentalităților, generațiile viitoare, așa cum ne-au incitat în anii optzeci și cum ne incită și acum. Chiar și o scurtă trecere în revistă a punctelor nodale din biografia sa ne pune pe gânduri.

Vălul de mister cu care acoperă imaginația noastră biografia simplă, dar atât de sinuoasă, a Veronicăi Micle e greu de străpuns chiar și de o privire lucidă, „impersonală". Dincolo de văl, se desfășoară viața unui chip „vecinic adorat", plin de orgolii și capricii feminine. Dând ușor vălul la o parte, vom vedea ieșind, ca dintr-o cutie a Pandorei, chipul încruntat al lui Maiorescu, cel al lui Ștefan Micle, chipul pătruns de dragoste și gelozie al lui Eminescu, iar alături de ei, silueta lui Caragiale, precum și siluetele altor bărbați mai mult sau mai puțin iluștri pe care poeta i-a întâlnit de-a lungul atât de scurtei, dar atât de zbuciumatei sale existențe.

Ce rol a jucat totuși Veronica în creația poetului? Cât de mult i-a înfierbântat imaginația?

A fost, într-adevăr, o întâlnire predestinată? În ciorna scrisorii de condoleanțe pe care urma s-o trimită Eminescu Veronicăi la aflarea morții lui Ștefan Micle, poetul scrie: „Viața mea, ciudată și azi și neexplicabilă pentru toți cunoscuții mei, nu are nici un înțeles fără tine". Un fragment dintr-o altă scrisoare, redactată după un an de la dispariția lui Micle, ne arată natura relațiilor care se închegaseră între cei doi de multă vreme: „Doi ani de zile, doamnă, n-am putut lucra nimic, și am urmărit ca un idiot o speranță, nu numai deșartă, nedemnă", căci, continuă poetul, „d-ta erai o idee în capul meu și te iubeam cum iubește cineva un tablou". Probabil că Veronica ar fi rămas pe veci în stadiu de idee și de chip veșnic adorat, dacă ea nu ar fi făcut un pas hotărâtor spre el: „După ce singură ai voit altfel și-ai făcut din visul meu un capriț al d-tale, nu mai putea rămâne astfel, pentru că nu sunt nici de 16 ani, nici de 70". La cine face aluzie Eminescu când amintește de această vârstă, 70 de ani, nu știm. Se referea, cumva la deja decedatul Ștefan Micle sau la alți bărbați iluștri care o curtau sau au trecut prin viața Veronicăi?

După vâlvătăi, urmează dezamăgirile, însă și reproșurile, venite și dintr-o parte și de alta. Mai mult din partea Veronicăi, totuși. Ea îi reproșează că-i scrie prea puțin și prea rar: „tăcerea ta mă omoară"; „tu-mi scrii așa de puțin încât abia o deschid și o și sfârșesc de citit"; „îndărătnica-ți tăcere mi-a zdrobit sufletul". Eminescu se justifică, motivându-și tăcerea prin faptul că era ocupat până peste cap cu articolele pe care le scria pentru ziarul „Timpul". Veronica îi răspunde pe un ton ironic, luându-l peste picior, și stârnindu-i gelozia. Replicile lui Eminescu sunt furibunde. El e gelos pe Caragiale, dar și pe alți curtezani. Reproșurile Veronicăi sunt și ele amare. Dezamăgirea, dar și dorința de-al ține mereu legat de amintirea ei răzbat adesea printre rânduri: „Nu-i așa că indiferența mea ți-a rupt inima, inimă plină de mine, dar îl iau pe Dumnezeu ca martor că nu era o indiferență reală; această răceală simulată nu era decât o contrabalansare la dragostea ta imensă pe care o afișai fără încetare; privirea ta, vorba ta, în sfârșit, toată persoana ta în prezența mea nu era decât dragoste, tu erai atât de puțin stăpân pe tine însuți, încât chiar și persoana cea mai proastă știa că ești îndrăgostit de mine; deci nu trebuia ca eu să dau o dezmințire și să ascund față de ochii scrutători reciprocitatea unui iubiri atât de mari?"

Unii minimalizează, alții absolutizează rolul jucat de Veronica Micle în creația lui Eminescu, în sensul că, dacă n-ar fi cunoscut-o, Eminescu nu ar fi scris marile sale capodopere. E o exagerare, desigur. Dacă nu ar fi întâlnit-o pe Veronica, Eminescu și-ar fi încrucișat pașii cu o altă iubire, și dragostea lui, ca și chinul, de altfel, ar fi fost aproape aceleași. S-ar fi schimbat doar decorul, nu și iubirea în sine.

Probabil că Veronica a fost prototipul frumuseții feminine față de care poetul a simțit o slăbiciune. Oricum, șansa vieții ei e că a apărut în drumul marelui poet. Dacă nu l-ar fi întâlnit, „existența" ei postumă s-ar fi pierdut în anonimat. Știm că ea i-a potențat fericirea, dar mai ales nefericirea.

Oare în momentele de cumpănă, de gelozie, a căutat să-l înțeleagă, să-și tempereze acele capricii ce țin de slăbiciunea feminină sau, dimpotrivă, i-a accentuat gelozia? A încercat oare Veronica să liniștească sufletul împovărat al poetului de o tristețe fără margini, cum rezultă din scrisorile trimise ei sau cum rezultă din sonetul *Veneția*, scris în 1883, într-un moment de sfâșiere sufletească?

„S-a stins viața falnicei Veneții,/ N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;/ Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,/Pătrunde luna, înălbind pereții. /.../ Ca-n țintirim tăcere e-n cetate./ Preot rămas din a vechimii zile,/ San Marc sinistru miezul nopții bate./ Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,/ Rostește lin în clipe cadențate:/ «Nu-nvie morții – e-n zadar, copile!»"

Descifrăm în acest sonet, nu cu totul original, nu numai „prăbușirea unei iubiri moarte", ci și a întregii sale vieți.

De ce atâta disperare la Eminescu? Sufletul său pare sfâșiat de o melancolie ce se revarsă peste marginile firii. A luminat ea, femeia, vreodată, inima lui bântuită de disperare și dorință de moarte? În întunecatele clipe ale existenței sale, și-a adus oare aminte Eminescu de trecerea Veronicăi prin viața sa? Sau a fost și ea o dezamăgire pustiitoare, cum deseori e existența oricăruia dintre noi pentru un altul? A fost ea picătura de neant ce a umplut paharul suferinței sale sau stropul de lumină ce i-a împrăștiat, fie și pentru o clipă, întunericul?

Existențele lor n-au fost ocolite de tot felul de slăbiciuni și de fantasme. Amândoi au căutat căldura omenească. Și dacă vom răsfoi scrisorile, ne vom putea da lesne seama că în momentele lor intime se adresau unul altuia ca doi oameni obișnuiți, căutând unul în celălalt tandrețe și căldură sufletească. Ascultate de o ureche „străină", cuvintele ar părea banale, aproape ridicole. Titlurile scrisorilor lor sunt edificatoare. Ea i se adresează cu: „Domnul meu", „Amicul meu", „Scumpul meu amic", „Scumpul meu Eminescu", „Scumpul meu băiet", „Iubitul sufletului meu și dragostea inimii mele"; apoi cu: „Mițulică dragă", „Mițul meu de odinioară și de totdeauna", „Mițule iubit și drăgălaș" și altele.

Eminescu îi scrie, la rândul său: „Dulcea mea amică", „Doamnă", „Dulcea și draga mea copilă", „Draga mea Veronică", dar și „Dulcea mea Niculiță" sau „Momoțel".

Cuvinte similare Veronica, desigur, a mai adresat și altora. Și Eminescu, pesemne, la fel. Nu trebuie să înfrumusețăm portretul iubirii lor cu broderii și figuri de stil îndoielnice. Veronica Micle nu ar fi putut schimba prea mult destinul poetului, drumul lui trasat de încrucișarea marilor astre. Poate că el a văzut-o cum era în realitate, dar a căutat în făptura iubitei sale și chipul frumuseții ideale. A fost poate greu pentru spiritul său însetat de adevăr să suporte și un chip, și altul.

Peste păcatele vieții și firii omenești trecerea timpului așterne un văl luminos și ascunde momentele obscure și întunecate. Dacă, măcar o singură clipă, Veronica Micle a adus lumină, bucurie în viața lui Mihai Eminescu, și pentru că aura geniului său s-a încrucișat cu aura ei, se cade să cinstim dragostea lor cu o amintire frumoasă.

VERONICA MICLE. SCRISOARE CĂTRE MIHAI EMINESCU DIN 10/22 DECEMBRIE 1881, CUNOSCUTĂ ȘI CA „SCRISOAREA CU FLOARE-DE-COLȚ"

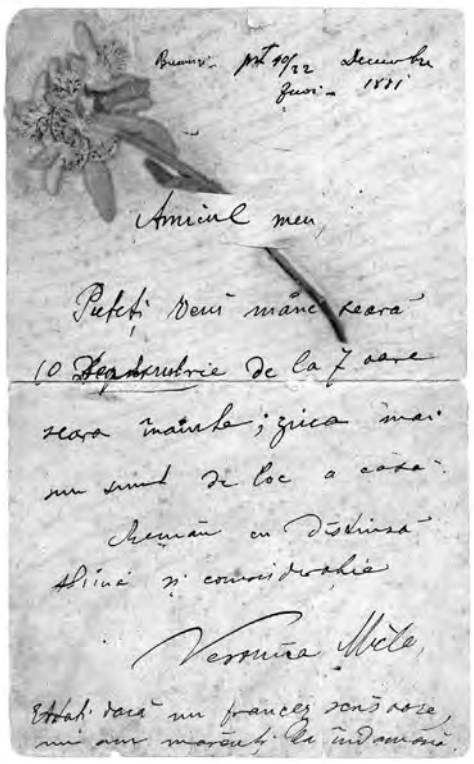

Amicul meu,

Pufuț, vei mânca seara
10 Decembrie de la 7 ore
seara înainte; gâsca mai
nu simt de loc a coate.
Rămân cu dorința
stimei și considerației
Veronica Micle,

Etatl. dacă nu francez sonș rose
mi ai marouți le îndemâni.

© Fondul Documentar Ipotești

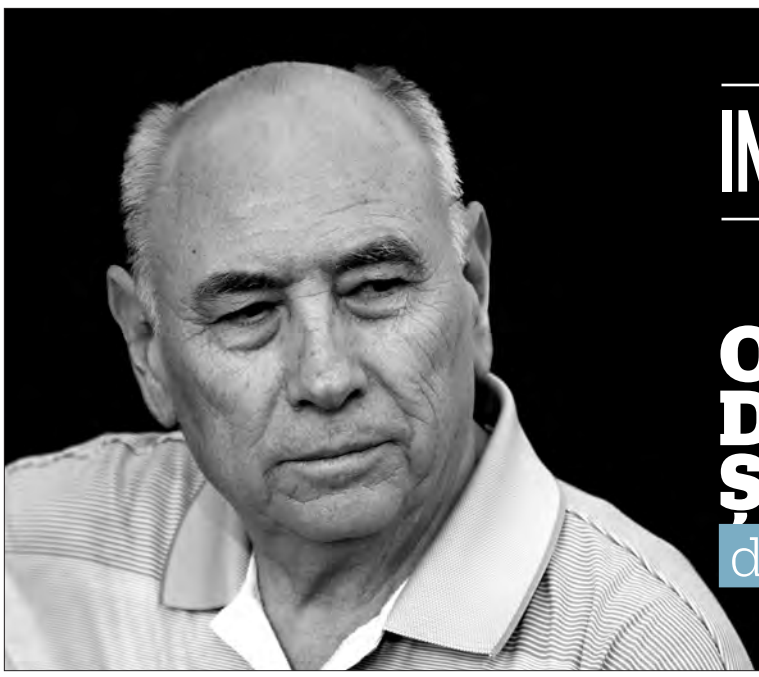

IN SFUMATO

OLGA TOKARCZUK DESPRE CARTE ȘI CĂRȚI (I)

de EUGEN **LUNGU**

Dacă unii dintre ultimii laureați Nobel au stârnit valuri după valuri de interogații mute – mai ales vizavi de Louise Glück, scoasă mintenaș din rucsacul suedez ticsit cu anonimi –, atunci Olga Tokarczuk a fost acceptată fără rezerve de lumea cititoare de pe glob. Nici nu e de mirare, doamna prozei poloneze avea deja o reputație intercontinentală, despre ea vorbindu-se de mult cu admirație și fără mari reproșuri. Mai ales că celebrul premiu îi revenea într-o companie urâtă de tot – alături de Peter Handke, austriacul împotmolit într-un rușinos partizanat politic și tocmai de aceea evaluat ca prea puțin nobil pentru un Nobel! Mai ales că academia încurcă nu de azi, de ieri borcanele, remunerând de multe ori opțiunile politice și nu scriitura!... Dar, până la Handke, o făcea cel puțin cu intenții bune!...

În opinia mea, Olga Tokarczuk vine pe linia „cultă" a literaturii, temele livrești din scrierile sale angajând de multe ori adevărate „disertații" în plan cultural-teoretic. Sunt modele tematice și ideatice care o pun în descendența unor monștri sacri precum Jorge Luis Borges și Umberto Eco. Cartea, cuvântul, semnificațiile cuvântului, scrisul, gândirea ca acte indispensabile omului, legăturile de adâncime între ființă și divinitate prin mijlocirea scrisului, importanța pentru omenire de a fixa prin cuvântul emblematic realitatea și istoria, de a turna existența ființei dispusă neantului în bronzul veșnic al literei – sunt câteva din convingerile scriitoarei intrate în sistemul de valori pe care și l-a creat și îl slujește. Olga Tokarczuk a frecventat în permanență aceste teme, rezumându-le apoi în foarte docta lecție Nobel: *„Din momentul în care se schimbă cuvintele, se schimbă și lumea. Privită din acest punct de vedere, lumea este creată din cuvinte. Modul în care concepem starea lumii și, lucru absolut substanțial, modul în care povestim despre ea, este extrem de important. Ceea ce s-a întâmplat și nu a fost povestit încetează să mai existe, moare"*.

Teză urmată imediat de câteva stipulări teoretice în care se legiferează necesitatea de a lăsa urmașilor o impresie clară despre realitatea ce ne creează ca trestii gânditoare, de a zgândări ispita presantă de a povesti, de a susține narațiunea ca atare, de a-i consemna importanța. Sunt idei care dau literaturii un nou impuls într-o civilizație tot mai subjugată de artele vizuale pasive, precum TV-ul și serialele insipide care lasă utilizatorului doar rolul secund de martor, fără a anima curajul participării unui *eu* nu exclus, ci inclus în joc:

„A nara de la persoana întâi, metodă pe înțelesul oricui, înseamnă a țese un model inedit, unic în felul său, înseamnă să conștientizezi unicitatea propriei ființe și să realizezi că ai propriul destin. Aceasta înseamnă totuși și disponibilitatea pentru confruntarea eu-lui personal cu lumea, până la detașarea completă de ea. Cred că narațiunea, organizată la persoana I, este extrem de caracteristică opticii moderne, care atribuie respectivei unicități rolul centrului subiectiv al universului.

Civilizația occidentală este în mare măsură modelată de această descoperire fundamentală a eu-lui, care a devenit măsura a tot ce există. Omul devine astfel actorul principal, iar părerea sa, chiar dacă e una între multe altele, este întotdeauna ascultată cu respect. Narațiunea la persoana întâi pare a fi una dintre principalele descoperiri ale civilizației umane, care merită respect și încredere absolută.

E tipul de narațiune care ne permite să vedem lumea prin ochii altui eu și să o receptăm prin felul acestuia de a o vedea, relație ce ne leagă ca niciodată înainte de cel care povestește și care ne obligă să acceptăm viziunile inedite ale acestuia. Narațiunea de la persoana întâi este atât de esențială încât e dificil să estimăm importanță acestei descoperiri pentru literatură și civilizație în general".

O bună parte dintre aceste viziuni sunt topite de autoare în una dintre cele mai realizate cărți ale sale și una dintre narațiunile cele mai inteligente în proza ultimelor decenii. E vorba de *Călătoria oamenilor Cărții*. Romanul apărea în 1993 și era tipărit în română la Polirom în 2001. În 2018, cu bunul de tipar în august, adică până a se ști de decizia juriului suedez, ieșea ediția a doua; a treia era tipărită în 2019, deja cu un medalion pe copertă ce informa cititorul despre premiu. Traducerea e semnată de Constantin Geambașu. Era de fapt una dintre primele cărți ale scriitoarei poloneze, dar colaboratorii perspicace ai editurii ieșene intuiau deja un viitor strălucit în persoana autoarei!

Călătoria... e o carte elaborată, construită cu multă minuție și calcul logic (dar și artistic!). În sinuozitățile subiectului nimic nu e lăsat la voia întâmplării, personajele, faptele lor, ansamblul obiectelor care le înconjoară, mai ales cărțile, tablourile, artefactele ș.a., sunt ca o pădure de simboluri, acestea constituind un bun prilej de jubilație pentru hermeneuți! Căci călătoria oamenilor spre ținta lor sacră – Cartea – e un itinerar inițiatic. Marșrutul pelerinilor, meditațiile lor, persoanele întâlnite în cale provoacă cititorului mari ispite interpretative. Finalitatea concluziei este însă mereu deviată de un alt (posibil!) algoritm interpretativ, la fel de viabil ca și precedentul!

* * *

În centrul acestei arhitecturi extinse pe orizontală ca un portic grecesc se află *Cartea* (cu majusculă!), un *axis mundi* al universului imaginar al prozei, dar și al aparatului ei ficțional. Autoarea îi descifrează o parte din sensuri chiar din startul aventurii:

„La început, Dumnezeu a creat lumea dintr-o literă frântă. Din cuvântul fisurat trupul s-a scurs ca sângele. Trupul e așadar un cuvânt imperfect.

Dumnezeu este perfect, este cuvânt și nu are trup; de aceea l-a creat pe Adam, dându-i trup și cuvânt, pentru ca, perfect și infinit, să privească imperfecțiunea și finitudinea lui Adam.

Și pentru ca Adam să nu uite cuvântul și forța, Dumnezeu i-a dat Cartea, în care a trecut perfecțiunea sa, nemărginirea și nesfârșitul său".

E lesne să remarcăm similitudinile cu ideile din rezumatul Nobel – lumea e creată din cuvinte –, dar și ușoara antinomie – asemănare-detașare – de începutul evanghelic după Ioan (1; 1, 9): *„La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. [...] Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume"*.

„Dar când Samael a distrus opera divină a creației, promițându-i lui Adam altă cunoaștere decât cea divină, Dumnezeu s-a îndepărtat de om și i-a luat Cartea. Adam l-a implorat pe Dumnezeu de pe pământul înroșit de jar să i-o înapoieze. Și Dumnezeu s-a milostivit. L-a trimis pe îngerul Rafael și acesta i-a adus-o lui Adam. Adam a lăsat Cartea lui Set, iar de la Set a moștenit-o Enoh. Enoh a recunoscut că Adevărul este Scriptura și că în Scriptură este Adevărul, de aceea el a fost primul dintre oameni care a învățat să scrie Adevărul și să transmită această învățătură urmașilor săi.

Dar omul ajunge la Adevăr cu migală și pe cărări lăturalnice, de aceea Dumnezeu, în bunătatea sa nemărginită, l-a luat pe Enoh într-o călătorie de la primul până la al șaptelea cer, pentru a-i arăta întreaga lucrare divină. Iar în cerul al șaptelea i-a arătat pomul cunoașterii binelui și răului și pomul vieții. Și a fost Enoh cu îngerii și cu Dumnezeu timp de șase jubilee, și i-au arătat tot ce e pe pământ și în ceruri. Și a văzut Enoh că în Cartea Sfântă era scris cel mai adevărat dintre adevăruri: că ceea ce este sus este și jos.

Și când Enoh a ajuns bătrân și obosit de viață, Dumnezeu l-a luat în cer pentru a doua oară și l-a făcut înger. Atunci a dispărut pentru totdeauna Cartea Sfântă. Dar Dumnezeu i-a promis lui Enoh că o va înapoia oamenilor, când va veni timpul".

În această inserție cvasibiblică, pe care Olga Tokarczuk o marchează în text, ca să-i sublinieze însemnătatea, cu caractere italice, e menționată calitatea expresă a Cărții: ea conține Adevărul, un Adevăr pe care oamenii l-au pierdut, deoarece s-a pierdut însăși Cartea. Deci, pelerinajul oamenilor în căutarea Cărții este de fapt o căutare a Adevărului Primordial, a Adevărului Sacru, în care Dumnezeu a definit *„perfecțiunea sa, nemărginirea și nesfârșitul său"*.

Pentru a afla Cartea, la Paris s-a creat cercul Oamenilor Cărții sau Frăția, „grupare închisă și elitară". Deși uniți în gând, componența cam eteroclită a grupului se reflectă și în ideile pe care le împărtășește fiecare din membrii acestui ales conclav în privința a ceea ce prezintă scopul lor:

Cu toate că Frăția alcătuia o grupare închisă și elitară, în cadrul ei nu exista unitate. Fiecare venea aici cu așteptările sale mai mult sau mai puțin precizate. Unii căutau leacul pentru încordarea obositoare a lumii pe care o cunoșteau, alții – companie, dar erau și unii care vedeau în ideile Frăției eliberarea definitivă și ieșirea din timp, trecerea dincolo de locul concret și, în sfârșit, dincolo de sine.

Frăția pare mai mult un club al unor tipi destul de bine asigurați din punct de vedere material ca să-și poată permite un anume evazionism spiritual. Ei se adună să discute despre „misteriile Cărții", dar fără fanatism religios, mai degrabă cuprinși de ispita cunoașterii. Unii dintre ei se ocupă de alchimie și de științele oculte:

Pe vremea Marchizului acestea reprezentau un soi de filozofie totală, fiindcă oamenii ajunseseră la o răscruce. Epoca religiei restrictive, obturând libertatea, a misticismului încărcat de emoții, aparținea trecutului, iar la orizont își făcea apariția epoca raționalismului, regatul cu marmură și oglinzi al rațiunii. În timpuri de răscruce singurul lucru care îți mai rămâne e să te înalți tot mai sus, dincolo de divizările simple, și să afli limbajul care să permită definirea unei a treia căi.

Alții, suspicioși, se îndoiau că opera sfântă există cu adevărat, în privința ei circulând mai mult legende decât informații concrete. Așa că totul se reducea la o aleasă și mult prea doctă pălăvrăgeală, dincolo de care nu se trecea. Până într-o seară, când cei mai decisi membri hotărăsc să treacă de la discuții sterile la fapte concrete. Se alege un grup gata să pornească la drum pentru a descoperi Cartea.

Frăția și-a pierdut complet unitatea când de Chevillon, președintele întâlnirilor și, într-un anumit sens, părintele spiritual al Frăției, obținu cumva hărțile învăluite

în taină ale locului unde se afla Cartea. Se dovedi că o parte considerabilă dintre cei inițiați nu credeau în existența reală a Cărții. Pentru ei aceasta nu era decât o mare idee. Alții, care puteau fi numiți grupărea catastrofiștilor, acceptau existența reală a Cărții, dar considerau că lumea nu este încă pregătită pentru acceptarea ei. Se prea poate ca dintre ei să fi crescut viitorii revoluționari. Doar puțini credeau cu adevărat că e cu putință și că trebuie pornit în căutarea Cărții ce s-ar afla pe greabănul unui catâr. Ei erau gata să-și ia pe propriii umeri povara răspunderii, deoarece, după cum credeau, Cartea era în stare să schimbe istoria. Din acest grup făceau parte Marchizul, de Chevillon – descoperitorul hărților, bogatul de Berle și cavalerul d'Albi.

Cei patru au, fiecare în parte, un alt mod de a raționa, de unde și un alt scop de a utiliza Cartea.

De Chevillon este autorul ideii și dirigintele care îndreaptă grupul pe un itinerar concret; e principiul rațional care se pune în slujba Adevărului.

Marchizul – autoarea preferă să-i spună anume așa pe întreg parcursul narațiunii, fără a intra în detalii antroponimice –, deși nu exclude Magia și Inițierea, este deja cu un picior în epoca raționalismului. El e materia gânditoare a grupului și motorul lui optimist, neezitând nicio clipă în ceea ce are de făcut chiar și atunci când situația îl pune în fața unui obstacol greu de străbătut. Principiul de care se conduce e cunoașterea, dânsul acceptând toate metodele de a pătrunde firea lucrurilor și de a afla îmbinările secrete ce le leagă unele de altele:

Orice lucru, orice fenomen are propriul sens care, într-un fel, constituie esența acestui lucru. Când se întâmplă ceva, decurge întotdeauna din ceva cu un sens similar. La fel ca în jocul de domino. Plăcuței cu un singur punct i se potrivește o altă plăcuță cu un punct, având în cealaltă jumătate un alt număr de puncte. Iar la acest număr trebuie să alegi o altă plăcuță cu aceeași valoare. Urmează o altă plăcuță și așa mai departe. Realitatea a fost construită pe principiul dominoului. Trebuie numai să afli numărul de puncte de pe plăcuțe, adică să cunoști semnificația evenimentelor. În această semnificație se află Puterea.

Cred că filozofii vor găsi sursele scrise, antice și contemporane ale Marchizului, ale acestei gândiri, pe noi ne preocupă însă partea literară a romanului. Dânsul este destul de explicit în ceea ce așteaptă de la Carte: „Adevărul, adică Puterea, adică Dumnezeu", deoarece în viața de toate zilele urmașul hughenoților – afiliat catolicismului! – se conduce de principii la fel de severe. Deviza sa e austeritatea: „Adevăr, modestie, muncă, smerenie, iată cei patru pereți care ne despart de haosul și zgomotul lumii de afară".

De Berle e un pragmatic până în măduva oaselor, Cartea reprezentând pentru el o forță absolută care ar asigura ordinea, stabilitatea și claritatea. Chiar dacă finanțistul nu urmărește în direct *nervum rerum gerendarum*, adică banul, ordinea, stabilitatea și claritatea ar fi trei principii care ar înlesni curgerea materiei zornăitoare spre scrinurile sale:

De Berle, bancher și filantrop, era un om cu picioarele zdravăn înfipte în pământ. Înainte de toate îi oferea tinerei și deosebit de fertilei sale soții îndestulare, liniște și dragoste. Era inteligent și perspicace, deși poate că trata totul mult prea direct. Parcursese treptele succesive ale inițierii, crezând că, într-o bună zi, în retorta lui mercurul se va preschimba în aur, pe care oricum îl avea din belșug. Dar motivația sa nu era dorința de câștig. De Berle aparținea acelui soi de oameni care văd evoluția lumii în aspirația din ce în ce mai mare spre ordine, stabilitate și claritate. Țelul acestui proces îl constituie atingerea unei ordini absolut statice, unde totul se potrivește, unde domină legile rațiunii și se realizează echilibrul ideal. Era convins că înțelepciunea înseamnă tocmai știința despre această stare de lucruri și despre modalitățile de a se ajunge la ea. După părerea lui, Cartea cuprindea o culegere de axiome a căror cunoaștere ar oferi imaginea unei lumi perfecte, stabile, definind o dată pentru totdeauna formele concrete de construire a unei asemenea realități.

Și pentru De Berle scriptura ascunsă însemna garanția puterii, tocmai de aceea se înscrisese în rândurile Frăției: „Ritualul magic era o formă de a căpăta putere. Când ai putere, poți porni după Carte". Cum chiar și căutările sacrului au un preț exprimat în cifre, el e cel care asigură financiar costurile călătoriei:

Știa totodată că pentru drum e nevoie de bani și se oferi să-l finanțeze. Puse umărul la stabilirea traseului călătoriei, iar în final, într-un puseu de nostalgie sau de exaltare, se hotărî să participe chiar el la căutare.

Cum adesea se întâmplă cu acest tip de oameni, el e principiul ezitant, veriga slabă a lanțului, căci de la primele greutăți intră în panică, se inhibă și abandonează cursa.

Cavalerul d'Albi, craidon flușturatic și spirit aventurier, se înscrie în grup doar dintr-un moft. Tot dintr-un moft nu-și mai ține cuvântul dat. Despre el se pomenește doar ca despre un personaj-fantomă, căci nu mai apare niciodată în prim-planul narațiunii. Se pare că misiunea sa în schema echipei e doar de a intermedia intrarea amantei sale, Veronica, în acest cerc de oameni cu înalte situații sociale. Uneori ai impresia că Olga Tokarczuk l-a creat ca personaj doar pentru această subtilă piruetă narativă.

Veronica ilustrează în *story*-ul romanului „eternul feminin". Ce e drept, o feminitate cu trecut deocheat!... Dar nici Maria Magdalena nu a fost cumva o sfântă! Curtezană frumoasă, fără venituri sigure, amanta cavalerului își exploatează nurii care acționează fără greș asupra bărbaților. Sub pana autoarei, trucul cu d'Albi pentru a o menține în componența grupului pare totuși un pic forțat, normal ar fi fost ca femeia să se întoarcă imediat acasă din moment ce cavalerul nu se prezenta în punctul hotărât pentru a începe călătoria. Cititorul îi bănuiește însă rolul în misiune chiar din clipa când dânsa decide să se alăture grupului chiar și în lipsa amantului său.

Deși e în componența echipei, *Gauche* e în același timp în afara grupului de pelerini. Statutul social de copil sărac și al nimănui îl pune într-o situație de marginal. Mut, deci în afara cuvântului, el are ceva din omul adamic, băiatul comunicând în mod firesc cu plantele și animalele, dar având dificultăți de înțelegere cu semenii săi. *Semeni* e un fel de a zice, deoarece Gauche e pe ultima treaptă a ierarhiei umane, adică e o slugă căruia ceilalți îi acceptă tacit serviciile, fără a-l lua în calcul ca partener egal. De regulă, la hanuri, el doarme cu caii sau catârii, adică, pentru ceilalți, se identifică explicit cu aceste patrupede. În continuare, timidul personaj are însă o evoluție epică reprodusă parcă după bine cunoscuta rocadă biblică: *cel din urmă va fi cel dintâi*!...

Pe parcurs, grupului i se alătură *John Burling* din Londra, un simplu condrumeț. Pare-se că și acest nou personaj e creat de autoare mai ales pentru a descifra și lămuri pentru cititor modul de a gândi al Marchizului. În orice caz, nobilul parizian discută ore în șir în contradictoriu cu englezul. Burling acceptă realismul francezului și felul lui rațional de a interpreta lucrurile, dar ironizează pe seama înclinărilor acestuia spre misterii, inițieri și alte prejudecăți venind cumva în tangență cu magia. Britanicul nu e ateu, dar se ține la distanță de fervorile religioase. El ia lucrurile așa cum sunt, mănâncă și bea vârtos, spiritul său pragmatic refuzând orice ingerințe mistice din exterior.

VA URMA

EDITURA ARC | NOI APARIȚII | EDITURA ARC

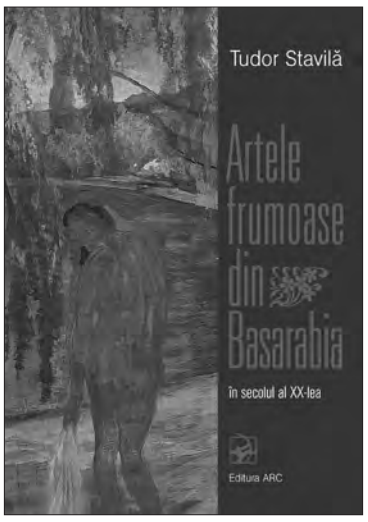

TUDOR STAVILĂ
ARTELE FRUMOASE DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XX-LEA
VOLUMUL II

„Actualul volum continuă ampla exegeză începută de Tudor Stavilă prin monografia «Artele frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea» (Arc, 2019). În prezentul studiu, autorul urmărește în special modurile în care a fost influențată arta locală de cea de peste Prut, dar și de direcțiile dominante în Rusia și Ucraina. Istoria artei basarabene demonstrează că după anexarea de către Rusia, în 1812, a părții de răsărit a Moldovei, drept consecință a războaielor ruso-turce, pe acest teritoriu, numit Basarabia, a continuat să se dezvolte o cultură artistică cu elemente specifice. Având izvoare generale comune cu vechea și valoroasa cultură a Principatelor Române, ce creează în 1859 statul România, cultura Basarabiei, treptat, capătă unele particularități specifice, care s-au manifestat plenar și în arta plastică. Apariția târzie a artei profesionale în mediul ortodox, comparativ cu cel catolic, demonstrează vitalitatea unei mentalități specifice, caracteristice pentru fiecare ambianță în parte. Drept argument pentru această ipoteză ar servi studierea fenomenelor artistice separat, cum ar fi în Rusia, Ucraina și România, ca regiune ortodoxă, de care în permanență a fost dependentă situația istorică și culturală a Basarabiei și în Occident, care a furnizat și a importat cultura laică. O asemenea abordare pare deosebit de importantă, deoarece această cale ne permite să stabilim legăturile comune și tendințele dezvoltării caracteristice pentru arta acestei regiuni și calitățile sale distinctive, comparându-le și analizându-le cu procesele similare din cultura Basarabiei".

EDITURA

IURIE BODRUG
ULTIMA BĂTĂLIE PIERDUTĂ

(ROMAN)

„Romanul «Ultima bătălie pierdută», semnat de Iurie Bodrug, este, putem spune, o radiografie a societății moldovenești din ultimii treizeci de ani, în care autorul scoate în evidență toate problemele cu care ne-am confruntat (și ne mai confruntăm) noi, românii din Basarabia, în această turbulentă și confuză perioadă de timp. Războiul din Transnistria, declanșat în martie 1992 de forțele separatiste proruse, este un subiect bine punctat în carte, romancierul încercând să ne arate, ducându-ne imaginar chiar pe linia I a frontului, realitatea netrucată a acestui măcel: o armată națională abia formată și absolut nepregătită pentru lupte, voluntari trimiși pe front fără arme și lăsați în voia sorții, lipsa unei strategii de apărare din partea conducerii de atunci a Republicii Moldova, care nu a știut să facă mai mult pentru combatanți decât să le trimită, în plină luptă, cântăreți în loc de o mâncare caldă, pentru a-i face să uite de frică și moarte etc., etc. Sărăcia, afacerile murdare, corupția, crimele organizate, dezordinea, hoția, protestele înscenate de anumiți politicieni în numele democrației, migrația spre o lume mai bună – toate aceste mizerii care mai apasă asupra noastră sunt oglindite pe larg în romanul lui Iurie Bodrug, amintindu-ne încă o dată că trăim undeva, la marginea civilizației, și marile noastre speranțe de altă dată au luat, din păcate, forma unor amarnice iluzii deșarte. Amintim că Iurie Bodrug a debutat la Editura ARC în 1997, cu volumul de proză scurtă «Flori pentru urșii albi», distins cu premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova".

EDITURA

Foto de Angela BRAȘOVEANU

MEDALION GHEORGHE CRĂCIUN

ROMAN CU DEDICAȚIE

de EMILIAN **GALAICU-PĂUN**

Nu-i neapărat să se împlinească „o dată rotundă" – și ce-i aia „o dată rotundă"? 10? 20? 25 de ani?... – de la plecarea unui prieten ca să-i evoci amintirea; suficient să nu-i uiți ziua (se înțelege *care* zi). Acum 14 ani, pe 30 ianuarie 2007, romancierul Gheorghe Crăciun se stingea din viață într-un spital din București, la doar 56 de ani (abia pe 8 mai urma să facă 57), exact vârsta pe care o am eu acum. Vestea, comunicată prin telefon, mă siderase – cu o lună și ceva în urmă, ne văzusem în biblioteca „Onisifor Ghibu" din Chișinău, în cadrul unui simpozion literar, iar Gh. C. mi s-a părut în mare vervă, după cum se poate constata și din interviul realizat de Iulian Ciocan, fostul său student, pentru Radio Europa Liberă, imediat după încheierea manifestației.

Dacă-mi amintesc bine, și prietenia noastră a durat 14 ani, din primăvara lui 1993, când ne-am cunoscut, în cadrul unei mese rotunde la Facultatea de Litere a Universității din București, prezidată de redutabilul scriitor & profesor Marin Mincu. În tot acest răstimp, ne-am văzut de nenumărate ori – la festivaluri de literatură din Oradea, Satu Mare sau Sighișoara, la târguri de carte de la București, Cluj sau Brașov, la colocvii literare de la Chișinău, Iași sau Bălți, nu în ultimul rând, în 2003, la Gala Premiilor revistei „Cuvântul", când el lua premiul pentru Eseu cu *Aisbergul poeziei moderne* (Editura Paralela 45, Pitești, 2002), iar subsemnatul pentru Poezie, cu *Gestuar* (Editura Axa, Botoșani, 2002). Asta fără a mai trece la socoteală – deși poate că tocmai această experiență trebuie pusă în capul mesei – faptul că i-am fost redactor de carte la *Mecanica fluidului* (Editura Cartier, 2003).

Cu puțini dintre colegii mei scriitori am avut o comunicare la fel de intensă și consistentă – nici nu se putea altfel cu Gheorghe Crăciun! Nu prea îți venea să „flecărești" cu omul abonat la lumea Ideilor (fără a trăi în Turnul de Fildeș, departe de aceasta!), sobrietatea sa „ardelenească" impunea respect, iar cunoștințele-i enciclopedice în materie de cultură puteau fi „accesate" fără fasoane, la o cafea sau o bere, toate acele „colocvii ad-hoc" nefiind cu nimic inferioare unor luări de cuvânt în cadrul manifestărilor științifice. O singură dată m-a luat total pe nepregătite, pe la sfârșitul anilor („festivalieri") '90 – întâmplarea merită povestită. Tocmai se încheiase Festivalul *Zilele Revistei „Familia"* de la Oradea, iar gazda noastră, poetul Ioan Moldovan, ne-a invitat pe vreo 10-12 inși, cum ar fi Cercul Apropiaților, la el acasă, în seara de dinaintea plecării. Se bea (cu măsură!), se mâncau dulciuri și înghețată, se sporovăia în cercuri-cercuri de 2-3 oameni, când cineva a spus un banc, nu atât de dragul bancului, cât să exemplifice o situație politică dată. Nu am să uit în veci replica regretatului poet Andrei Bodiu (1965-2014): „Cutare – și a rostit un nume de politician în vogă – nu merită nici să-i miroase subsuoara lui Lefter!", la care criticul Ion Bogdan Lefter a roșit până-n vârful urechilor: „Subsuoara mea? Ce sinistru!". Din vorbă-n vorbă, s-a spus un al doilea banc, apoi un al treilea, al patrulea ș.a.m.d. Apoi bancurile s-au ținut lanț, unul mai haios ca altul, iar cel care a ridicat ștacheta la înălțimi niciodată atinse (până atunci și de-atunci încoace!) a fost chiar Gheorghe Crăciun, cu o ghirlandă de bancuri ardelenești, unul și unul, povestite cu o mină serioasă de parcă tocmai își ținea discursul de laureat Nobel. Trecuse de miezul nopții, nimănui nu i-a dat prin gând să se întoarcă la hotel, unii au pierdut trenul sau cursa auto, se mijeau deja zorii zilei, iar în casa lui Ioan Moldovan tot se spuneau bancuri, și tot ale lui Gh. C. le băteau pe toate celelalte. Au trecut peste 20 de ani de atunci, dar ori de câte ori ne vedem cu Ion Bogdan Lefter sau cu Ioan Moldovan, din vorbă-n vorbă, ajungem neapărat la acea seară de neuitat, cu prieteni și ei de neuitat (plecați unii: Alexandru Mușina, Augustin Pop, Andrei Bodiu ș.a.). Abia mult mai târziu, prin vara lui 2020, citind *Creionul de tâmplărie* al lui Mircea Cărtărescu, l-am regăsit pe neuitatul meu prieten Gheorghe Crăciun – adevărat, încă tânăr – spunând bancuri cu Alexandru Mușina în holul Universității din București, cu puțin înainte de începerea unei ședințe de cenaclu...

Sunt un privilegiat – am citit, mult înainte de apariția la Humanitas, în 2004, romanul *Pupa russa*, indiscutabil opera de vârf a prozatorului Gheorghe Crăciun. Prin 2003 cred, ne-a trimis manuscrisul în Word, la puțin timp după apariția *Mecanicii fluidului* la Cartier. Nu-mi făceam iluzii, Gh. propusese cartea mai multor editori; or, în cazul meu, era vorba și de un coleg de breaslă (în plus, admirator al lui Flaubert!), în plin șantier al unui roman din care apucasem să public câteva capitole în „Vatra", astfel că gestul Domniei Sale a avut o altfel de greutate în ochii mei. Vă puteți imagina cum e să citești – în manuscris! – o capodoperă, fiind conștient încă din primele pagini de valoarea cărții?! Să înaintezi în lectură, mereu cu ochii pe ecran, până ți se împăienjenește vederea, fiindcă nu te poți rupe de text. Iar la un moment dat – surpriză!!! –, să dai de tine în roman, fără a fi numit, într-o secvență în care naratorul își amintește cum într-un autocar basarabean i-a cerut pixul unui prieten (eu eram acela, se întâmpla în 1997, când revista „Basarabia", la care-mi scuturam spicul, organizase un simpozion consacrat prozei contemporane, iar printre invitați se număra și, țineți-vă bine, Cinghiz Aitmatov!) pentru a-și nota în palmă: „*Cu literatura – mi-am pierdut dantura*". În cele din urmă, Editura-instituție Humanitas i-a publicat *Pupa russa*, Gheorghe Crăciun a avut un turneu de lecturi prin Țară și în Republica Moldova, iar eu am trăit cel mai mare regret al vieții mele de editor, acela de a nu-i fi fost redactor și în cazul romanului ce avea să-l consacre. (Ce autograf frumos mi-a scris pe exemplarul meu!) Și exact ca în fotbal, în care – zice-se – ocaziile irosite se răzbună, puțin a lipsit ca Gh. C. să-mi fie redactor de carte. Dar despre asta, cu alineat.

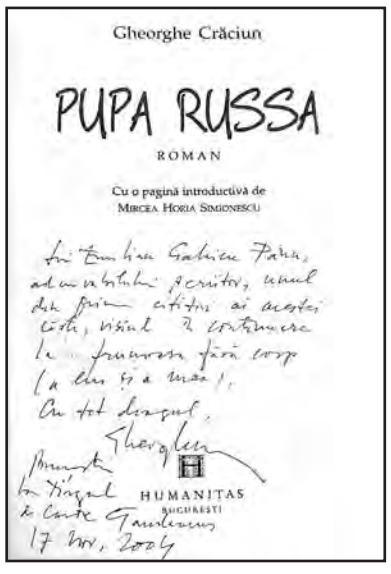
Gheorghe Crăciun

PUPA RUSSA

ROMAN

Cu o pagină introductivă de
MIRCEA HORIA SIMIONESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Se întâmpla în noiembrie 2006, la Târgul de Carte „Gaudeamus" din București, ieșisem la aer cu Gheorghe Crăciun și Gheorghe Erizanu (de fapt, ei ieșiseră la fumat), nu mai știu cum a venit vorba despre *Țesut viu. 10 x 10*, în lucru, din care publicasem deja vreo șapte capitole în „Vatra" (iar efectul imediat a fost că directorul Editurii Polirom îmi ceruse romanul). Puteam să-mi pun o dorință, dacă tot mă aflam între doi Gheorghe, iar aceasta era să duc la bun sfârșit scrierea cărții. Tocmai asta mă întreba Crăciun: „Când?!!", ca apoi să-mi spună apăsat, în felul lui profesoral (dar fără să te învețe minte!), că ar trebui să mai „diluez" narațiunea, că densitatea textului meu e de-a dreptul sufocantă, și că pun o mare presiune pe cititor. (Era exact ce voiam să obțin, scriind despre anii '70-'80 sovietici, așa că am jubilat în forul meu interior.) Mai mult decât atât, Gh. îmi propunea să-i dau să citească, odată încheiat textul, la fel cum și el îi dăduse manuscrisul *Pupa russa* lui Mircea Horia Simionescu, prietenul său mult mai în vârstă, cel care avea să-i scrie o foarte inspirată prefață la carte. Și atunci Gheorghe Erizanu i-a propus pe loc să-mi fie redactor de carte, cu acte în regulă (cât e să semnezi un contract?!); Crăciun n-a zis „Nu", ci „...n-am să ajung până atunci", iar eu o luasem cumva ironic – o fi făcând mișto de mine că nu-s în stare să închei un roman nici în zece ani (de fapt, voi avea nevoie de 14, și tot mi s-a părut nefinisat, așa că l-am rescris & *remake*-tat pentru ediția a doua). Peste o lună și ceva, la Biblioteca „Onisifor Ghibu" din Chișinău, n-am mai revenit la subiect...

În fine, în toamna lui 2011, *Țesut viu. 10 x 10* vedea lumina tiparului, la Editura Cartier, cu o prefață de Dorin Tudoran. Și tocmai omul care s-a interesat cel mai mult de carte, oferindu-se chiar să pună mâna la îmbunătățirea acesteia, n-o putea citi. M-am simțit frustrat, într-un fel cum n-o mai trăisem până atunci. În plus, prins cu paginarea „răsturnată" a Cap. 3-bis, uitasem de dedicație; noroc că, în 2014, a urmat ediția a doua, în Cartier popular, având pe frontispiciu următoarea inscripție: „*Memoriei lui Gheorghe Crăciun (1950-2007), primul care ar fi vrut să citească această carte*", reluată și în ediția americană a romanului, tradus în engleză de Alistair Ian Blyth. Aici s-ar putea pune punct, sau cum zic francezii (și Gh. C. era francofon!) *boucler la boucle*. Destinul însă lucrează pe căi mai ocolite. Textul de pe coperta a 4-a a ediției a doua era scris de prozatorul Alexandru Vlad, colegul meu de la „Vatra", cel care îmi culesele la computer, în anii 2000, primele capitole ale romanului trimise la revistă, după ce că le bătusem la mașina mea de scris, multîncercata Yorika. Acum da, se poate închide paranteză, după cum urmează: Alexandru Vlad (1950-2015).

„Trupul știe mai multe", zicea Gheorghe Crăciun; „Prietenia înseamnă prezență fizică", obișnuia să spună Alexandru Vlad; din 2015 încoace, am mai pierdut prieteni, mi-am făcut alții noi, nimeni însă nu-i va ține locul nici unuia din cei doi, la fel cum *Pupa russa* și *Ploile amare* rămân opere de raftul întâi ale literaturii române. Pe același raft – și una, și alta, cu dedicație – stau și în biblioteca mea. E timpul să-i recitesc, în odinea aparițiilor. Destul cu disparițiile!

POEMUL DIN OGLINDĂ

PAUL VERLAINE: „VISUL MEU OBIȘNUIT”

de NICOLAE **LEAHU**

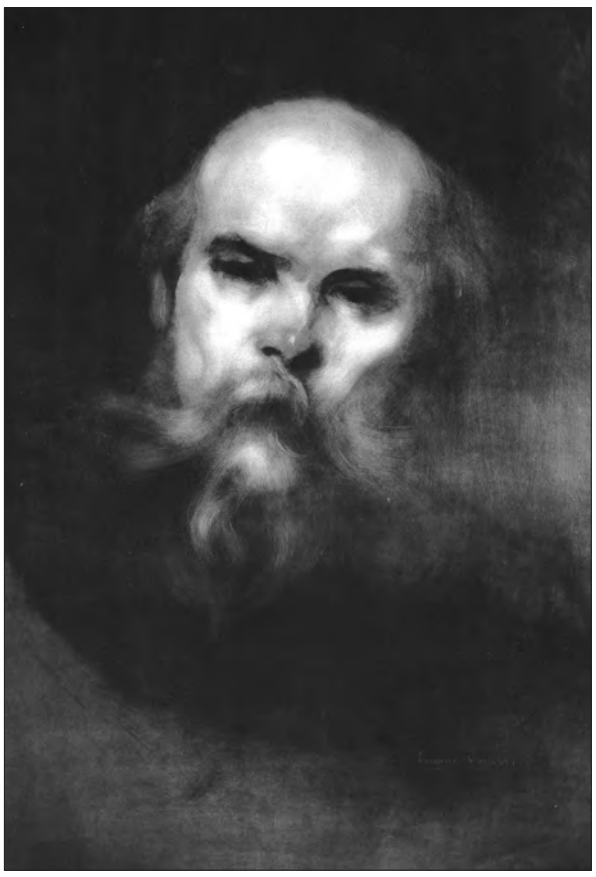

Portretul lui Paul Verlaine, litografie de Eugène Carrière

PAUL VERLAINE (1844-1896)

VISUL MEU OBIȘNUIT

Mereu am visu-acesta ciudat și persistent:
Iubesc, și mă iubește, o necunoscută, care
Nu-i întru totu-aceeași mereu, dar nici n-apare
Altfèl, și mă iubește, și-mi este confident.

Căci ea mă înțelege, iar pieptu-mi, transparent
Doar pentru ea, vai! nici o problemă nu mai are
Doar pentru ea, și fruntea cu jilăveli e-n stare
Doar ea s-o răcorească, cu plânsul ei fervent.

E oare brună, blondă, roșcată? – Nu pot spune.
Numele ei? Melodic și blând, pare să sune
Ca la iubiții care n-au viață, ci exil.

Privirea ei privirea statuilor asmute,
Iar vocea-i gravă, lină și vagă, are-n tril
Inflexiunea unor voci scumpe astăzi mute.

Traducere de Ștefan Augustin Doinaș

Când magistrale, când lăturalnice, căile lecturii ne aduc, aici și acum, în fața unui sonet, pe care îl aflăm în grădinile de vocale și consoane suspendânde ale marelui liric francez Paul Verlaine. Să-i urmăm șoaptele, în subtila versiune românească a lui Ștefan Augustin Doinaș.

Debutând sub semnul poeziei școlii parnasiene, în primele două volume ale antologiei *Parnas contemporan* (din 1866 și 1871), pentru ca, în 1876, Leconte de Lisle, pontiful mișcării, să-i refuze deja antologarea în cel de-al treilea volum, pe motiv de scandaloasă insubordonare la dogmă, la dogma parnasiană, neîndoios, Paul Verlaine exprimă o sensibilitate estetică în febra căutării de sine, care se va decanta atât de limpede în celebrul poem doctrinar *Arta poetică*, publicat în 1882 (în revista „Paris moderne”), dar elaborat cu aproape un deceniu înainte, în timpul ultimei sale escapade la Londra, alături de Arthur Rimbaud, acel drag de drac împielițat sau de preadrag drac și poet de geniu.

Având o clară miză polemică, pentru că celebra concomitent 200 de ani de la apariția *Artei poetice* a lui Boilleau, programul poetic verlainian repudiază geometria filigranată a structurilor poetice parnasiene, cu care Verlaine însuși cochetase o vreme. *Arta poetică* arborează credința în Nuanță, singura în stare să macereze vise *în* împletiri de flaut și de corn. Poetul respinge acolo, de asemenea, „poanta asasină”, „Spiritul și Râsul impur”, terapiile recomandabile ale momentului fiind strangularea retoricii și aducerea rimei la blânda judecată a bobârnacului zeflemitor. Și toate acestea, pentru a instaura „sonorul fum/ în care Vagul și Precisu-s gemeni”.

Concizia idealului poetic verlainian cade ca lama pe eșafod, despărțind diafanitățile lirismului („Deci, muzică întâi de toate!”) de bâiguiala meșteșugită, or *restul*, cum își încheie poetul pledoaria, „doar literatură este”. Adică: făcătură, îndemânare, poliloghie, prețiozitate, competență mimetică fără fior, dacă vreți.

Sintetizând contribuția verlainiană la reforma poeziei franceze din ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea, N.N. Condeescu semnala, între alte calități ale poeziei sale, interesul pentru o lirică a notației „fugitive”, „stări sufletești abia deslușite”, imagini impresioniste în spiritul picturii lui Claude Monet, „mâhniri” nelămurite, „tristeți citadine” înecate de ploi autumnale, ca și o predispoziție pentru captarea sunetului pur al rostirii, deschis deopotrivă către colocvialitate sau, pur și simplu, către comunicarea curățată de multiple straturi de afectare declamatorie.

Dincolo de subtilitatea „tehnică” a discursului poetic, conținutul efectiv al emoției lirice verlainiene se exprimă în căutările și rătăcirile unui suflet zbuciumat, chinuit de porniri interzise și de aspirația de a-și redobândi liniștea, maltratat de o conștiință vinovată și de înverșunarea mahmură de a-și rămâne fidel sieși.

Adoptată entuziast de cei care se vor autointitula simboliști (în detrimentul celor care abia de se obișnuiseră să se considere poeți *decadenți* sau... *blestemați*), moștenirea lirică a lui Verlaine este nu atât un triumf al expresiei într-un anumit moment istorico-literar, cât răscolitoarea spovedanie a unui om care-și dezbracă sufletul în fața altarului poeziei, ceea ce ilustrează cazul tipic al poetului modern, care, invocându-l pe Dumnezeu, nu reține în auz decât risipirea unei voci cu o identitate difuză.

În sonetul *Visul meu obișnuit*, Paul Verlaine pare să readucă în poezie o fantomă ce bântuise și imaginarul romantic, de la romantismul englez la unul dintre cele două basme „românești” culese de Richard Kunisch și la Eminescu însuși, cu al său poem *Miron și frumoasă fără corp*. Este vorba de întruparea himerică a unei feminități indicibile, activ insinuate oniric însă: „Mereu am visu-acesta ciudat și persistent:/ Iubesc, și mă iubește, o necunoscută, care/ Nu-i întru totu-aceeași mereu, dar nici n-apare/ Altfèl, și mă iubește, și-mi este confident”. Versurile în cauză vor reverbera puternic în conștiința culturală europeană, de la simboliștii francezi la un pictor ca Ivan Kramskoi (care izbutea să o surprindă și el într-un... instantaneu portretistic, fără a-i cunoaște însă esența, pentru că nu are acces nici la numele-i adevărat, de unde și denumirea de *Necunoscuta*) sau, pe de altă parte, la Aleksandr Blok și George Bacovia, fiecare dintre aceștia fiind un explorator al urmelor propriei himere de aer, pâcle, ploaie sau ninsoare.

Ființă obsesivă, antrenând energia iubirii și necesara iluzie erotică, *necunoscuta* lui Verlaine este incarnarea verbală a unei dinamism încremenit („Nu-i întru totu-aceeași mereu, dar nici n-apare/ Altfèl...” sau, cum o fixa N. Georgescu, într-o traducere mai veche, „Nici alta, nici aceeași, de fiecare dată”), pe cât de generoasă, pe atât și de posesivă („Și care mă subjugă, robită sufletește”, în traducerea aceluiași N. Georgescu).

Amestec de celest și teluric, de limpezime și obscuritate, *necunoscuta* lui Verlaine este proiecția unei irepresibile dorințe de mântuire fie în paradisul erosului, fie în nu mai puțin fertilul spațiu al creativității. Scurgându-se din larguri ca într-o pâlnie, sistemul de imagini converge, pentru o vreme, în ideea de plâns, asociabilă atât orizontului autumnal predilect al poetului, cât și răvășitoarei nevroze a personajului liric.

Ființând în zodia întrebărilor insondabile („E oare brună, blondă, roșcată? – nu pot spune./ Numele ei? Melodic și blând, pare să sune/ Ca la iubiții care n-au viață, ci exil” sau, așa cum sună în traducerea lui N. Georgescu: „E brună, roșcovană sau blondă? – Nu-mi dau seama./ Și numele? – Arginturi înduplecând arama/ Ca numele iubirii sub văl mănăstiresc”), *necunoscuta* verlainiană pare a fi însăși potențialitatea creativă a limbajului conjugându-se cu aspirația instaurării în vag a poemului simbolist. A doua terțină încurajează energic această lecțiune a poemului: „Privirea ei privirea statuilor asmute,/ Iar vocea-i gravă, lină și vagă, are-n tril/ Inflexiunea unor voci scumpe astăzi mute”. Provocatoarea privire a necunoscutei încearcă să smulgă neantului însăși privirea materiei deopotrivă cu reminiscențele unei rostiri mitice, care mai conservă „Inflexiunea unor voci scumpe astăzi mute”. Creatură aparent vizuală, pentru că implică încă de la început necesitatea unui act de vizualizare (adevărat că... onirică), *necunoscuta* lui Verlaine pare a fi, înainte de toate, muzica sau linia melodică a rostirii în însuși actul genezei poemului.

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

„TOȚI POEȚII SUNT EVREI”? O PRECIZARE PE MARGINEA UNUI CITAT (I)

de MIRCEA V. **CIOBANU**

În Panteonul poetic al lui Emilian Galaicu-Păun din volumul *Apa.3D (Poemelnic)*, editat la Cartier în 2019, există un poem intitulat rusește: *Все поэты жиды*. Este un omagiu adus evreilor geniali, poeți, romancieri, artiști plastici, majoritatea dintre ei cu destine dramatice sau tragice: Franz Kafka, Isaac Babel, Paul Celan, Max Blecher, Marc Chagall, Bruno Schulz, Osip Mandelștam. La subsolul paginii este dată traducerea în română și indicată sursa, mai precis, autoarea afirmației din titlu: „Toți poeții sunt jidovi” (Marina Țvetaeva).

„Citatul” este însă ușor inexact. Formula originală poate fi decupată din *Poemul sfârșitului* al Marinei Țvetaeva. Un text metafizic, apocaliptic, cu o puternică încărcătură emoțională și existențială. În lista (mare) a imaginilor unui sfârșit de lume (consecință a despărțirii îndrăgostiților, pierdere fără rest, cum definea fenomenul Roland Barthes), un capitol al poemului (al 12-lea) aduce în vizorul cititorului/ spectatorului imagini din *Vechiul Testament*, urmate, inclusiv, de imaginea tragică a Jidovului Rătăcitor.

Strofa pe care o reținem în contextul *cercetării* noastre e următoarea:

„Гетто избранничеств!
Вал и ров.
По – щады не жди!
В сём христианнейшем из миров
Поэты – жиды!»

(O traducere literală, aproximativă, ar fi: „Ghetou al celor aleși! Val și râpă [împreună]./ Nu spera că vei fi grațiat!/ În această lume, cea mai creștină dintre toate/ Poeții sunt jidovi”.)

E suficientă o lectură atentă, ca să înțelegem că e [puțin] altfel decât în titlul poetului de la Chișinău. Țvetaeva scrie „Poeții sunt jidovi” și nu „*Toți* poeții sunt jidovi”. Nu vă grăbiți să puneți semnul egalității. Expresia pe care o citează Emilian Galaicu-Păun nu este inventată de el și este, totuși, un citat (sic!). Sursa cea mai probabilă a acestei formule, ușor deviate de la original, stă la suprafață, cheia fiind ascunsă în chiar lista de *poeți ai distincției* din poemul amintit la începutul acestor meditații. Emilian – presupun eu – a citit această *formulare în termeni absoluți* (și a citat exact!) într-un text al lui Paul Celan, poetul evreu/ român/ german de la Cernăuți. Em. G.-P. îl invocase mai întâi în celebrul său poem *Apa.3D*, apoi în *poemelnicul* pe care îl cităm noi mai sus. În fine, știu că scriitorul de la Chișinău scrie un roman despre Celan.

Paul Celan o invocă pe Marina Țvetaeva într-un poem scris în limba germană (intitulat *Und mit dem Buch aus Tarussa* – literalmente: „Din Tarusa, împreună cu cartea”), reproducând, ca *motto*, ușor inexact (dar într-o limba rusă perfectă), versul poetei (la Celan, ortografiată: Marina Zwetajewa): *„Все поэты жиды”*. Putem presupune că Paul Celan reproduce versurile din memorie și posibil de aici formula inexactă. Dar e numai o presupunere. În Tarusa, orașul-reședință de vară a multor artiști, aveau o casă și părinții Marinei Țvetaeva, iar unele imagini din poezia ei *Toamna la Tarusa* se suprapun perfect pe cele din poemul lui Celan. Rămâne de văzut de unde interesul lui Paul Celan pentru opera poetei ruse, o rătăcitoare și ea, ca și poetul născut la Cernăuți (e bine știut faptul că el a cunoscut limba rusă și că a tradus din literatura rusă în germană).

Pentru Emilian Galaicu-Păun, citatul din Țvetaeva *via* Celan era un pretext pentru a construi un interesant *panteon evreiesc*:

„Praga lui Franz Kafka/ Odessa lui Isaac Babel/ Cernăuțiul lui Paul Celan/ Romanul lui Max Blecher/ Vitebskul lui Marc Chagall/ Drohobîciul lui Bruno Schulz/ Petersburgul lui Osip Mandelștam –/ fiecare oraș cu evreul lui de geniu, prins/ la rever ca o stea a lui David tot atâtea nume-/ șibolet, de rostit la intrarea în Ierusalimul Ceresc!”

Cu simț poetic înnăscut, Emilian Galaicu-Păun intuiește această legătură dintre poeții-jidovi (= poeții damnați) și „înălțarea” lor, în dimensiune transcendentală. „Ghetoul aleșilor” e un purgatoriu iminent înainte de ascensiunea în „Ierusalimul ceresc”. Nu știu dacă Emilian Galaicu-Păun a citit poemul Marinei Țvetaeva (bănuiesc că nu, de vreme ce a citat versul ei reformulat de Celan), dar cum noosfera poetică e locul unde totul se cuantifică după alte reguli, nu sunt întâmplătoare imaginile (și rupturile de cuvinte în vocabule suplimentare – *„По – щады не жди”; „ев – рейскии квартал”* ș.a. – , joc frecventat intermitent și de poetul de la Chișinău) ce se asociază – și comunică! – perfect.

Întâmplarea face să mai întâlnesc o dată acest citat inexact. În 2019, la Editura Polirom iese al treilea volum al „trilogiei marginalilor” lui Vasile Ernu, intitulat *Izgoniții*, o carte despre evrei, cu o istorie ce pornește de la Pogromul din Chișinău de la 1903 (primele două cărți ale „trilogiei” lui Ernu erau *Sectanții*, respectiv, *Bandiții*). La pagina 284, spre sfârșitul istoriei (evenimentele din carte – cu o singură excepție – nu sunt datate, dar autorul ne informează pe coperta a IV-a că aventurile eroilor sunt cuprinse între 1903 și 1917, încheindu-se în pragul revoluțiilor ruse), personajele, frate și soră dintr-o familie de evrei din Chișinău, recită ceva din poemul lui Aleksandr Blok *Cei doisprezece*, după care urmează un ciudat dialog: „– Și nici măcar nu-i evreu, zise Aaron îngândurat. – Mandelștam este evreu și ne place și el la fel de mult. Dar știi ce spunea Marina Țvetaeva? Spunea ceva important: toți poeții sunt *jidî*, zise Sara zâmbind”.

Recunosc că nu prea am înțeles de ce Blok (sau oricare alt poet) ar fi trebuit să fie evreu și de ce Mandelștam ne place fiind *neapărat* (sau dimpotrivă, în pofida faptului că este) evreu. Dar altceva mă deranja cu adevărat. Trec cumva lejer peste amănuntul că poemul *Cei doisprezece* (poate singurul poem al lui Blok despre „revoluția” bolșevică), „citat” de eroii lui Ernu pe la 1916-1917, urma să fie scris abia în 1918. Și nu e vorba de o ușoară confuzie temporală (se mai întâmplă), ci de una logică: eroii anticipă „revoluția”, o pregătesc, pe când poemul lui Blok e consecința ei.

Cu „afirmația” Marinei Țvetaeva însă, lucrurile se agravează cu adevărat. Mai întâi, poemul din care „citează” personajele lui Ernu avea să fie scris abia în 1924 (sic!) la Praga, și tipărit pentru prima dată în primul număr al unei reviste-almanah, *„Ковчег”* („Arca”), în 1926! Cum să o citezi în 1917, dacă ea încă nu abordase în niciun fel subiectul? Iar inexactitatea textuală, de data asta, afectează substanțial discursul auctorial. Cum poți să zici că poeta „spunea ceva important”, când ea, de fapt, rostește o injurie! Nu *mândria aleșilor* o interesează pe Țvetaeva, ci drama lor! E suficient să recitim strofa din *Poema sfârșitului* pe care o reproduc mai sus, ca să înțelegem că „spusa” e *cam despre altceva*.

La baza poemului Marinei Țvetaeva ar fi o legendă despre doi îndrăgostiți care percep lumea în mod diferit: *el* își dorește căldura unei vieți tihnite, comode, *ea* aspiră la sentimente înalte. Un fel de *Luceafărul* pe invers. Poemul nu e despre evrei, e despre despărțirea celor dragi, văzută ca sfârșit al tuturor sensurilor existențiale, ca sfârșit de lume. Dar ceea ce leagă într-un mod foarte direct substanța poemului de tema evreiască este o suită de imagini-reper din capitolul 12 al poemului:

EDITURA ARC | NOI APARIȚII

RADMILA POPOVICI
VENE ȘI ARTERE
(VERSURI)
CHIȘINĂU
EDITURA ARC, 2020

POSTFAȚĂ DE LUCIA ȚURCANU

„În cărțile de până acum ale Radmilei Popovici, atenția poetei se îndrepta, preponderent, către lumea afectivă a sinelui. «Vene și artere», prin o serie de texte, anunță o nouă tendință – direcționarea privirii poetice către în afară, fie că este surprinsă, aproape fotografic, lumea reperelor ancestrale intrată în declin, fie că, pe un ton ușor declamativ, sunt puse în lumină defectele prezentului. Apelând la un limbaj oarecum blagianizat, autoarea poemului «peste noapte» ne lasă să urmărim risipirea trecutului și, totodată, transformarea timpurilor de odinioară în mister”.

Lucia ȚURCANU

eroina respinge viața și sensul ei. „Viața e locul unde nu poți trăi, e locul pe nume: «cartierul evreiesc»". Este ghetoul în care orice deplasare este limitată. Fie și *ghetoul aleșilor*. *Exclusivismul* se transformă în *excludere*. Poemul, scris în Praga lui Franz Kafka, cumulează accente expresioniste. Otto Flake, nuvelistul și eseistul german, scria exact în acest context geografic și temporal: „Noi, intelectualii, împărtășim în Germania actuală destinul evreilor: de a fi în afară, de a fi *spiritual apatrizi*". Emigranta Marina Țvetaeva trăia o dublă senzație de înstrăinare și abandonare, și imaginea pe care o emite în poem e trasă cu tușe grase, e fundamentală. Un expresionism ca romantism de gradul doi.

Când rupi de context afirmația „Toți poeții sunt jidovi/ evrei", ai în vedere fie că poeții autentici sunt *neapărat* evrei, fie că toți poeții sunt *puțin* evrei, că au ceva din memoria ancestrală, din memoria culturală a poporului biblic, a „poporului Cărții". Doar că citind poemul Marinei Țvetaeva, contextualizând și precizând (cu exactitate poetică, da) expresia, sensul devine mai limpede și mai puțin abstract. Într-o lume *de altă religie*, arhi-creștină, poeții sunt, în viziunea autoarei *Poemei sfârșitului*, respinși de societate, așa cum au fost respinși, de-a lungul multor secole, evreii; sunt niște damnați, care populează „ghetoul aleșilor", sunt *jidovii rătăcitori*, sunt paria, sunt leproșii, sunt „jidî".

Cuvântul nu e întâmplător ales, cum nu e nimic întâmplător în poezia Marinei Țvetaeva. Nu e un compliment. Ea nu spune „evrei", ci invocă un cuvânt din registrul peiorativ, al refuzaților. Dar, în același timp, prin sintagma genial formulată *„Гетто избранничеств"* („ghetou al aleșilor"; „ghetou al distincției"), înjurătura se convertește în renume, în notorietate: poeții sunt detestați de lumea profană [tocmai] pentru că sunt „poporul lui Dumnezeu", o tagmă superioară moral și spiritual. Oricât de convențională ficțiunea (iar aici autorul pretinde că face o ficțiune documentară), când naratorul aproximează, el trișează. Consecutiv, se surpă tot eșafodajul narativ.

Mai grav însă e altceva. Sugerând, în dialogul personajelor sale, ideea de exclusivism, de castă superioară (a poeților, a evreilor, a poeților-evrei), fără a contextualiza și fără a preciza sensul (pentru asta ar fi trebuit să citească poemul, iar mai apoi să citeze), autorul clachează dublu. Mai întâi, prin derapaj cronologic, iar mai apoi, prin regretabila ignoranță: poemul Marinei Țvetaeva (sau un fragment din el) care, pe „segmentul evreiesc", vorbește despre drama/ despre marginalizarea și damnarea poeților (și a evreilor), s-ar fi potrivit perfect în contextul acestei cărți (*Izgoniții*), carte care își propune să abordeze tema unei comunități marginalizate. Și strofele din *Poemul sfârșitului*, citate exact, ar fi fost mai potrivite în cartea lui Ernu decât versurile (anacronice și ele) din *Cei doisprezece*. Dar despre asta vom vorbi cu altă ocazie.

În principiu, textul de mai sus e despre cum, într-o lume a intertextului (niciodată exact, chiar dacă se pare că se copiază fidel, prin metoda *copy-paste*), a aproximărilor inevitabile, poți să reciclezi talentat un produs literar ante-spus. Ori cum poți să clachezi lamentabil, având aceleași date ale problemei.

Foto de N. RĂILEANU

JURNAL DE CITITOR
de DUMITRU **CRUDU**

- **LEO BUTNARU, „EXCESUL DE POEZIE NU DĂUNEAZĂ SĂNĂTĂȚII DUMNEAVOASTRĂ"** CHARMIDES, 2020
- **ELIF SHAFAK, „LAPTELE NEGRU"** POLIROM, 2015
- **PARINOUSH SANIEE, „CEL CARE MĂ AȘTEAPTĂ"** POLIROM, 2016
- **ISMAIL KADARE, „CRONICĂ ÎN PIATRĂ. VREMEA NEBUNIEI"** HUMANITAS, 2012
- **ITALO CALVINO, „IUBIRI DIFICILE"** ART, 2018

PARABOLE METAFIZICE IRONICE

Poemele din noua carte de poezie a lui Leo Butnaru, *Excesul de poezie nu dăunează sănătății dumneavoastră*, apărută de curând la Editura Charmides din Bistrița, sunt – cele mai multe dintre ele – niște parabole eclatante, în care metafizicul și cotidianul se întâlnesc. Eu le-aș califica drept parabole ironice. Parabole metafizice ironice. Și ludice, firește: „(...)vântul a prins a bate în gazete/ astfel mișcând prin lume/ ceea ce Sebastian Brant numise atât de lucid// corabia nebunilor..."

Rezumând și concluzionând, aș spune că poemele lui Leo sunt niște parabole metafizice ironice, în care meditația filosofică este un scut foarte bun, după care se ascunde nu doar un râs dezarmant, ci și o sensibilitate fragilă, neliniști, angoase, frica de moarte și îmbătrânire, teama de singurătate, camuflate după platoșa lucidității.

O carte foarte frumoasă, a unui mare poet: Leo Butnaru.

O BONĂ... MOLDOVEANCĂ

În *Laptele negru*, romanul lui Elif Shafak pe care-l citesc acum, la ce credeți că visează femeia care a născut un copil? Să aibă o bonă. Dar ce fel de bonă? O bonă... moldoveancă. Pentru a putea scrie. Fiind proaspăta mămică scriitoare, grija față de copil îi răpește timpul pentru scris și ea visează să-și angajeze o bonă moldoveancă, pentru ca timpul eliberat astfel să și-l dedice scrisului. Iată așa.

MĂRITATĂ CU UN COMUNIST

Cel care mă așteaptă este al doilea roman scris de Parinoush Saniee, după *Tatăl celuilalt copil*, pe care l-am citit. E, cred, cea mai bună scriitoare din Iran și cea mai bună din lumea musulmană după Naghib Mahfuz.

Cel care mă așteaptă este povestea unei femei din Iran, scursă pe fundalul revoluției religioase din țara sa. Măritată, în pofida dorinței ei (de-a învăța), cu un tânăr pe care nu-l cunoștea și care, culmea, nici el nu avea niciun chef să se însoare, descoperă că acesta e un comunist, un comunist radical, care se pregătește să schimbe societatea iraniană prin forță și, din această cauză, acasă este prezent doar sâmbăta și duminica sau în vacanțe. Și asta în timp ce Iranul începea să fiarbă.

E un roman fascinant despre cum pot trăi împreună doi oameni care nu se iubesc unul pe altul, el iubind comunismul și ea cărțile. Vine revoluția și le dă viața peste cap. Oamenii răi devin și mai răi, iar cei buni, tot mai puțini.

Femeia din acest roman se supune, dar nu se lasă înfrântă și reușește să transforme supunerea într-o formă de revoltă.

ȘI-A SCOS OCHII CA SĂ NU-I VADĂ PE COMUNIȘTI

Romanul lui Ismail Kadare *Cronică în piatră* e despre ocupație. Despre cum Albania a fost ocupata ba de greci, ba de italieni, ba de nemți, și asta înainte de-a începe cel de-al Doilea Război Mondial. Personajul principal, un copil, își trăiește copilăria în ciuda grozăviilor din jur. Iar copilăria sa e minunată. Inocent și naiv, acesta se bucură de viață acolo unde maturii ar țipa de groază, îmblânzind abominabilul și construindu-și un mic paradis în mijlocul infernului.

Când orașul e ocupat de comuniști, un personaj își scoate ochii pentru a nu-i vedea, și asta poate că ar suna patetic dacă nu ar fi povestit de un copil.

IUBIRI DIFICILE

În pofida titlului, *Iubiri dificile* de Italo Calvino se citește foarte ușor. E despre toate acele lucruri încurcate și absurde, care ne distrug viața și ne fac să rămânem singuri și nefericiți, atunci când nu suntem în stare să le depășim și să vedem lumina din capătul nopții. Depășindu-le, viața iar devine frumoasă.

Scrisă într-o cheie neorealistă, această carte a lui Italo Calvino e populată cu personaje picarești, care devin tot mai fermecătoare, cu fiecare pagină pe care o întorci. Iubirile astea dificile din carte se desfășoară în primele decenii de după cel de-al Doilea Război Mondial, când Italia renăștea din propria sa cenușă.

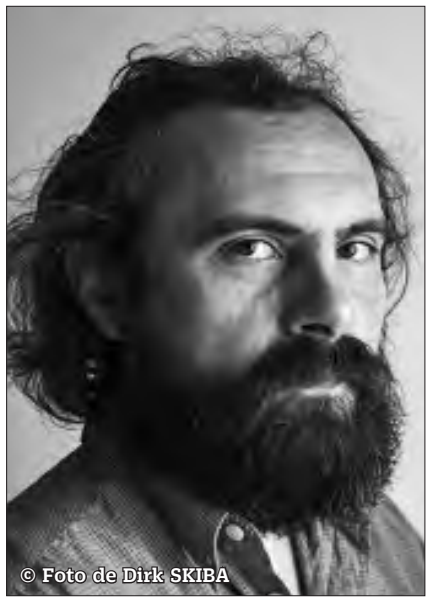
© Foto de Dirk SKIBA

POEZIE

ÎNCEARCĂ SĂ GĂSEȘTI LINIȘTEA

de COSMIN **PERȚA**

COSMIN PERȚA S-A NĂSCUT ÎN VIȘEU DE SUS, JUDEȚUL MARAMUREȘ, PE 5 DECEMBRIE 1982. ÎN 2002, ÎI APARE PLACHETA „ZOROVAVE" (GRINTA), DEBUT GIRAT DE O PREFAȚĂ A LUI VICTOR CUBLEȘAN ȘI DE UN CUVÂNT ÎNSOȚITOR AL LUI ION MUREȘAN. AU URMAT **VOLUMELE DE POEZIE**: „SANTINELA DE LUT" (VINEA, 2005); „CÂNTEC PENTRU MARIA" (VINEA, 2007); „BĂTRÂNUL, O DIVINĂ COMEDIE" (CHARMIDES, 2009); „FĂRĂ TITLU" (PARALELA 45, 2011); „CÂNTEC DE LEAGĂN PENTRU GENERAȚIA MEA" (PARALELA 45, 2018).
ESTE AUTORUL **VOLUMELOR DE PROZĂ**: „ÎNTÂMPLĂRI LA MARGINEA LUMII" (CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2007); „DOUĂ POVESTIRI" (TRACUS ARTE, 2010); „TEOFIL ȘI CÂINELE DE LEMN" (HERG BENET, 2012); „VIZITA" (HERG BENET, 2013); „ÎN URMĂ NU MAI E NIMIC" (POLIROM, 2015); ARȘIȚA (PARALELA 45, 2019).
ÎN 2011, A PUBLICAT ESEUL „INTRODUCERE ÎN FANTASTICUL DE INTERPRETARE" (TRACUS ARTE), IAR ÎN 2012, MONOGRAFIA „RADU G. ȚEPOSU, RAFINAMENT ȘI INTUIȚIE" (EDITURA MNLR).

MINTEA MEA ESTE O CAPCANĂ, viața mea este o minciună,
Cobor de cinci ori pe noapte la nonstop să-mi cumpăr calmante.
Pentru că eu nu beau, eu nu fumez, eu nu mint.

Am plâns de atâtea ori doar gândindu-mă la tine și la inima mea
Pe care o ții acoperită sub inima ta. Și m-am gândit și la inima ta
Mai mică decât inima mea, dar care o poate ține pe-a mea
Și-o poate uda cu lacrimi, să crească, chiar și când ea e cea care trebuia arsă
Sau trebuia lăsată să moară cumva.
Mă tot gândesc la inima ta și la umbra de inimă-a mea și m-aș ucide,
Aș vrea mâna ta să împrăștie pe pereți ce a mai rămas din inima asta a mea.
Și m-aș bucura. Aș fi fericit, aș juisa, aș spune s-a făcut dreptate,
nenorocitul o merita.
Dă-mi, te rog, inima ta. Să sfâșie inima mea.
Să frece podeaua cu ea, să-i rupă ficatul, să-i dea la gioale, să se cace pe ea
Când își dă ultima suflare, să o lege cu scotch de saltea și să o bată cu o curea,
Să îi fută un picior în ochi când spune că nu știe nimic și nu e de vină ea,
Să o tranșeze în o mie de bucățele și să le trimită cinic prin curier cui zice că vrea.
Dar inima pe bună dreptate va spune că nu, nu e ea, e doar mintea asta
de căcat a mea.
Peste mintea asta bolnavă vreau mâna ta, vreau să scormonească prin ea,
Vreau să ia un satâr și să facă porții mici din ea, să o împartă în zone artistice
și în zone mistice,
Vreau să scoată la iveală și să arunce, vreau să rupă și să vindece,
Vreau să-și facă dreptate, să ucidă toate faptele necugetate,
Toate spaimele și neliniștile neconsumate, toate superputerile imaginate.

Vreau mâna ta să îmi scot inima cu ea și să mă uit la ea și să o scuip
Și să îi spun cât e de rahat. Da, asta aș vrea, dar mâna ta e prea blândă
Pentru furia mea. Mâna ta vindecă și iartă și vrea altceva.
Așa că voi folosi mâna mea cu toată furia și neputința din ea.
Și am scos deja inima. Și e goală și plină de riduri.
Mă uit cu milă la ea. E tot ce a mai rămas din inima asta a mea.
Și-o calc în picioare și-o bat. Și bate și ea. Pentru că se uită la tine
Și tu te uiți încă la ea.
Mintea mea este o capcană, viața mea din ultimii ani a fost o minciună,
Cobor de cinci ori pe noapte la nonstop să-mi cumpăr țigări
Pentru că eu beau și fumez și nu mint.

VERDELE E CULOAREA SPERANȚEI

Mă îndepărtez cu repeziciune.
În curând voi fi prea departe pentru a mă putea întoarce
în timpul vieții acesteia.
Și nici nu-mi mai pasă dacă dincolo e ceva.

În țara în care un om viu este declarat mort
și nu poate dovedi justiției că este viu
în care am vrut să construim cetăți ale liniștii & împăcării
și să ne ascundem după mirosul aspru de cimbrișor
am cunoscut moartea.

Rezervele mele de curaj și de rezistență sunt tot mai puține
tot mai lungi privirile mele aruncate-napoi
tot mai mari regretele și mai neputincioase mișcările.
Mă trezesc uneori din somn asudat,
mă rostogolesc ușor la vale, printre mălini,
și vântul împrăștie petalele bezmetice prin tot părul.

Să spargem o ușă, un tabu, un canon. O vitrină.
Să spargem ceva în ființele acestea atât de deprinse cu rutina & umilința.
Să spargem imaginea despre lume, să developăm,
să devoalăm imaginea unui câine schingiuit atârnat cu o sfoară
de grinda din tavan –
adevărata realitate.

Să nu ne mai ferim de cuvinte, să nu mai fim ipocriți,
să nu ne mai prefacem că nu ne mai pasă,
că nu se poate face nimic
(chiar dacă nu se poate face nimic întotdeauna se poate face ceva).

Prea multe imagini ale câmpiei sfârșitului,
cu oameni mici și egali făcând același lucru la nesfârșit.
Fericiți. Atât de fericiți. Atât de insensibili, atât de abrutizați.
O societate care își ucide inadaptații, o mulțime care își sufocă
revoltații și își urmărește cu sete de sânge marginalii.

Și iarăși eu în lumea aceasta, subversiv prin vocație,
marginal prin acțiune și neacceptare. Văzusem o fotografie
cu niște copii strângând fânul pe dealuri – eu între 9-14 ani.
Nici o rămășiță nu a mai rămas din lumea aceea
în noua această lume a violenței.
Nici o memorie exactă care să aline imaginea unui sfârșit odios.

O familie ruptă, un destin incert, câteva sute de cărți
ce se plimbă prin oraș ca o extensie a unui corp aproape înfrânt.
Există ceva care să merite posesie? Există ceva care să merite?
Am eșuat în tot ce-am crezut, chiar și în ce mi-am impus să cred până la capăt.
Mă trezesc uneori asudat, întind mâna înspre imaginea unor lucruri trecute,
înspre căldura unor corpuri volatilizate, înspre dragostea unor ființe pe care
le-am ucis.
Pulverizată, imaginea mea în toată încăperea, odată cu respirația.
Întind mâna și nu mai e acolo nimic.

Să spargem limbajul & suferința. Să spunem ce credem.
Să ne exhibăm pentru a nu ne pierde, pentru a ni se face rușine,
pentru a nu mai ucide.
A nu mai... țăndări de sticlă sub pielea din palme. Candelabrul mare și frumos
din palat a căzut și s-a spart.
Orbecăim în genunchi pe podea, niciun miros, niciun foșnet. O bătaie de inimă

care se aude tot mai distant undeva, ascunsă, înspăimântată, să nu poți ajunge la ea.
O femeie în plină putere care flutură ca un steag de război să stai la distanță.
Verdele e culoarea speranței. O femeie chicotind doar pentru ea.
Tulburarea e de la tristețe. O dragoste excepțională,
de parcă intrase dracul în ea. O femeie bună sau o femeie rea?

Perpetua suferință este ireversibilă, așa cum în vechime pentru poeți
dragostea pentru natură era. Blândețea care te ademenește și te întunecă,
care te rupe în zeci de fragmente fără de sens. Privești tulburat,
dar tulburarea e de la tristețe. Un aventurier înfrânt, la pensie.
Verdele e culoarea speranței și pentru pensionari?

Nicio reflecție serioasă și nicio aprofundare apropo de război & cruzime,
la ce bun? Totul, în fine, este un bun al nostru, ne aparține. Complet ignorant.
Probleme serioase, simple deturnări de la viață, plimbări prin întreprinderi comunale,
detururi menite să-ți rupă picioarele, toate problemele din lumea noastră
sunt ascunse în bătăile inimii.

Diamante pentru maimuțe, nu vorbim de păcat, nu atingem aspectul moral
al chestiunii,
umor politicos, precizie și uscăciune, o siluetă nemișcată între două felinare
pe pajiște. Până la urmă cineva te trage înăuntru, fă-le pe plac,
lucrurile nu mai pot fi schimbate. Un ciclist singuratic.

Nu mai poți ocoli.
Se-ntâmplă în multe feluri: poți să îți rupi o ureche, să fii închis într-o cameră,
să te lovească cineva peste față, să fii bolnav, să se prăbușească clădiri și blocuri
și să se rupă străzi, să fii primul bărbat al cuiva, să coordonezi tu torturile,
să trebuiască să-ți iei rămas-bun de la cei mai dragi dintre oameni,
să primești trei gloanțe în burtă și să supraviețuiești,
să te uiți zi de zi în oglindă, să îți ceri scuze, să aluneci pe zăpadă, să te răstorni,
să fii soție, poate să ai și copii, să moștenești o valiză a cuiva care a murit
la Auschwitz,
să mori la Auschwitz, să spargi o vitrină de sticlă, să te naști înaintea unui război,
să te reguleze o lepră, să fii otrăvit cu ciuperci, să ți se sfâșie inima, să te găsească
în ascunzătoare, să te ucidă un criminal, să te oblige părinții să cânți la clarinet,
să fugi în America, să fii bătrân, să îți crească în curte o statuie a lui Stalin,
să îți crească în carne ura & spaima, să fii scăldat în sudoare, să nu fii un erou,
să dansezi prost, să se termine, să cureți totul cu nisip, să fii vinovat, să ai bube pe aripi,
să-ți crape organele, să te doară în cur, să fii sarcastic, să nu-ți iasă mâncarea,
să plângi, să fii singur, să nu-ți crești copiii.

AM VĂZUT UN ANIMAL MIC TRAVERSÂND STRADA

Am văzut un animal mic traversând strada.
Mergea de parcă avea de mers undeva.
Mă mai iubești?
Mi-ai cumpărat tenișii. Am stat câteva sute de ore în tenișii ăia
pe stradă, la birou, la orele de curs, pe bănci în parcuri și-n crâșme...
am stat de parcă n-aveam de mers nicăieri.
Mă gândeam la un moment dat să îți spun o vorbă bună,
m-am tot gândit ce să-ți spun
și nici o vorbă bună de pe buzele mele.
Știi, când aveam șase ani m-a scos mama în oraș să-și facă poze cu mine,
de parcă știa că băiețelul acela nu va supraviețui,
că trebuie cumva păstrată măcar imaginea lui.
Am urmărit animalul acela mic câteva zeci de metri,
chiar părea că știe ce face și l-am invidiat.
Un arici pe stradă,
un arici bătrân și obosit, uriaș. Plângea.
M-am culcat cu ariciul pe piept
Și el speriat și eu insomniac, ne-am conectat cumva
și am adormit.
Mi-ai zis că am sforăit și eu și ariciul.
S-au rupt tenișii de la tine și put îngrozitor deși îi mai port, soare sau ploaie.
Cred că animalul mic și sălbatic e cel care nu are unde și de ce să se ducă.
Mă mai iubești? Mâine o să arunc tenișii ăștia,
dar azi îi mai țin, sunt așa de greu de dezlipit de picioare.

POEM DESPRE SPAIMĂ

Te iubesc cu încrâncenare, ca un om făcut special pentru asta.
Pentru atins și mângâiat, pentru stat în brațele tale,
pentru povestit în nopțile de iarnă în care spaimele se chircesc la picioarele
dragostei noastre.
Aș vrea să îți spun atât de mult, aș vrea să mă schimb pentru tine,
să creștem copii imperfecți într-o lume cinică
în care doar mângâierile tale pot liniști,
pot calma toată furia aceasta și neputința
în care vocea ta domolește deznădejdea și-o culcă.
Mi-e frică de fericirea aceasta ca de începutul unui război uriaș,
mi-e frică de mine, să nu-ți fac rău, să nu te rănesc,
să nu te trezești într-o dimineață lângă un corp familiar
din care s-a scurs toată dragostea ca o apă grea izbindu-se violent de ciment.
Să nu vină iar viața să smulgă cu forcepsul lumina din palmele tale ce vindecă.
Nu, nu lăsa lumina să moara, nu, nu lăsa,
apleacă-te peste mine și acoperă-mă,
ascunde-mă bine între coastele tale, închide-mă, ferecă-mă,
să nu pot ieși, să nu pot scăpa, să nu mă pot sătura,
să nu te poți sătura. Apleacă-te peste mine și te voi săruta,
vom închide ochii și liniștea ne va cuprinde
ca o câmpie nesfârșită, în asfințit,
în vântul care îți trece prin plete
unde nu există nici întristare, nici nimic altceva.

POEM DESPRE FRUMUSEȚE

A fost frig și vânt și murdar
sub soarele tâmp ca un viezure de pază la vizuină,
miros de muștar, miezul lumii. A fost frig și am auzit ciori
croncănind despre viață și am văzut oameni preocupați vorbind despre pești
în drum spre casă. Și tu azi împlinești 39. M-am simțit bolnav și neputincios
și vântul acela fățarnic îmi răscolea boala pe dinăuntru obligându-mă să tușesc
și să scuip.
Cum se mai răsucea în mine.
Ne-am uitat împreună la valuri, am trăit împreună
în mari nefericiri și câteva bucurii în ritmul ciudat al sângelui tău.
Sub soarele tâmp, călduț, al zilei de azi m-am gândit la frumusețea ta,
la cuta aceea pe care o porți sub cearcăne,
sub stratul de piele la dragostea și lumina (vai, ce de cuvinte fără de rost)
care te fac altceva.
M-am uitat la picioare, mi-am văzut nesiguranța și asfaltul sfărâmicios
și am simțit altceva.
M-am plimbat pe străzi liniștite și am întâlnit pisici scheletice, m-am dus apoi
în centrul orașului
și aceleași pisici se cățărau pe clădiri. Tu faci azi 39, ziua e scurtă și noaptea
se adună cicatrici
în oraș, iar eu știu doar atât: frumusețea ta este la fel de reală ca asfaltul,
ca boala, ca soarele
acesta cu miros de muștar, frumusețea ta croncăne despre viață și îmi vorbește
despre pești.
Mă plimb, deci, prin orașul acesta și laud frumusețea ta, dragostea mea, laud și cânt,
până spre dimineață un soare oranj cu păsări tâmpe, cu oameni gri și asfalt
pe care călcăm
până ce moartea ne va despărți. Iar frumusețea ta e ceața și aerul și norul prin
care toate
vor supraviețui. Frumusețea ta este că fără tine și nici după tine
nu se poate trăi.

GALERIE FOTO
GHEORGHE CRĂCIUN

Gheorghe Crăciun la Bălți, după o lansare de carte, cu cititoarele alături (2003).
Fotografii de Gheorghe ERIZANU

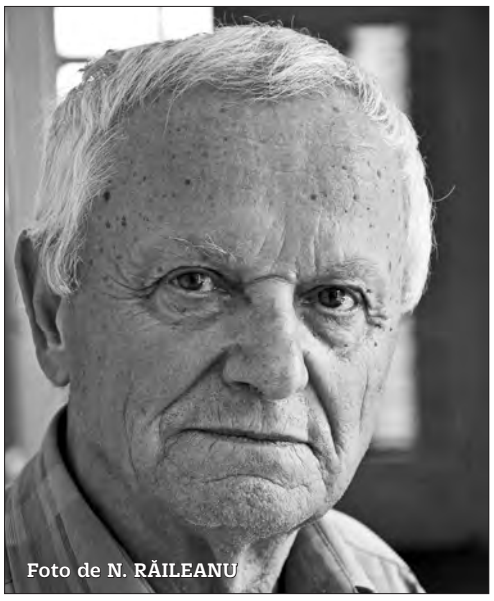
Foto de N. RĂILEANU

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

DESPRE ISTORIE, HAZARD ȘI OAMENI BUNI
(PROVOCĂRI IANUSIENE)

de VLADIMIR **BEȘLEAGĂ**

Termenii: Istorie-poveste/basm, războaie, cruzimi; Hazard-Noroc bun, Belea; Oameni Buni – cine sunt, ce vor, vom afla mai târziu; Ianus Bifrons – Trecut, Viitor...

La subiect: Istorie – avem noi istorie? Noi, adică cei din RM. Doar de la Hanul lui Manuk-Bei, cu tabachera de aur dăruită de ruși dragomanului Moruzi pentru Basarabia, decapitat apoi de sultan, până la sprâncenatul lider comunist care a dăruit-o pentru o fustă satrapului Văcar filozof, pe care (primul) doi dintre colegi îl imortalizează punându-i numele pe copertele recentelor romane. Nu a fost Istorie!

Trecem peste făcătura RASSM, urmată de RSSM, dar nu și peste cei 25 de ani cât această zisă Basarabie, de drept, o parte a Vechii Moldove, s-a aflat la sânul Mamei România (Actul Unirii), și o luăm de la 1991 încoace... Dar oare de la acel an Istorie a fost? Ba o rătăcire pe căile pustiului, aidoma exodului iudeilor lui Moise. Trei decenii de bramureală!

Să-l rugăm pe măritul Ianus să asculte disputa noastră în contradictoriu, poate ne dumerim și noi ce e cu această pacoste numită *Istorie* și ce ne hărăzește cel de al patrulea deceniu?

DIALOG ÎN CONTRADICTORIU, JUDECĂTOR IANUS BIFRONS

– Dar Istoria seculară a Românilor?
– Da, dar cei o mie de ani de existență în Afara Istoriei? (Pârvan)
– Dar Marea Unire de la 1918 (prima, Basarabia)?
– Dar suta de ani sub ruși ca „broaștele în sloiul de gheață"? (Iorga către Mateevici).
Ianus Bifrons: „Nu ați avut Istorie – nici Mare, nici Mică –, Istoria au făcut-o Alții pentru ei, Istoria Voastră, a acestui petic de Pământ Românesc numit RM începe de Astăzi!"
– Da, începe de astăzi. Avea să înceapă de la debutul anilor '90, când Oamenii Buni au strigat: „Să numim sesiunea noastră cu N1, rupându-ne de Istoria imperiului!!!" Și nu au fost auziți.
– Era sesiunea 13, duzina Diavolului! Iar după războiul ruso-moldav de secesiune din 1992, când președintele RM a fost convocat la Kremlin să facă pace cu criminalul separatist de la Tiraspol, Marele Rus l-a lăudat așa pe acel președinte: „Dânsul o să ne aducă nouă și România!"
– De unde s-a văzut ce avea să urmeze – a cui istorie!
– Nu am avut Istorie, nici măcar Mică – Istoria Noastră începe Astăzi – de la Marea Victorie în Alegerile din 15 noiembrie 2020!
– Vivat 15 noiembrie 2020 – începutul Istoriei Noastre! Acum făurită de noi. Acum o Istorie pentru Noi!
– Ce va fi? Cum va arăta Istoria făurită de noi, o Istorie pentru noi?
Ianus Bifrons își întoarce fața spre viitor. Să-l auzim, să-l ascultăm ce ne spune.
– Ce a fost RASSM?
– O făcătură (creatură) a imperiului bolșevic.
– Ce a fost RM după obținerea așa-zisei Independențe?
– Moștenitoarea de drept a RSSM!
– Ce se vrea a fi RM de la 15 noiembrie 2020?
– Un stat cu adevărat Independent, încadrat în marea Familie a Popoarelor Europene, libere și democratice!
– Dar pentru ce e nevoie de un stat?
– Pentru că Sus domină Legea, iar Jos, incertitudinea (Max Planck), haosul. Statul impune Legea, în fața căreia toți sunt egali – Legea Civică, Legea Morală, Legea Divină. Or, adevărata Istorie a acestui stat RM începe acum, sub ochii noștri!
Către Ianus Bifrons întrebare:
– Dar oare este posibil să durezi dintr-o aș chie de popor, și încă mică, o asemenea formațiune statală?
Ianus Bifrons răspunde:
– Nu e primul și nici unicul popor care viețuiește în diferite structuri statale: nemții în Germania, Austria, Elveția, francezii în Franța, Italia și... Țările de Jos, italienii în Italia, Elveția și pe unde or mai fi etc...
– Dar noi, românii din RM, de-o viață ne dorim revenirea la Țara Mamă România. Ce ne facem?
Ianus Bifrons răspunde:
– Întrebați Istoria.
– Care: Istorie?
– Acea Mare – a Lumii. Aceea care v-a dat naștere.
– Ce-a vrut ea cu noi? De ce ne-a separat de trupul Neamului?
– Ca să fiți ostateci la Imperiul Hrăpăreț din Răsărit, pentru a avea siguranța că nu va înghiți toată România.
– Da, asta până la destrămarea acelui Moloh din Răsărit. Iar acum?
– Acum ați rămas cu aceeași misiune ingrată.
– Zi-i pe nume!
– Să fie acest stat numit RM un stat tampon între Marile Puteri – Occidentul și Estul.
– Încă o întrebare, cea mai dureroasă.
– S-o aud.
– De ce Țara-Mamă nu ne cere îndărăt, la sânul ei?
– Pentru că... pentru că... pentru că...
– Pentru că: ce?
– Zic cunoscătorii: Pentru că imediat ungurii cer Ardealul!
– Și România nu dorește să-l piardă!
– Da, pentru că Ardealul e Inima Românismului!
– Dar atunci Basarabia ce este?
– Un ostatic la ruși! Să nu invadeze România...
– Da, ostatic... Da, stat tampon... Atunci să-mi răspunzi, Mărite Ianus Bifrons.
– Aud întrebarea.
– Dacă timp de trei decenii acest așa-zis stat nu a reușit să devină ca atare, nu e oare clar că e un stat eșuat?
– Da, este.
– Și atunci?
– Ce: atunci?
– Mai are el, acest stat șansa să devină stat?
– Da. E ultima șansă. Dacă eșuează, revine acolo, de unde a plecat.
– În cadrul Imperiului Molohului din Răsărit.
– Ori un stat fantomă!
– Ca atâtea altele în lume!
– Da, dar noi suntem în inima Europei. Nu suntem niște bieți africani semicivilizați...
– Așa este! Suntem europeni și... punctum! Și acum, în concluzie... Despre Oamenii Buni.
– De ce: despre Oamenii Buni?
– Pentru că lumea e clădită/întemeiată, pe Rău, iar se ține pe bine.
– Adică?
– Mai plastic, pe înțeles: Dumnezeu cel Bun e sus în Ceruri, iar Diavolul în adâncul Pământului.
– Dar pentru ne-credincioși?
– Sus, în Universul Mare domină Legile stricte, imuabile, jos, în universul mic, atomic, domină incertitudinea, Haosul...
– Adică?
– De ce a luat naștere Statul pe Lume? Ca să impună Legea... Pentru toți! Legea Civică, Legea Morală, Legea Divină!
– Ah, Legea! Ah, Statul... Unde ești tu, Statul nostru?
– L-au furat Răii!
– Iar Răii de unde s-au iscat?
– Din trecut ne-au venit. I-am moștenit.
– Deci, ne întoarcem la Istorie?
– Da... Neamul Nostru blând și muncitor, a fost stricat de regimul bolșevic: l-a învățat leneș, bețiv, slugarnic, cultivându-i sindromul fratelui mai mare, căciuleala, care la noi a ajuns o rușine, numită DODONISM (p...m) – a instaurat în locul performanței mediocritatea.
– Da, și l-a desprins de maica Țărână – Pământul, făcându-l un Vântură Lume.
– Și atunci cum de nu a pierit Sămânța Oamenilor Buni?
– A rezistat... Au rămas puțini... Dar există... Ni i-a ocrotit Bunul Dumnezeu...
– Și cine sunt ei, Oamenii Buni? Cum arată? Ce vor?
– Oamenii Buni privesc Adevărul în față.
– Nu se tem că le va scoate ochii... Oamenii Buni aduc Dreptatea între oameni...
– O scot de la Fundul Mării, sacrificându-se pe ei...

Așadar, salvarea noastră sunt Oamenii Buni! Marea Victorie la Alegerile din Noiembrie 2020 a fost obținută sub Istorica Chemare: „A venit timpul Oamenilor Buni!"

P.S. Iar noi, scriitorii, oamenii de creație, din ce categorie facem parte?
P.P.S. Să ne întrunim la un Mare For și să ne alăturăm Oamenilor Buni, pe care ni i-a trimis Bunul Dumnezeu ca să alunge Răul dintre noi și să instaurăm Binele! Să ne ajute Dumnezeu!

9 ghenarie 2021

SEMNAL DE CARTE

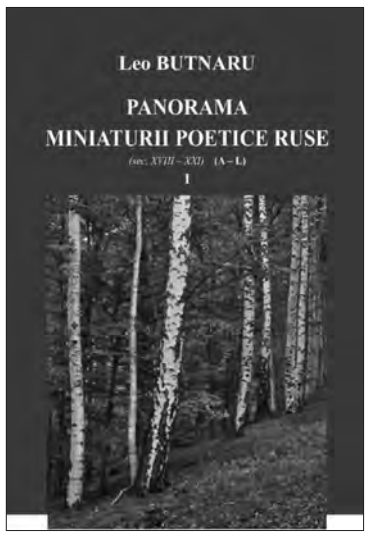

LEO BUTNARU
PANORAMA MINIATURII POETICE RUSE (SEC. XVIII-XXI) VOL. 1-2

IAȘI
EDITURA TIPOMOLDOVA
2021

Panorama inserează mostre din creația a 850 de autori, într-un volum total de 2 300 de pagini.

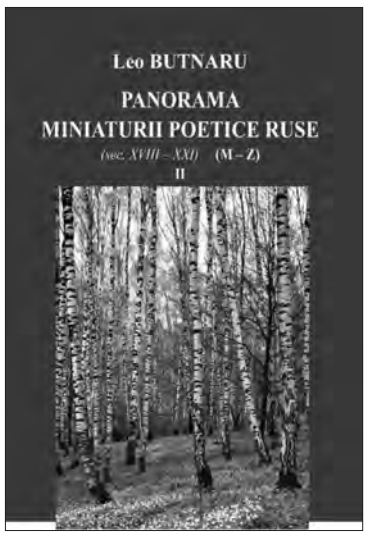

ESEU

O IPOSTAZĂ DIN VIZIUNEA LUI EMINESCU ASUPRA EXISTENȚEI UMANE

de ION ȚURCANU

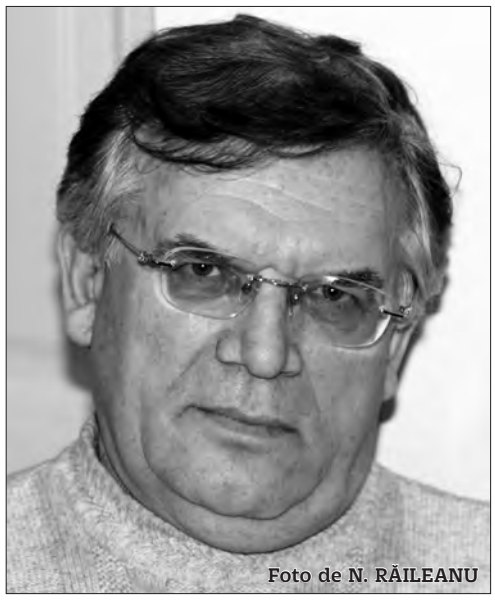
Foto de N. RĂILEANU

Eminescu a manifestat de timpuriu un interes deosebit față de istorie, pe care școala germană de filozofie și nu mai puțin lecturile sale asidue și cu preocupări dintre cele mai variate i l-au accentuat și aprofundat foarte mult. Dincolo de publicisică, proză, scenele din proiectatele opere dramatice și de multe poeme cu evidentă tematică istorică, pasiunea sa pentru istorie, și poate încă mai mult viziunea sa filozofică asupra istoriei se regăsesc și în foarte multe versuri, întâi de toate, în poemele cele mai cunoscute, precum *Luceafărul*, *Înger și demon*, *Misterele nopții*, *Călin*, *La steaua*, *Revedere*, *Trecut-au anii...*, *Cu mâine zilele-ți adaogi*, *Mai am un singur dor* și multe altele.

Despre Eminescu s-a scris foarte mult, ceea ce este în egală măsură firesc și necesar, de vreme ce el a fost în stare să dea măsura supremă a geniului unui neam. S-a scris și despre gândirea sa filozofică, s-a încercat chiar o conturare a concepției sale asupra procesului istoric și, mai cu seamă, evidențierea în cadrul ei a avatarurilor existenței umane. La stadiul actual al cunoașterii acestei probleme, nu putem vorbi încă despre existența unui sistem filozofic eminescian de sine stătător și bine conturat. Mai sigur este faptul că se simte necesitatea unor studii speciale asupra gândirii sale, făcându-se, astfel, posibilă și reliefarea unei filozofii eminesciene a istoriei. Abia atunci se va ști în ce măsură gândirea sa – nu artistică, pentru că aici lucrurile sunt destul de clare, ci filozofică – prezintă un sistem de idei originale.

Referitor la gândirea lui Eminescu, s-a afirmat de mult părerea că poetul ar fi fost un pesimist obsedat permanent de ideea morții. Se pare însă că, în această privință, realitatea este cu totul alta. Cineva care iubește atât de tare femeia, care e fascinat de frumusețile naturii în așa măsură, încât este mereu tentat să se contopească cu ea, omul care este foarte atent la tot ce se întâmplă în jurul lui și reacționează prompt și adecvat la toate evenimentele mai importante și care, pe deasupra, manifestă o capacitate și o dorință de muncă ieșite din comun, nu are cum fi pesimist. Pesimismul sau ideea morții sunt motive obișnuite, aproape rutinare, în arsenalul poetic, de aceea din prezența lor în creația unui poet nu rezultă neapărat că acesta ar fi un pesimist. Gânditor profund și artist fără seamăn al cuvântului, Eminescu înfățișează uneori ideea morții de o manieră cu totul neașteptată. După părerea mea, lucrul acesta se vede foarte bine în poemul *O, mamă...*

Citită fără un efort stăruitor de pătrundere în conținutul versurilor ei, această poezie într-adevăr se arată pesimistă. O astfel de impresie pare să sugereze mai cu seamă prima strofă:

„O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmii de toamnă și de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu”.

La o primă examinare, aceste versuri ar căuta parcă să afirme două gânduri. Primul, că poetul pare a se vedea îndemnat să meargă la mormântul mamei sale să doarmă somnul de veci împeună cu ea, altfel spus, să renunțe la viață pentru a se afla împreună cu mama sa în lumea umbrelor. Al doilea, că, deși salcâmii „se bat din ramuri” deasupra mormântului, îngânând glasul mamei pentru a încerca să o trezească din somn și s-o readucă la viață, efortul lor este zadarnic: oricât se vor bate, ea va „dormi mereu”, adică va rămâne moartă pentru totdeauna. Totuși, ceea ce trebuie reținut din această strofă, înainte de a o părăsi, este legătura celui decedat cu natura din mijlocul căreia a plecat; aceasta nu renunță la el, caută mereu să-l aducă înapoi în sânul ei.

Această idee este dezvoltaltă în cea de-a doua strofă, unde constatăm și o cu totul altă viziune asupra morții:

„Când voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt și dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voi o dată umbrind mormântul meu...
Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu”.

Sunt în aceste versuri două imagini care, într-adevăr, ne îndeamnă să ne închipuim o perspectivă nouă, de-a dreptul surprinzătoare, asupra morții. Prima este legată de tei, copacul adeseori evocat de poet, pe care aici, dar și în alte poeme, îl numește „sfânt și dulce”. Ramura ruptă din acest tei de iubită și îngropată la capul poetului simbolizează, desigur, legătura celui decedat cu natura și, în general, cu viața. Această convingere este întărită de cea de-a doua imagine pe care o formează ultimele două versuri: „Simți-o-voi aproape umbrind mormântul meu.../ Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu”. De unde se vede că, deși se află în mormânt, poetul nu este mort, pentru că simte mereu umbra ramurii de tei deasupra sa ori, în altă parte, vede cum cade pe el floarea de tei (*Nu voi mormânt bogat*). Moartea nu este altceva decât un somn în care existența se manifestă în două ipostaze: aflarea celui decedat într-o pace desăvârșită dincolo de mormânt, ca într-o „senină noapte fără de sfârșit”, cum zicea Socrate, și, totodată, în legătură continuă cu lumea din care a plecat: el simte umbra teiului în somnul său liniștit și neîntrerupt, la fel cum în poezia *Mai am un singur dor* simte codrul, apele, cerul senin și aude sunetul tălăngii, în timp ce luceferii îi zâmbesc „din umbră de cetini”. Și tocmai de aceea acesta nu e somn de veci sau moarte propriu-zisă, adică nu e dispariție completă, „stingere eternă, fără de urmă”, cum va zice în *Rugăciunea unui dac*.

Dorind parcă să nu lase nicio îndoială asupra acestei filozofii a morții, mai precis, a legăturii organice a morții cu viața, poetul o împrospătează cu alte imagini în ultima strofă:

„Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste zidiri de țintirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu;
De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu”.

Aici ideea este afirmată, *in crescendo*, cu ajutorul a trei imagini. Prima se regăsește în rugămintea ca el și iubita sa, după ce vor fi murit, să nu fie duși „în triste zidiri de țintirim”, tocmai pentru că, de fapt, ei nu puteau fi morți, ci trebuia să fie îngropați „la margine de râu”, adică în sânul naturii, acolo unde viața e în continuă desfășurare și se manifestă cu putere neîngrădită. A doua imagine este întruchipată de aflarea celor doi „în încăperea aceluiași sicriu”, adică împreună așa cum au fost înainte de a muri. Aceasta e completată și întărită de vorba duioasă în care poetul îi zice iubitei „pururea aproape vei fi de sânul meu”, ceea ce venea să confirme că cei doi nu vor muri niciodată, ci veșnic vor fi alături și se vor simți mereu unul pe altul. Ultima imagine, întruchipată de versul „Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu”, face legătura cu tabloul înfățișat de sfârșitul strofei precedente. În somnul lor pașnic și neîntrerupt, poetul și iubita sa vor auzi cum plânge apa la capul lor, la fel neîntrerupt, și pe o durată fără de sfârșit.

Așadar, aceste tablouri, care capătă mai multă consistență și putere de convingere dacă sunt completate cu imagini similare din alte poeme eminesciene cu tematica morții, ca cele din ciclul elegiac *Nu voi mormânt bogat*, înfățișează o viziune originală, cu totul neobișnuită, asupra existenței umane, și în special în ceea ce privește relația dintre viață și moarte. După ea (sigur, în alte situații, poetul poate vedea problema altfel), omul nu moare odată cu încetarea aflării sale pe pământ, ci își continuă existența într-un repaos veșnic dincolo de moarte, fără activitate, doar „troienit cu drag de aducerile aminte” (*De-oi adormi...*), însă în legătură strânsă cu viața din care a plecat. Vedem, prin urmare, că această viziune nu se încadrează în nici una dintre teorile mai cunoscute despre moarte, nici în ideea creștină despre lumea de apoi, pe care în unele poeme Eminescu o critică aspru (Împărat și proletar, Viața), dar nu se potrivește nici cu formula „morți sunt cei muriți”, pe care o rostește la un moment dat, și nici cu fenomenul „stingerii eterne”, evocat de mai multe ori și, de regulă, într-o variantă destul de dură în opera sa, cel mai explicit, se pare, în *Rugăciunea unui dac*.

SEMNAL DE CARTE

MARINA ȚVETAEVA
STRIGĂTUL STAȚIILOR (POEME)

TRADUCERE, PREFAȚĂ, TABEL CRONOLOGIC ȘI NOTE DE LEO BUTNARU

CLUJ-NAPOCA
EDITURA NEUMA
2021

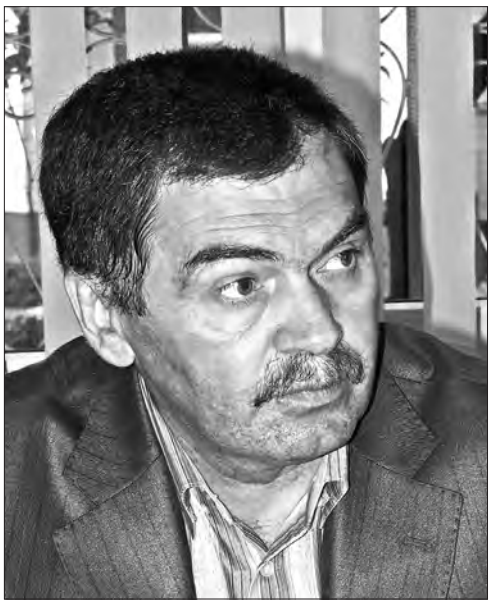

CARTEA DE ISTORIE

CONGRESELE NAȚIONALE ALE ISTORICILOR

de NICOLAE **ENCIU**

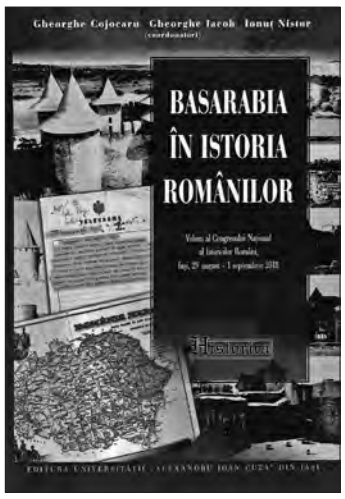

GHEORGHE COJOCARU, GHEORGHE IACOB, IONUȚ NISTOR (COORDONATORI)
BASARABIA ÎN ISTORIA ROMÂNILOR
IAȘI
EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA"

În contextul diversificării cercetării istorice și al abundenței producției științifice în domeniu, se face tot mai resimțită necesitatea unor reuniuni naționale și internaționale, care să ofere un spațiu comun de dezbatere și dialog reprezentanților disciplinei din principalele centre academice și universitare, de a înlesni cunoașterea reciprocă și de a stimula cooperarea profesională care, în virtutea multitudinii și diversității studiilor istorice, devine din ce în ce mai complicată, complexă și anevoioasă.

Așa cum s-a menționat la deschiderea primului Congres Național al Istoricilor Români din 25-28 august 2016, care și-a ținut lucrările la Cluj-Napoca, în societatea românească actuală, dar și în contextul dezvoltării accelerate a cercetării istorice în context european și internațional din ultimele decenii, organizarea unor Congrese Naționale ale Istoricilor poate fi și trebuie privită nu doar ca un deziderat, ci și ca o necesitate obiectivă. Aceasta deoarece istoricii nu sunt doar cercetători ai trecutului și interpreți ai documentelor, ci trebuie să reprezinte inclusiv o voce distinctă în spațiul public, să își asume, în baza experienței specifice breslei, prezentarea de soluții și răspunsuri la problemele actuale care își au originea, sau care se regăsesc în forme similare în trecutul istoric.

Urmărind acest obiectiv major, primul Congres Național al Istoricilor Români din 25-28 august 2016 a fost o ilustrare plenară a locului și rolului important al științei istorice și a istoriei în societatea contemporană: la acel prestigios și reprezentativ for științific au participat, cu referate și comunicări științifice, circa 450 de specialiști de mare prestigiu din România, Republica Moldova, Ungaria, Serbia, Italia, Austria, Germania, Franța, Israel și Canada. A fost cea mai mare manifestare științifică din domeniul istoriei din România, din ultimii 40 de ani (după cel de-al 15-lea Congres Internațional de Științe Istorice, desfășurat la București, în august 1980). Congresul și-a ținut lucrările în 6 sesiuni plenare, 47 de secțiuni și 19 mese rotunde, principalele teme fiind dedicate Primului Război Mondial, la finele căruia s-a desăvârșit unitatea statală românească și s-a decis soarta continentului european și a lumii întregi.

În același spirit al obligației deontologice a istoricilor de a-și apăra prestigiul „meseriei de istoric" au decurs și lucrările ediției a II-a a Congresului Național al Istoricilor Români, din 29 august – 1 septembrie 2018 de la Iași, organizat de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" împreună cu Academia Română și Consiliul Național al Istoricilor, în parteneriat cu Universitatea din București, Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Institutul de Istorie din Republica Moldova și Primăria Municipiului Iași – Departamentul Centenar.

Dedicat Centenarului Marii Uniri din 1918, Congresului Național al Istoricilor Români de la Iași – eveniment științific de mare anvergură la care au participat peste 400 de istorici din România, Republica Moldova, Franța, Ungaria, Italia –, nu s-a limitat doar la tematica Marii Uniri, care a prevalat în mod logic și firesc, ci a recurs, de asemenea, la o evaluare a modului în care este studiată, în prezent, istoria ca știință și obiect de studiu în instituțiile de învățământ și s-au referit și la importanța cercetării în societatea contemporană. Așa cum pe bună dreptate a menționat președintele Academiei Române, acad. Ioan-Aurel Pop, desfășurat sub auspiciile Anului Centenar al Marii Uniri, al doilea Congres Național al Istoricilor Români a pus accentul pe cercetările care urmează să conducă sau care conduc deja la o cunoaștere mai aprofundată a procesului de formare a statului național român, pentru a oferi publicului, dornic de cunoaștere a adevărului istoric, noutățile necesare în domeniu, cadrul general al științei istorice care se referă la trecut, mai ales și în special în condițiile în care suntem martorii unei veritabile explozii informaționale. În același discurs inaugural al președintelui Academiei Române, în spiritul marilor noștri cronicari, a fost dat și un răspuns exhaustiv la întrebarea „De ce trebuie organizat un Congres al Istoricilor?", afirmând că „e bine, măcar la doi ani, să dăm seama de ale noastre câte am scris, adică să ne întâlnim, să ne împărtășim unul altuia, să ne mărturisim și faptele bune și păcatele, ca să putem merge mai departe, pentru că indiferent ce s-ar spune, istoria este o formă de cunoaștere fundamentală nu a trecutului cum spun unii grăbit, ci o formă de cunoaștere fundamentală a vieții oamenilor și dacă refuzăm să cunoaștem viața oamenilor, devenim săraci, firavi pe acest pământ și ajungem cu toții în bătaia vântului" [1].

Considerat din acest punct de vedere, conceptul și modalitatea desfășurării Congresului Național al Istoricilor Români de la Iași din 2018 a avut o dublă motivație științifică: întâi de toate, de a stimula cunoașterea trecutului, respectiv, a evenimentelor produse în anul Marii Uniri pe plan național, european și internațional, apoi, de a produce un salt calitativ în adoptarea unor metodologii de cercetare complexe, la nivelul studiilor actuale din lumea academică occidentală.

Având un larg ecou în mediul științific, ampla manifestare de la Iași a oferit cadrul prielnic unei dezbateri profesionale, tematica abordată de participanți fiind relevantă pentru înțelegerea unor fenomene, a unor mecanisme instituționale și mize identitare de actualitate, cum ar fi: relația dintre politică și societate, construcția socio-culturală a identităților etnice, confesionale, regionale și de altă natură, structurarea relațiilor internaționale. Participanții celui de-al doilea Congres Național al Istoricilor Români au conturat o viziune de ansamblu asupra mai multor realități istorice, tratate până în prezent separat, în secvențe îngust delimitate conceptual, cronologic, geografic, instituțional sau biografic. Un loc central l-au avut specialiștii consacrați la marile universități europene, care au prezentat, în cadrul sesiunilor plenare, analize privind reflectarea istoriografiei române în mediile științifice internaționale.

În așa mod, analizând în profunzime și din diverse puncte de vedere variata problematică a Marii Uniri din 1918, participanții la cel de-al doilea Congres Național al Istoricilor Români au reușit o deplină materializare a obiectivelor scontate, obținând o schimbare calitativă a perspectivei istoriografice: de la investigarea discursului istoric ca suport al politicilor cultural-identitare la o analiză complexă și multilaterală a rolului jucat de istorici ca agenți ai elaborării și difuzării unor noi episteme sau teorii ale cunoașterii.

Reunind contribuțiile participanților la ediția a II-a a Congresului Național al Istoricilor Români din 29 august – 1 septembrie 2018 de la Iași, volumul *Basarabia în istoria românilor*, apărut recent la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale, în cadrul Programului Centenar [2], oferă atât publicului cititor, cât și specialiștilor în domeniu posibilitatea familiarizării cu paleta largă și variată de dezbateri profesionale produse în zilele desfășurării prestigiosului for științific, panorama complexă a evaluării critice a producției istoriografice românești cu privire la problematica Marii Uniri din 1918, precum și formularea unor noi teme de istorie politică, economică, socială și culturală de perspectivă.

Lansat la finele anului 2020, în cadrul Programului Centenar, volumul *Basarabia în istoria românilor* (coord. Gheorghe Cojocaru, Gheorghe Iacob și Ionuț Nistor) constituie, alături de alte trei volume apărute la aceeași editură a Universității ieșene și cu același sprijin financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale [3], o micro-serie de istorie, o mărturie peste timp a nivelului și temelor de dezbatere din cadrul congresului desfășurat la Iași, dar și a efortului organizatoric depus.

Constând din patru mari compartimente – „Istoriografie"; „În secolul naționalităților"; „Basarabia în cadrul Noii Românii"; „Războiul și moștenirea lui postbelică" – volumul *Basarabia în istoria românilor* constituie o probă elocventă a faptului că ampla manifestare științifică de la Iași a fost o platformă de dezbatere a celor mai noi tendințe istoriografice și a temelor la zi, sub raportul metodei sau informațiilor, abordate în principalele centre academice din România și din Republica Moldova.

Prin prezentarea critică a întregii producții istoriografice românești din ultimele decenii pe care o conține, volumul *Basarabia în istoria românilor* va contribui, cu certitudine, la reevaluarea necesară a tuturor temelor majore ale istoriei românești, acesta constituind, de fapt, și motivul pentru care dezbaterea diverselor perspective a reprezentat miezul tematic al întregii reuniuni a istoricilor de la Iași.

NOTE:

1. *Congresul Național al Istoricilor Români*, Iași, 29 august – 1 septembrie 2018. Volum de rezumate (editori: Ionuț Nistor, Cristina Preutu, Mircea-Cristian Ghenghea), Iași, 2018, p. 11.

2. *Basarabia în istoria românilor: volum al Congresului Național al Istoricilor Români*, Iași, 29 august – 1 septembrie 2018 / coord.: Gheorghe Cojocaru, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2020.

3. Victor Spinei, Gheorghe Iacob și Ionuț Nistor (coord.), *Istorii ale Marelui Război și ale Unirii de la 1918*; Ionuț Nistor și Cristina Preutu (coord.), *Istorii ale regimului comunist din România*; Petre Otu și Gheorghe Iacob (coord.), *Rolul armatei române în realizarea și consolidarea Marii Uniri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2020.

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE BĂTRÂNEȚE CA GEN LITERAR*

de VAL **BUTNARU**

Personajul principal din *Camionul bulgar* de Dumitru Țepeneag este un scriitor bătrân (tot el autor-narator) care încearcă, se căznește, mai exact, să încropească un roman, dar dubiile, nesiguranța și complexele par să-i transforme lăudabila intenție într-o misiune imposibilă. Subtitlul romanului – *Șantier sub cerul liber* – ne trimite cu gândul la o lucrare de construcție inginerească și, într-o anumită măsură, chiar așa este. Autorul are în vedere un *șantier literar,* în care, dacă intri, poți vedea cu propriii ochi cum se clădește o operă literară, dar poți și să te alegi (dacă te pricepi la șterpelit) cu suficient material de construcții pentru propria proză. Dumitru Țepeneag ar fi putut să-și numească genul romanului și *atelier*, dar nu ar fi chiar atât de potrivit. Pe *șantierul de construcție* al *Camionului bulgar* e mult mortar, mormane de moloz, betoniere fierbând de nerăbdare, schele cât vezi cu ochii și scrâșnet asurzitor de macarale.

Nu analiza textului însă mă preocupă în momentul de față, ci faptul că autorul-narator este, așa cum am spus, un scriitor bătrân, nesigur pe forțele proprii, care se întreabă mereu dacă are rost să mai scrie un roman, ultimul, probabil. Bătrânețea personajului central, ca și a multor altor moșnegei simpatici sau mai puțin simpatici din alte romane, se manifestă sub două aspecte: fizic – cu oase măcinate, tendoane fragile, încheieturi scârțâind, stomac perforat & comp. – și metafizic – cu simțiri și presimțiri din alea, cu moț transcendental. Așadar, bolile, neputința, pierderea dinților, a memoriei sau a auzului sunt, precum se știe, semnele senilității, aceste defecte fiind oarecum *firești*, explicabile, dobândite odată cu trecerea anilor, iar anxietatea, fricile, remușcările, angoasele, meditarea și regretele bagă spaima în creierul sărmanului bătrân.

La un moment dat, naratorul-autor trage cu urechea la discuția dintre doi scriitori în vârstă și aude lucruri banale, oarecum: „...de frică să nu uit până a doua zi dimineața, mă scol în toiul nopții să notez și pe urmă nu mai pot să adorm. Mă întorc de pe o parte pe alta, mă sucesc, mă învârtesc. Degeaba! Nu pot să adorm. Adică dorm patru-cinci ore pe noapte. Ceea ce n-ar fi o nenorocire – și-așa dormim prea mult!"

Chestiunile de felul acesta – insomnia, impotența – le întâlnești la tot pasul în romanele în care figurează bătrânii. În *Povestea lui Orișicine*, de exemplu, Philip Roth descrie cu lux de amănunte viața decrepită a personajelor atacate de boli și de ani, iar Romain Gary, în romanul *Dincolo de limita aceasta biletul își pierde valabilitatea*, se preocupă de *frumusețile* vieții erotice a bărbaților trecuți demuuult de vârsta a doua. Personajul lui, un bătrânel simpatic care refuză să recunoască adevărul, îl consultă pe un medic și acesta îl sfătuiește s-o lase mai moale (oare cât de mai moale?) cu viața sexuală, să nu se lase dus de valuri, făcându-i hatârul tinerei lui partenere, și îi explică pe îndelete ce procese dizgrațioase se întâmplă în organismul lui când încearcă să-i demonstreze junei concubine că mai poate zburda pe imaș aidoma unui mânzoc nerăbdător, lipsit de orice cuget.

Ei bine, aceștia sunt parametrii fizici în care se manifestă așa-zisa vârstă a treia. Atunci însă când pășim pe tărâmul metafizicului, lucrurile se complică. Încă un fragment din Dumitru Țepeneag:

„Dar bătrânețea? Pentru ea cum ne pregătim? Și nu numai că nu ne pregătim, dar facem totul ca s-o negăm. Vrem să părem tineri, în plină formă, recurgem la tot feluri de leacuri și sfaturi medicale, ne prefacem că nici nu există, că pe noi nu ne atinge... Recunosc, modul acesta de a gândi e cam simplu, dacă nu chiar simplist. În definitiv, ce am putea face? În jurul bătrâneții clipocește moartea, înotăm spre neant..."

Chiar dacă formulările variază de la un scriitor la altul, acest gând, al contrapunerii stării de senilitate cu tinerețea, pare atât de firesc, încât uneori te întrebi dacă nu cumva toată lumea a căzut pradă clișeelor. Vă amintiți, în *Bătrânul și marea* există o replică ce străbate, ca un laitmotiv, povestirea lui Hemingway: atunci când pescarul rămâne singur (băiatul părăsindu-l la insistențele părinților) și luptă disperat cu monstrul maritim, simțind că puterile îl părăsesc definitiv, rostește, ca pe o rugăciune: „Dacă ar fi băiatul aici!" În momentele de maximă încordare, de suferință, de efect istovitor îi apare imaginea băiatului ca un simbol al forței tinerești.

În *Sentimentul unui sfârșit*, Julian Barnes raționează suficient de consistent pe marginea acestui subiect, personajul lui fiind un bărbat în *etate* care, abia spre sfârșitul vieții, se confruntă cu realitatea dură: „Am impresia că asta ar putea fi una din diferențele dintre tinerețe și vârsta înaintată: când suntem tineri, inventăm diverse forme de viitor pentru noi înșine; când suntem bătrâni, inventăm diverse forme de trecut pentru alții".

Fără nicio asociere de ideii, cum spunea un personaj celebru, mi-am adus aminte de *Ultima lună de toamnă*, grație unui film cu Robert de Niro, în care tatăl, aflând că e bolnav de cancer, dar având și o vârstă înaintată, se pornește prin țară să-și viziteze copiii cu care nu s-a văzut de ani de zile.

Abia acum am conștientizat faptul că nici filmul, nici nuvela lui Druță nu m-au pus pe gânduri. Adică, da, totul e clar, da, sunt bătrâni, sărmanii oameni, au probleme, pleacă să-și vadă copiii, un fel de călătorie în timp, cum să nu, cercurile infernului, dacă doriți, aha, da, e un subterfugiu, tehnică literară, da, și... cam atât.

Mi se pare important să închei aceste note cu un citat din *Camionul bulgar*. Pe de o parte, e un accent ce poate fi tratat ca unul personal, autobiografic, pe de alta, sunt vizați atâția scriitori care, constatând cât de nedreaptă este viața, se simt, metafizic vorbind, în imposibilitate să se împotrivească tăvălugului timpului.

„Până la urmă, tot a apărut: *Les Frappes chirurgicales*. Paul s-a lăsat înduioșat de bătrânul autor care nu mai publicase de cel puțin trei ani. Să vedem acum dacă o să scrie cineva despre carte, în afară, să zicem, de Corina.

– Criticii tăi au murit, mi-a spus Paul și nu era cinism în formularea lui.

Era înțelegerea lucidă a situației. Poate și tristețe... Sau părere de rău. Eu așa cred. Sau, mai exact, nostalgie după vremea când Gallimard nu-i cerea să fie rentabil. Nu Gallimard, am greșit, pe vremea aceea POL ținea de Flammarion.

Erau alte timpuri. E evident că evită să-mi spună că am îmbătrânit și, dat fiind «jeunismul» din zilele noastre, nici nu e de mirare că în Franța se scrie din ce în ce mai puțin despre cărțile mele. Sunt un fel de supraviețuitor al anilor '70, când încă nu se instaurase dictatura... Vreau să spun dictatura publicului care vrea autori tineri și autoare frumoase. Și un anumit fel de literatură care să se potrivească cu filmele americane... Da, sigur, *Les Frappes*... e o carte de critică dură, polemică, se adresează unui public restrâns, dar chiar pentru a fi receptată de acest public restrâns, ar fi trebuit să fie scrisă de un tânăr. În cazul ăsta ar fi putut fi socotită drept o carte rebelă, curajoasă și fără cruțare, care ia în tăbarcă toate vedetele parizianismului literar. Așa, semnată de un boșorog, de un terchea-berchea, francez nu prin naștere, ci doar prin adopție, va fi considerată cartea unui ratat, plin de amărăciune, invidios pe succesul unor ca Beigbeder, Anna Gavalda, Amélie Nothomb și al altor scriitori de frunte pe care mai are și nerușinarea să-i ia peste picior. Un venetic nu are dreptul să scrie o asemenea carte..."

* ***www.vanturile-valurile.com***

FIRUL CU PLUMB

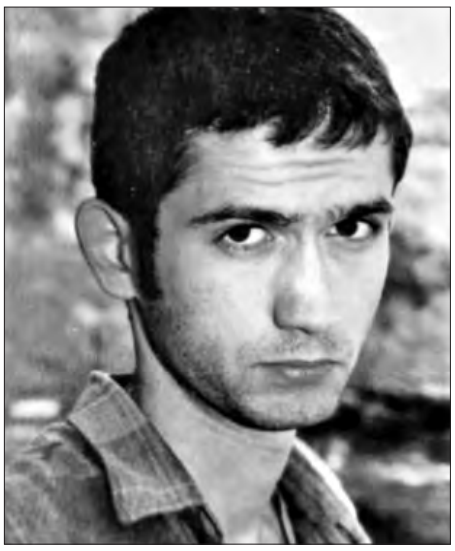

ȘTEFAN BAȘTOVOI

DUMNEZEU A VENIT

Când a intrat
toți s-au ferit
și L-au lăsat să pășească-nlăuntru.
Pereții mesele
candelabrele și pocalele pline cu vin
au fost date în lături
și El a rămas singur
în mijlocul adunării.
Atunci cineva s-a ivit din mulțime
L-a pipăit L-a întors
I-a scociorât buzunarele
și L-a pus să facă
a-a-a-a-a-a cu limba afară:
e Dumnezeu strigă el,
a venit!

SEMNAL

ALEJANDRA PIZARNIK
SINGURĂTATE CU ARIPI
(POEME)

TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI NOTE DE LEO BUTNARU

ISRAEL, EDITURA SAGA, 2021

POEZIA JUNĂ

MANUALE DE JAPONEZĂ

de ADRIANA **RUSU**

ADRIANA RUSU S-A NĂSCUT LA 8 DECEMBRIE 1996, ÎN CHIȘINĂU. STUDENTĂ LA ULIM, LA FACULTATEA DE INGINERIE ȘI DESIGN. A PUBLICAT UN GRUPAJ DE POEZII ÎN ANTOLOGIA „PATRU PLUS PATRU PLUS PATRU", APĂRUTĂ LA EDITURA PRUT INTERNAȚIONAL. FRECVENTEAZĂ DIN 2016 ATELIERUL DE POEZIE ȘI PROZĂ „VLAD IOVIȚĂ" DE PE LÂNGĂ BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU".

GHEARE ȘI COLȚI

M-am zgribulit mergând pe stradă.
Frigul de toamnă m-a făcut să-mi bag mâinile
în buzunare.
Am auzit parcă un scâncet surd și, pentru o clipă,
am crezut că îl aud cumva din adâncul meu.
Fără să-mi dau seama, am pornit în direcția lui.
Acolo, între garajele de metal vopsite în gri,
sub niște tufe uscate zăcea un câine.

Câinele acela cu privirea unui bătrân înțelept,
care mă petrecuse de atâtea ori până acasă,
mergând cu mine de atâtea ori pe alei înguste
și întunecoase,
zăcea într-o mocirlă de sânge și glod
ca o cârpă aruncată și făcută boț.
Am căzut în genunchi lângă el
încercând să-i opresc sângerările,
dar sângele lui cald era peste tot
iar mâinile mele erau murdare de glod.
Odată cu sângele lui curgea
furia
din mine.
Eram gata să-i sfâșii pe toți.
Dacă aș fi avut gheare și colți,
aș fi înghițit întreg pământul!

Când ai început să încasezi pumni și ți-a țâșnit sângele,
când te-am văzut cum încasezi picioare în burtă
aruncat pe jos,
mi-au apărut gheare și colți și am început să sfâșii.
Toate loviturile pe care le primeam
nu erau nimic în comparație cu imaginea ta
zăcând într-o mocirlă de sânge și glod.
De data asta nu o să te las să mori.

x x x

Dacă m-ar întreba cineva ce vreau cu adevărat
Nu știu ce aș răspunde...
Mi-am comandat o pizza cu muuult cașcaval,
mm băut niște gin amestecat cu Schweppes de lămâie
Cristina și Vika își terminaseră paharele
și își mai turnau...
Dumitru se încordase cumva lângă
mine în colț și l-am întrebat:
„La ce te gândești?"
M-am pierdut cumva între să mai beau
și să iau o felie de pizza
fierbinte.
Mi-am fript limba.
Nu m-am gândit niciodată ce vreau cu adevărat
și mi-e frică și acum să mă gândesc...

MANUALE DE JAPONEZĂ

Un fir de păr lung și creț
Nu pot să-mi amintesc cine am fost
Dar tu răsari atât de clar în mintea mea
Cum stai așezată pe marginea patului
Și mâna ta subțire și albă
mă atinge tandru
Cum arată părul tău de la spate
pe umerii goi
Cum ți-ai ajustat încet cămașa de noapte
Și cum mâinile tale mă încolăceau
Cât stăteam la fereastră și priveam în stradă
Știind că sunt bărbatul pe care îl iubești
Și tu femeia care îmi aparții
Acum tu strângi fire din părul meu creț
În manuale de japoneză

x x x

Văd cum mă privești și nu mă recunoști
Te tot întrebi unde e fetița aceea mică și zglobie
Știi mă întreb și eu
Uneori am impresia că e chiar aici
Și încă așteaptă să-i spui că e bravo și că o iubești
Uneori are nevoie de toate astea atât de mult
Că mă face să mă închid în dulap și să plâng în hohote
Acolo în întuneric îmi pierd răsuflarea și uit de ce plâng
Uneori e atât de greu să mă înțeleg
Să înțeleg
Mai ales în clipele acelea când realitatea mi
se surpă sub picioare
Și am impresia că mă înec în ceva ce nu are nici miros
și nici culoare
Îmi apar tot felul de chestii hidoase
Atât de reale parcă din carne și oase
Înnebunesc? Am înnebunit?
Nu, totul e real dacă mi-e frică într-atât
Că-mi tremură genunchii
Nu mai pot fi fetița aceea zglobie
Când mi se întâmplă asemenea lucruri
Că-mi vine să-mi smulg părul din cap
CAP! CAP! CAP!
Am căpiat?
Cred că m-am obișnuit
De ce nu ți-am zis?
Sunt lucruri pe care nu le știu, nu le recunosc
O să te învinuiești și nu are rost
E vina ta? Sau poate a mea? A cui?
Mă gândesc că poate
Am o sensibilitate aparte
Văd, simt, înghit chestii ciudate
Pe care alții le ignoră cu frivolitate
POATE! POATE! POATE!
Poate... am doar imaginația mult prea intensă
Ce transformă realitatea printr-o schimonosire perversă
Cu figuri inexistente și neînțelese
Ca Cthulhu al lui Lovecraft
De parcă aș fi mereu în
Zona Crepusculară
Încerc să palpez podeaua
Încerc sa-mi simt sudoarea rece
Ca să mă trezesc din coșmaruri
Azi am reușit...
Dar mâine?

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

CONDAMNARE, MARGINALIZARE ȘI SUPRAVIEȚUIRE ÎN REGIMUL COMUNIST ȘCOALA GUSTIANĂ DUPĂ 23 AUGUST 1944

VOLUM COORDONAT DE ZOLTÁN ROSTÁS

„Într-o logică a maniheismului anticomunist, tema acestui volum ar fi desființarea brutală a Școlii Sociologice de la București de către regimul comunist românesc. Nu este însă în natura istoriei sociale să opereze cu cadre tari și cu categorii binare, așa cum nu este intrinsecă acesteia nici abordarea relativizantă sau revizuirea care operează cu maniheism în sens opus. Abordarea noastră își propune să înțeleagă procesul istoric al destrămării unei Școli științifice – și al unui domeniu, prin aprofundarea condițiilor socio-culturale relevante și strategiile prin care actorii istorici analizați au căutat să dea sens precarității ivite în viața lor".

Zoltán ROSTÁS, Ionuț BUTOI

IRINA NECHIT
MASA DE SĂRBĂTOARE
(POEME)

BUCUREȘTI
CARTEA ROMÂNEASCĂ
2020

VÂRFURI DE COMPAS

CARTEA LARILOR

de LUCIA **ȚURCANU**

Foto de Liliana GRECU

Prima antologie de autor a Irinei Nechit, *Un om de succes și alte pierderi*, care apărea la Editura Prut în 2018, se deschidea cu douăsprezece poeme inedite ce anunțau, alături de titlul volumului, o mai mare înclinare către poezia morților dragi, precum și tendința de deghizare a confesiunii prin crearea de „povești" evocatoare. Peste doi ani, în 2020, autoarea publică *Masa de sărbătoare* (Editura Cartea Românească), a șaptea ei carte de poezie (după *Șarpele mă recunoaște*, 1992; *Cartea rece*, 1996; *Un viitor obosit*, 1999; *Gheara*, 2003; *Un fel de liniște*, 2006; *Copilul din mașina galbenă*, 2010), care confirmă predilecția pentru lirismul evocativ și pentru tema trecerii, materializată în „durerea pierderii părinților, transfigurată și în același timp exorcizată prin actul scrisului" (Adina Dinițoiu). Confesiuni „simbolic filtrate" (Grațiela Benga), cele mai multe dintre poemele din *Masa de sărbătoare* sunt dialoguri (adesea onirice) dintre personajul poematic, marcat de tristețe și dor, și lumea unde s-au mutat mama și tata, o lume a cărei existență este neîndoioasă, dar care se află dincolo de puterea noastră de percepție („mama mă duce într-o curte/ cu umbrar de viță/ dar umbrarul nu face umbră,/ zice că acolo s-au mutat cu tata/ acolo trăiesc/ în casa aceea nouă/ eu nu văd casa cea nouă din cauza soarelui", *Adorm ușor*).

Volum cu cea mai mare încărcătură emoțională, din tot ce a publicat până acum Irina Nechit, *Masa de sărbătoare* este o carte a pierderilor și a tensiunilor interioare intense ce rezultă din aceste despărțiri. Poemul *ARC* din *Cartea rece* prevestea această încordare emoțională extremă, care duce la ștergerea graniței dintre real și fantasmatic, dintre reprezentarea exterioară și interioritatea profundă: „Am timp destul să mă privesc în apă/ din străfunduri iese la suprafață/ imaginea mea/ cea adevărată:/ un arc bine întins". Fără a fi sentimentală, Irina Nechit dezvăluie, asemenea Ilenei Mălăncioiu în *Sora mea de dincolo*, stări dramatice puternice, determinate de imposibilitatea ruperii definitive. Tresăriri („Cine mai respiră totuși/ în camera cu un geam spre asfințit?/ A, da, trifoiul /.../ Norul de frunze fragede se mișcă ușor./ Ești aici, mamă?/ Așa respiră trifoiul?/ Dacă ți-aș schimba pământul,/ ai răsări din nou?", *Ești aici?*), vise premonitorii („tatăl meu din vis mi-a dăruit o lalea,/ o duc prin viscol și nimeni n-o vede/ parcă am o lumânare aprinsă în palme", *Un om de succes*), ritualuri incantatorii („Să ne rotim, să sărim, să uităm/ ce ne doare și ce ne macină,/ ce ne frige și ce ne distruge,/ să uităm tot /.../ Cu bărbia ridicată deasupra apei,/ privim atent sub noi –/ au venit,/ și ei au venit –/ tații noștri/ și tații taților noștri,/ mamele noastre/ și mamele mamelor noastre,/ au înotat până aici/ sute și mii de mile,/ au înotat pe sub ape grele// Hai veniți cu noi,/ intrați în horă,/ nu vă sfiiți,/ strălucitori ca niște nou-născuți,/ apucați-ne de mâini,/ țineți-vă strâns de brațe,/ săriți, rotiți-vă,/ chiuiți", *Cercul de apă*) – toate sunt expresia unei comuniuni indisolubile și continuu chinuitoare dintre *aici* și *dincolo*.

Irina Nechit alege elementele stihiale pentru a reda trecerea. Moartea este văzută ca o revenire la primordial. În *Masa de sărbătoare*, scufundarea în apă (marea, Nistrul, Prutul, acvariul) înseamnă trecerea în cealaltă lume și contopirea cu originarul: „prin ușile deschise apa a intrat în case,/ au dispărut pereți, acoperișuri,/ șuvoaie au pătruns și în biserică,/ apa urcând spre sfinții desenați/ spălându-le picioarele,/ spălând culorile veșmintelor și ochilor,/ cupola nu se mai vedea din apă/ când mama s-a uitat în urmă/ și n-a văzut nimic /.../ capul îi tremură, cuvinte nu mai are/ încetul cu încetul se scufundă,/ c-un fir de glas mă cheamă de sub apă: e-e-e-e-e-i" (*Grădina scufundată*); „tata nu se aruncă în râu/ are tot timpul din lume/ se mai coace un pic la soare/ apoi se culcă pe apă ca în așternut/ își întinde brațele plutind la vale/ cu mult aer în coșul pieptului,/ închide ochii /.../ îl vom duce departe și-i vom lua sicriu din magazin/ și Prutul nu va trece pe lângă mormântul lui,/ la următoarea cotitură îl văd pescarii/ un mort! strigă sărind în apă, dar el ridică un braț/ e viu!" (*Prutul*). În altă parte, trecerea este văzută ca izbăvire, în accepție creștină: „ochii ei s-au trezit îndată ce i s-a arătat Isus,/ ațipise o clipă și sub pleoape cerul era albastru ca floarea de clopoțel/ Isus și-a lăsat norii la poartă a bătut încetișor la fereastră cu degetul îndoit/ ea îi deschise geamul respirându-i mireasma hainelor de vară /.../ turma de nori creștea la poartă așteptându-l nerăbdătoare pe păstor,/ el a rostit un cuvânt și cuvântul s-a făcut lumină /.../ n-o durea ficatul parcă nici nu mai avea ficat/ nici inimă nici plămâni nici racul nu-i mai umbla cu foarfecele prin/ pântece,/ a ieșit să petreacă norii blânzi ca oile, floarea de clopoțel a început să sune/ ochii larg deschiși priveau cum niște rădăcini de salcâm/ intrau în pământ ca în unt" (*Clopoțel*). De fiecare dată se poate constata însă o tendință de exprimare alegorică, de transfer al arhetipurilor într-o mitologie proprie (cum bine observă Maria Șleahtițchi). Apa, sângele, pământul, norii, ochii, inima sunt verigi din lanțul legăturilor afective dintre *eu* și lumea celor care îl precedă.

Irina Nechit construiește un univers în care durerea acută provocată de pierderi alternează cu împăcarea în fața propriei treceri. Prezențe permanente în trăirile personajului poematic, spiritele celor doi părinți, dar și ale altor ființe apropiate, precum larii în viața romanilor, formează o aură protectoare. Evocarea celor morți înseamnă inițiere în propria moarte. Motivul sfârșitului inevitabil este prezent în mai multe poeme, sugerat când prin poetizarea definițiilor populare ale dispariției definitive („nu putem rămâne prea mult timp împreună,/ o să ne sufle vântul de pe iarba asta/ o să ne sufle vântul unul câte unul/ de pe fața pământului", *Picnic*), când prin descrierea unui scenariu de o concretețe izbitoare, discursul (ce vrea să mențină aparența tranzitivității) culminând cu metafore care ajută la exprimarea unor realități sau stări aproape inexprimabile („De când eram în pântece/ vorbeam despre asta /.../ va veni o zi/ va veni o zi/ va veni o zi/ și ziua a venit/ și anii au rămas departe în urmă/ și toți plâng deasupra noastră/ apoi ne lasă la frig/ spre dimineață se duc să doarmă puțin/ în alte odăi,/ să se odihnească înainte de prohod,/ iar noi coborâm încet,/ ultima dată ne punem în genunchi,/ ei cred că suntem absolut țepeni,/ că stăm întinși cu mâinile pe piept,/ iar noi ne punem în genunchi/ privind cum răsare soarele,/ a venit ziua când îl putem vedea/ fără să deschidem ochii", *Mirosul soarelui*), când prin ironia abia sesizabilă vizând zădărnicia oricăror manifestări pragmatice ale ființei umane („Atâtea pământuri pe pământ/ și doar ale noastre parcă ar fi pe lună,/ de ani de zile/ ne gândim la hectarele acelea,/ dar tot amânăm ora plecării /.../ așteptăm să se scumpească pământurile noastre,/ să le vindem la preț avantajos/ apoi să ne absoarbă o gaură neagră", *Scafandru*).

Poetă autentică, Irina Nechit nu-și declară trăirile, ci le transferă asupra lumii din afară, lăsându-le să fie deduse. Amintind de poetica expresionistă a spaimei trăite la modul frenetic, unele texte din *Masa de sărbătoare* sunt construite prin tehnica acumulării. Odată cu reluarea obsesivă a unor imagini se intensifică emoția, sporește dramatismul și, în același timp, se realizează acțiunea de diafanizare, cum se întâmplă în poemul *Zăpada*: „Fugea de rupea pământul/ mama mea mică/ biciuită de fulgi /.../ mama mea singură/ pe ulița albă/ fugea spre casă,/ fulgii roiau în jurul ei,/ îngerii o plesneau cu aripile,/ mama mea speriată/ își pleca fruntea/ își strângea haina la piept,/ un lanț de urme se întindea/ de la biserică/ până la tălpile ei mici". (Ar putea părea nefondată comparația pe care o fac, dar înclin să cred că astfel de versuri sunt și produsul asimilărilor livrești, regăsindu-se aici ecouri din poezia lui Grigore Vieru despre mama – din antologica *Făptura mamei*, poate –, dar și reminiscențe din poezia stihialului din primele cărți ale Leonidei Lari.) Alteori, disperarea eului este sugerată prin imagini de un hiperrealism atroce: „îl trântim la pământ/ îi retezăm beregate/ ne bălăcim în sânge/ îl atârnăm cu un cablu de creanga agudului /.../ poftim rudele la frigărui/ fierbem capul/ sugem creierii/ înghițim ficatul/ mâncăm mâncăm mâncăm/ mâncăm noi și aruncăm lostopane de carne la câine/ le lăsăm și pe muște să se ospăteze/ și pe viermi îi lăsăm să halească" (*Noi nu avem turmă*), autoarea revenind astfel la formulele poetice din *Gheara*.

Nu mai puțin răvășitoare sunt versurile în care „minimalismul care ține în frâu adevărurile grave" „se folosește de fața simplă a lumii pentru a sugera găurile negre ale sufletului" (Felix Nicolau), ca cele din poemul *Un înger înalt*: „nu sfredeli cu ochii pământul,/ nu se odihnește nimeni la doi metri adâncime,/ ci sus în leagăn de frunze/ sau și mai sus, pe salteaua norilor,/ nu pipăi tăblița colbuită,/ vin ploile, o vor spăla cu grijă/ și nu ne mai aduce la căpătâi/ un înger de piatră albă,/ încă n-ai adunat bani pentru înger,/ oricum, e de-ajuns o cruce,/ oricum, e de-ajuns o cruce,/ nu inventa motive să rămâi".

Cele mai multe dintre poemele *Mesei de sărbătoare* sunt antologice (tocmai de asta nu am putut să mă abțin de la citările ample). Există însă și un balast care nu-i permite cărții să se manifeste ca o construcție bine definită și lasă o ușoară impresie de eclectism. Ultimele șaisprezece texte par să fie scrise într-o altă stilistică și dezvoltă o tematică diferită de cea asupra căreia am insistat mai sus. Le-am putea numi poeme diaristice sau de notație, conținând elemente ale poeziei cotidianului, dar și a implicării civice, care, în numele coerenței și omogenității acestui volum, ar fi trebuit lăsate pentru o altă carte.

Dacă s-ar fi încheiat cu *Psalm*, *Masa de sărbătoare* ar fi fost o construcție perfectă. Un poem, ale cărui versuri, cum le definește excelent Emilian Galaicu-Păun, „sunt tot atâtea suflete plecate & case părăsite trecute acum în cuvinte, și abia astfel salvate".

PLURALIA TANTUM

Foto de N. RĂILEANU

JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (XXXIII)

de LEO **BUTNARU**

9.I.1973

Bietul nostru ceas deșteptător: îl exploatăm, nemilos, în doi, eu și Nik. Timp fărâmițat. Să zicem, vin acasă la 13.30, iau masa. Pauză – până la 14.45. O mică siestă pe care, la 14.35, ți-o întrerupe vânzoleala zbârnâitoare a deșteptătorului. Totuși, am ceva câștig de cauză: regimentul (îmi vine să-i zic: rage-mentul) e ca și cum peste drum, după blocul școlii nr. 4.

Îmi mai amintesc de ultima mea zi de studenție, acolo, pe strada Ismail?... Mă trezesc mai devreme ca alte dăți. Răsărit de soare... Poate ca un elan vizionar... Poate ca o in-soluție patetică... Și tristețea... revoltată că, din nefericire, am fost ales să fac *ofișerie* 2 ani. Revoltată, dar... resemnată. Ce să faci în fața stupidelor, neloialelor decizii kaki?

Locotenentul Țurcanu, sergenții Ciorbă și Croitoru „escortează" un civil, conducându-l spre cancelaria batalionului, unde îmi spun că tov.-ul respectiv e corespondent de la ziarul raional din Suvorov (actualul Ștefan Vodă – *n.m.*). A venit să ticluiască ceva despre ostașii ce se trag din acele locuri sudice. Îi spune Mihai Dilan (slabă nădejde să fie rudă cu... Bob Dylan...). Se arată a fi băiat de ispravă. I-l recomand chiar pe unul din cei prezenți, sergentul major T. Ciorbă, flăcău... „autentic"! Avem la dispoziție vreo 40 de minute. L-am invitat la gazda mea, unde am mesit. Colegul-corespondent tot mirându-se de cărțile pe care am reușit să le adun aici. Mai am să fiu „forță armată" încă un... calendar-jumate...

14.I.1973

Cineva îmi spune că, spre seară, în cutia poștală de pe teritoriul orășelului militar nu mai poți strecura vreun plic: ticsită, nu alta, cu doruri scrise (și... încleiate cu limba!).

Observ că gardurile din jurul cazărmilor și-au „preschimbat" inscripțiile: în loc de cu adevărat amenințătorul „Fantomas!" a devenit populară lejera amenințare „Las' că-ți arăt eu!" din celebrul, deja, film cu desene animate. De la supraomul Fantomas s-a ajuns, „pacificator", la un iepuraș de pripas.

18.I.1973

Un fost ostaș lăsat la vatră, dar care de două luni așa și nu a mai pornit spre casa-i părintească de undeva din fundul Rusiei. S-a legat cu grăsana Polina de la popota ofițerilor și o duce și el, huzurind, în cvasilupanarul din casa acesteia. Ea – cu 20 de ani mai în vârstă, el – cu degetele mâinii drepte tatuate, toate, în inele fel de fel, iar mai spre unghii – câte o literă din celebrul nume: *Ваня* (Vania). Pe degetele mâinii stângi – tatuate doar trei cifre: 195..., iar pe mezin – un semn de întrebare. Adică, iubitelor, hai, puneți-vă și voi creierașii în mișcare: eu m-am născut în 195... și mai cât? Vă interesează, nu? Ia ghiciți! Mare enigmă, tovarășe Vania! (Ca să ne amintim de... Samson Șleahu, cică... prozator...) Las să-și frământe capul bietele muieri care s-ar interesa de tine. Presupun că, dacă Polina îl ține pe Vanea-fără-vreun-sfanț-în-buzunar (când e lăsat la vatră, ostașul primește bilete de drum și cam 10-15 ruble...), înseamnă că acesta face treabă bună, o lucrează voinicește!... Astfel, se adună multă strânsură în acest Tiraspol. O sumedenie (batalioane întregi!) de tipese divorțate. Figuri clasice de prostituate. Toate și toți – venetici. Strânsuri din imensitățile Rusiei!!!

În special, „carnea de pat" a fost gândită ca eventuală împerechere cu „carnea de tun". În imensitățile celei de-a șasea părți din suprafața globului se practică, planificat, sporirea, prin dislocare de aiurea, a contingentului feminin, concentrarea acestuia în orașele în care se află multe unități militare. Nu departe de cazărmi se construiesc fabrici de diverse țesături, să zicem, ca aici, pe malul Nistrului. Însă, în aceste cazuri, împerecherile familiale nu durează mult, numărul divorțurile fiind unul dezarmant printre cadre militare și țesătoare, croitorese, surori medicale, educatoare de grădiniță. În fine, pe aici, orice bărbat cu oarece îndemânare și tupeu poate ajunge fără eforturi deosebite un Casanova sau un de Sade de Tiraspol. Iar de jur-împrejur, cu și fără ocazie potrivită, se tot trâmbițează despre moralitate, modelul sov. de familie...

Dialog la popotă: „Cum crezi, o fi căsătorit sau ba?" „Nu vezi că nu poartă inel?" „Ce, parcă toți ofițerii poartă inel?" „Sigur că nu. Însă ăsta, dacă ar fi căsătorit, n-ar mesi numai aici, la popotă. Așadar, să acționăm, Ninocika!"

21.I.1973

Căpitanul Spaski la braț cu fiică-sa, o puștoaică de vreo 13-15 ani. Ce asemănare incredibilă! Toate trăsăturile masculine într-o variantă feminină. Probabil, căpităneasa e geloasă că fiica seamănă atât de mult cu el.

24.I.1973

O invitație. Între 30 ianuarie și 6 februarie, Komsomolul, Ministerul Culturii, Academia și uniunile de creație organizează la... Tiraspol (!) un seminar pentru tinerii cercetători științifici și oameni de creație. „În legătură cu aceasta, rugăm să-l delegați în Tiraspol pe tov. Leo Butnaru." Bine, eu deja sunt... (de)legat aici. Rămâne ca superiorii să accepte detașarea mea pentru perioada respectivă, lucru totdeauna complicat într-un regiment „castrat", mereu aflat în criză de efectiv (și eficacitate).

25.I.1973

Nik. Lîs. îmi încredințează să-i citesc una din scrisorile ce-i sunt adresate. O reproduc aici, pentru că, implicit, mă vizează. „Salutări din casa părintească, fiule. De sărbători, am fost împreună, toți ai noștri, numai tu ai lipsit, scumpul mamei. De șase ani te tot aștept de Anul Nou și tot de atâtea ori mă mângâi cu gândul că, data viitoare, vei veni numaidecât. Cinci ani ai fost student, acum, pe doi, militar. Asta e soarta părinților... Poate că voi, tinerii, v-ați obișnuit cu depărtările și suportați mai ușor despărțirile. Ce să-ți mai spun, dragul mamei? O să ajungi și tu să cunoști aceste lucruri, la timpul lor."

Concertul nr. 20 la-minor de Mozart. Unica lucrare ce ar ieși, parcă, din contextul artistic general al acestui geniu. Dramatism, acorduri forte, detunătoare – ceva apropiat de Beethoven care, de altfel, nu întâmplător avea în repertoriul său (de interpret) doar această compoziție străină, mozartiană.

Zice cronicarul Miron Costin: „Și siliștilor, pe unde se pustiise, au dat sloboziri, chemând oamenii din țara leșească, și așa s-au împlut țara, în puțină vreme, de oameni". De aici, Leahu, Neamțu, Bulgaru, Rusu, Zaporojanu etc. – porecle statornicite în onomastica și conștiința locului. Acum însă, ei vin nechemați...

28.I.1973

Fac inspecția de ținută a grupului de ostași care pleacă în permisie. Unul către altul: „Bre, nu te mai ferchezui, nu te mai găti atâta. Te va fura vreo coțofană, că ele se aruncă asupra obiectelor strălucitoare". Altă expresie: „Nouă boi-putere" = grupă de pușcași.

31.I.1973

După-masă, i-am întâlnit pe Iulian Filip, Nicolae Dabija, Costel Ciobanu și Valentina Tăzlăuanu, sosiți la seminarul tineretului de creație. Primii trei – glumeți, curioși, ce și cum e în armata asta a ta, tov. locotenento-poet etc.

Le propun două variante: mai întâi, mergem la librărie (marțea se aduc cărți noi) sau intrăm în vreun local să chefuim puțin. Hotărâre unanimă: mai întâi, la librărie. La Chișinău, o carte bună, de cum apare, – dispare. Aici, mai puțină vâlvă bibliografică. Precum era, de fapt, și la Nikolaev. Cărțile noi încă nu sosiseră, însă colegii au ales dintre cele aflate în rafturi. Le-am recomandat un volum de poezie ciliană, ceva – din cea chineză. Când să ieșim din librărie, în prag, dăm nas(uri) în nas(uri) cu Roland Vieru și Vlad Druc, cineaștii. Schimb de „Ce mai faci? Ce se aude?". Le spun că mergem la bar. Zic că, ceva mai târziu, vin și ei. Câte o pereche de halbe de bere. Dab. era predispus doar pentru una, însă – riscă. Apoi, pornim spre gazda mea, la o cafea. „Cât avem până acolo?" „Cam șapte-opt sute de metri", le spun. Ei bine, mergem pe jos, zic ei, pentru ca, pe la jumătate de cale, să spună că deja am parcurs doi kilometri. Concluzia: față de Chișinău, la Tiraspol unitățile de măsură sunt diferite, duble! Filip: „Acum îmi dau seama ce faci tu din soldați, cum îi alergi kilometri în plus!"

Îmi examinează biblioteca. Druc ar vrea să-i împrumut *Florile răului*, Ciobanu-Dabija – poemele lui Voznesenski, Costel – un disc-două de muzică populară. Filip, pus pe bancuri: „Da' placheta asta n-o schimbi?", întrebă, drămăluind volumașul unui poet mediocru (Ș.T.), pe care-l procurasem doar spre a mă ține cât de cât la curent cu viața – oricare, așa cum este! – noastră literară. S-a fumat grozav de mult. S-au vorbit destule. I-am condus la căminul unde sunt cazați. Acolo, se înfiripă un recital. Însă cei doi cineaști o dădură în bancuri absurde, greu de reprodus. Apoi, la rândul lor, m-au condus ei la stația de troleibuz.

A doua zi – vreo doi kilometri de comunicări și rapoarte ale delegaților. Cam p(o)litico(so)teoretică întrunirea...

Au sosit cei de la „Tinerimea" – Stadnicov, Șcerbina, Marin, Savcenco-fotograful. Seara, trecem pe la restaurantul „Aist" (*Cocostârcul* sau, pur și simplu, *aista*...). Presupuneam o reluare a interminabilelor discuții despre presă, colectiv redacțional etc., dat fiind că lui M. și S. le cunoșteam deja preferințele (apucăturile) impulsionate de rândurile de pahare. Nicio perspectivă de a rezolva cât de cât aceste probleme...

Au venit și actorii, regizorii: Apostol, Curagău, Zaiciuc, Prepeliță...

La librărie, las 8 din cele 15 ruble pe care le mai aveam. Până la salariu mai sunt cam vreo 10 zile. Nu face să mă neliniștesc: o achiziție bună mă consolează, mai cu seamă dacă e vorba de *Drevnekitaiskaia filosofia* (Filosofia chineză antică).

VA URMA

FILTRE

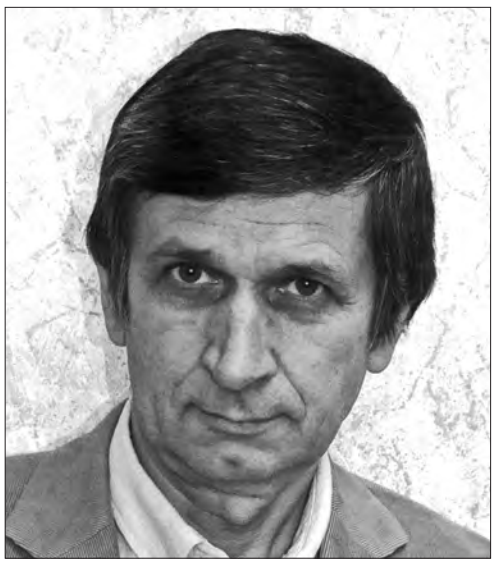

MUNCA L-A FĂCUT PE OM (I)

de VALENTIN **GUȚU**

Întrucît se zice că munca este cea care l-a făcut pe om să vorbească, adică... să gîndească (egal, uneori, cu să scrie și să citească; aici atenție însă: cum vorbești, așa gîndești), haideți să încercăm să discutăm și noi acum un pic despre această neprețuită „brățară de aur"... Dar (of, întotdeauna există un „dar"), cu toate că vom ședea strîmb (la masă: povara anilor, ce vreți!), vom căuta să grăim drept, în primul rînd, iarăși despre noi, basarabenii, ca naratori, și *jobul* nostru cel de toate zilele.

Așadar, tot proverbul spune că „Cine știe carte [ ] are patru ochi" și, atunci cînd (știutorul de carte) își va redacta, cîndva, opera vieții sale privind „Rolul muncii în...", speranța noastră e că acesta nu își va alege – redundant – ca motto un slogan de felul: „Cine nu muncește [,] nu mănîncă", ce pare mai curînd copiat după rusescul „*Кто не работает, тот не ест*", inclusiv sub aspectul punctuației, decît vorba veche și-nțeleaptă *Cine nu lucrează* [ ] *în lipsă iernează și cu ea vărează*. Unde mai pui că, în sloganul de mai sus, virgula este introdusă, greșit, între o propoziție subiectivă („cine nu muncește" = subiect) și regenta sa („nu mănîncă" = predicat). Imaginați-vă pentru un moment (rustic) un car (cu boi), care, ajuns de mult „din deal în vale", scrîșnește apăsător, pe loc drept, cu talaghirul (= „virgula") nescos și cărăușul mangă, sau (urban) un „merțan", care vrea să demareze (cum altfel decît „în trombă"?!) fără ca „driverul" („drincuit" și el) să deblocheze frîna (= „virgula").

– Nu se poate, nu se poate!...

– Ba se poate...

Cu-adevărat, regula de aur a regimului muncii în creștinism a fost formulată – poate că știți – de Sfîntul Apostol Pavel (vezi *Epistola a doua către Tesaloniceni*, 3:10): „Cine nu vrea să lucreze [ ] nici să nu mănînce", cu varianta (de traducere) „Cine nu lucrează [ ] nici să nu mănînce", dar și cu o altă variantă, „Dacă cineva nu vrea să lucreze [,] nici să nu mănînce", în care virgula este justificată de faptul că fraza începe cu o propoziție circumstanțială condițională, introdusă prin conjuncția *dacă*, fiind urmată de propoziția regentă.

Probabil, la fel de bine se știe că acest verset biblic a fost transformat cîndva de regimul comunist într-un slogan. Iată ce afirmă, în acest sens, Gennadi Ziuganov, liderul de azi al Partidului Comunist al Federației Ruse: „Atunci cînd am studiat Biblia, în epistola apostolului Pavel am găsit principalul slogan al comunismului «Cine nu muncește [,] (sic!) nu mănîncă». De fapt, în multe moduri, codul moral al unui constructor al comunismului este bazat pe Biblie" (rt.com, citat de descopera.ro). De observat că nici cele cîteva parafrazări/ proverbe despre muncă și hărnicie, pe care le-am reprodus mai jos, nu prea rezistă sub aspect punctuațional, ca să folosim un cuvînt neatestat: „Cine nu lucrează vara [,] (sic!) n-are ce mînca iarna", „Cine muncește în tinerețe [,] (sic!) are la bătrînețe", „Cine nu muncește [,] (sic!) cu lipsa trăiește", „Omul care nu muncește [,] (sic!) în lipsuri trăiește" (booknation.ro) și „Programul «Ora poveștilor» în fiecare zi de marți și joi, ora 11.00, la Filiala «Tîrgoviște» a Bibliotecii Municipale «B.-P. Hasdeu», *Cine nu muncește* [,] (sic!) *nu mănîncă* – basm sârbo-croat" (hasdeu.md, 22 ianuarie 2015). Dacă, în ultimul exemplu, s-ar fi scris: „Cine nu muncește [,] acela nu mănîncă", situația ar fi fost alta, pentru că, în regentă, s-a plasat un pronume demonstrativ (*acela*), care a reluat subiectiva, justificînd prezența virgulei înaintea sa.

Totodată, este adevărat și alt lucru, că în unele fraze ambigue de acest gen se admite folosirea virgulei, pentru a evita segmentări diferite ale acestora și a le explicita, ca în proverbul sus-menționat: „Cine nu lucrează [,] în lipsă iernează", căci unii l-ar putea reformula ad-hoc: „Cine nu lucrează în lipsă [,] (acela) iernează". În următoarea frază însă, pentru a justifica cele două virgule, încadrate de paranteze pătrate, „La noi, *cine nu muncește* [,] *nu mănîncă*, iar *cine mănîncă* [,] *nu muncește*" (books.google.md), vom introduce, de asemenea, cîte un pronume demonstrativ (*acela*) în regentă: „La noi, *cine nu muncește* [,] *acela nu mănîncă*, iar *cine mănîncă* [,] *acela nu muncește*". Atît, deocamdată, despre folosirea, improprie, a virgulei între propoziția subiectivă (= subiect) și propoziția regentă (= predicat) în cîmpul muncii noastre (pe hîrtie sau la PC).

Altceva e cum ne construim discursul în acest cîmp lexical, legat de verbul *a lucra*, la Chișinău. S-o începem, precum e și firesc, cu începutul. Omul, ființă conștientă și – uneori – conștiincioasă, atunci cînd are de realizat o (nouă) activitate (fizică sau intelectuală), îndreptată spre un anumit scop (asta e definiția *muncii*, de fapt), se și apucă de ea, adică *se implică/ se angajează/ se încadrează* într-un anumit proces (variabil ca durată), pentru a-i face față. Odinioară, în „epoca de aur", omul sovietic, pentru că tot am adus vorba de el, *se angaja* (periodic) în cîte-o întrecere socialistă, ceea ce la Moscova însemna: *включиться в социалистическое соревнование*. Aha, veți zice – unii chiar surprinși –, prin urmare, reflexivul rusesc *включиться* aici va să spună (românește): *a se încadra/ a se integra* (într-un ritm de lucru), nu... „a se include" (în așa ceva), deși verbul *включить* are și această semnificație: *a include/ a introduce* (*включить кого-л. в список* = *a include/ a înscrie pe cineva în listă*). La o adică, verbul *a (se) include* poate avea și un reflexiv participativ: *s-a inclus singur în listă*, însă o persoană sau un colectiv nu se poate „include" (cu alte cuvinte, „încadra") și într-un proces/ într-o activitate (comună) oarecare, căci, așa stînd lucrurile, am avea a face cu un reflexiv, calchiat morfosintactic și semantic după rusescul *включиться* (= *стать участником чего-л.*, *войти в что-л.*, *присоединиться к чему-л.*), ca în următoarele două exemple (din presa literară basarabeană): „Nu numai statul *se poate include* (sic!) (corect/ recomandabil: *se poate angaja/ antrena*) în lansarea unor astfel de întreprinderi culturale, ci și așa-numiții «oligarhi», atât de mult criticați în societate" („Revista literară", nr. 1, 2016, p. 3) și „În acest proces de revenire la matricea noastră spirituală s-a inclus (sic!) (corect/ recomandabil: *s-a încadrat/ implicat/ angajat*), chiar din primul an al independenței, revista «Limba română» [...]" („Revista literară", nr. 12, 2017, p. 17).

Acum, odată ce am pus prima cărămidă sau – fie! – primele cărămizi la edificiul nostru (cel nou), oricît de concret sau de abstract ar fi el, rezultă că (abia) *i-am pus baza/ bazele/ l-am început/* (și astfel) *am marcat începutul* (acestei lucrări), iar pînă *la a-i pune capăt* – hehe! – mai este. Iată însă că la Chișinău, în acest caz, deseori este întrebuințată sintagma „*a pune începutul/* începuturile (*a ceva*)", ceea ce, ca registru stilistic, reprezintă o formulă cu parfum de epocă, regională, mai aproape de limbajul bisericesc decît de cel laic; în plus, ea se asociază cu expresia rusească *положить начало* (*чему-л.*) (unde *начало* e *bază*) și cu – prin contaminație – construcția românească *a pune bazele* (*a ceva*), de unde și... *a pune începuturile (a ceva)*.

Dăm mai jos cîteva pilde în care expresia *a pune început(ul)* (= *a începe, a porni*) este adecvată în virtutea stilului folosit: „Orice vreme este potrivită *a pune început bun* (subl. n. – V.G.) pentru petrecerea spre mîntuire" (doxologia.ro) sau „*Pune început bun* (subl. n. – V.G.), pentru ca să ajungi și la sfârșit bun" (www.crestinortodox.ro), sau „În faptă, *să pui început bun* (subl. n. – V.G.) înseamnă să te străduiești în fiecare zi să faci puțin mai mult decît ieri" (Arh. Simeon Kraiopolous, *Sufletul meu, temnița mea*, Editura Bizantină, 2009, p. 30-31, *apud* ortodox.md), sau „Domnul nostru Iisus Hristos, când S-a suit în munte și *a pus începutul* (subl. n. – V.G.) învățăturii prin fericire, a propovăduit că prima fericire are făgăduința împărăției cerurilor" (books.google.md).

În următoarele exemple însă, formula în cauză este deja inadecvată (stilistic), fiind depășită sau, mai degrabă, calchiată după limba rusă: „Acest eveniment *a pus începutul* (sic!) (recomandabil: *a marcat începutul*) procedurilor tehnice de pregătire a actului de semnare a documentului respectiv [...]" (gov.md) sau „Elaborarea noii «Strategii energetice a Republicii Moldova pînă în anul 2030» *a pus începutul* (sic!) (recomandabil: *a marcat începutul*) unor direcții strategice în contextul opțiunii de integrare a sistemului energetic al Republicii Moldova în piața europeană [...]" (mei.gov.md), sau „Domnul Moldovei Despot Vodă *a pus începuturile* (sic!) învățămîntului (recomandabil: *a pus bazele învățămîntului/ a întemeiat învățămîntul*) laic, organizînd un colegiu (Schola Latina) la Hîrlău, transferat apoi la Cotnari" (moldova650.asm.md; nota bene: asm = „Academia de Științe a Moldovei", a se citi: Academia de Științe a Republicii Moldova), sau „Azi *am pus începuturile* (sic!) unui drum nou (recomandabil [dacă nu e cam tîrziu]: „*Azi am decis să merg/ m-am pornit pe un drum nou*) și în multe privințe hotărîtor pentru mine" (Igor Dodon, 31 august 2016, www.facebook.com), sau „*Au pus începuturile* (sic!) noului institut (recomandabil: *Au pus bazele noului institut/ Au întemeiat/ Au fondat noul institut*) 7 matematicieni, care deja au activat din 1958 în cadrul Secției de fizică și matematică a Bazei Moldovenești [...]" (idsi.md, 15 mai 2014), sau (un citat din presa culturală) „Nu înseamnă deloc că a doua zi după Unire toată literatura și arta din provincie devine integrată în cultura românească sau cultura românească devine – cel puțin – predominantă. Dar *începutul este pus* (sic!) (recomandabil: *Dar bazele acestei integrări sunt puse/ Dar astfel este marcat* începutul acestei integrări/ *Dar evenimentele de mai sus au constituit începutul acestei integrări*)" („Sud-Est cultural", nr. 3, 2018, p. 20).

Iată însă și alte cîteva exemple – pentru comparație –, ca să vedeți dacă acestea diferă, ca stil sau corectitudine, de cele de mai sus: „Raul Doicescu *a pus*, la începutul anilor `90, *bazele* (subl. n. – V.G.) companiei care avea să devină cel mai important constructor din România, Rog `Art [...]" (zh-cn.facebook.com) sau „Revoluția din 1821 *marchează începutul* (subl. n. – V.G.) istoriei moderne a Bucureștiului" (www.pmb.ro), sau „Căderea Bastiliei *a marcat începutul* (subl. n. – V.G.) Revoluției Franceze" (hi-in.facebook.com).

VA URMA

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

MONI STĂNILĂ ȘI POEZIA CA ARS CREDENTIAE

de MARIA **PILCHIN**

Ale noastre dintru ale noastre (Casa de Editură Max Blecher, 2020) de Moni Stănilă este un volum de poeme care, cu siguranță, nu poate fi trecut cu vederea de către critică și cititori. Lectura scoate la iveală o viața ca un mall cu mai multe etaje existențiale, printre care rătăcește eul. „Sunt singură,/ nefiresc de singură/ într-un oraș dominat de confuzii, plin de domni și de/ doamne,/ de domnișoare păuni/ și domnișori" – e solitudinea detașării de un univers intrat în derivă.

Orașul e și el o insulă. Tema insulară, de altfel, este una dintre preferințele lui Moni Stănilă. Doar că aici, spre deosebire de *O lume din evantaie, pe care să nu o împarți cu nimeni* (Charmides, 2017), unde ostrovul e o formă a fericirii interioare, reperăm o transformare a acelor stări paradiziace: „Și arterele principale ale/ acestui oraș se desfac,/ se întrepătrund cu degetele mele fericite în timp ce ochii,/ jumătate verzi, jumătate bătrâni, ieșiți din orbite, se rotesc/ ca lumina/ unui far pe o insulă ploioasă și rece". E dimensiunea unei vieți de plastic, de cauciuc, de acid hialuronic și de e-uri alimentare. Esteticul e pervertit de acele „flori uriașe din hârtie creponată". Un fel de *belles matières plastiques* în loc de bine cunoscutele *belles lettres* sau *beaux-arts*: „O lume sănătoasă și verde de plastic [...]/ planeta acoperită de plastic își leagănă în brațe/ nou-născuții de plastic". Cei mici, niște (ne)oameni noi, populează spații reci, „din parcuri metalice se aud cântece de copii". Totul este contrafăcut: „La piață vin șmecheri în cămăși de țărani. Umflă baloane/ sub formă de roșie, conopidă, măr dulce, măr verde./ Desenează/ pe cartoane carne de pui, de găină". E „societatea unificată de ură", o ură consumeristă. E Apocalipsa sintetică a unei democrații de plastic și ea.

Pe fundalul acestei comunități artificiale, individul se întreabă: „Ce e de fapt criza vârstei de mijloc?/ Frica de moarte sau spaima de a deveni urât?" Din sfera materială și socială a obiectelor și sentimentelor falsificate, el își ridică ochii spre cer, dintre gunoiști, el privește spre Creator. Poezia cotidianului caută pe Dumnezeu. E o certă schimbare de paradigmă.

În partea a doua a cărții, atmosfera de sfârșit de veac este înlocuită de o rugăciune, de fapt, un imn Creatorului: „Iubirea Ta e gravitația". E rugăciunea-dialog, e rugăciunea-monolog despre „ale noastre" de care nu ne putem rupe, „atâta mie și mine și eu și meu că – hai să fim/ sinceri – unde/ să mai încapă și-un Dumnezeu?" Este închiderea și defazarea: „și când spun Doamne, Tu ești,/ și când spui Moni, eu umblu aiurea prin gândurile mele". E egoismul nostru cel de toate zilele: „ale noastre dintru ale noastre,/ nouă ne-am adus de toate și doar pentru noi". E iubirea de aproapele mai mereu prost înțeleasă: „Ține minte, Moni, spuneai fără să mă cerți, că omul e/ oamenii, nu ești numai tu". E fariseismul nostru de neclintit: „Te-am dezamăgit când am crezut că sunt mai bună decât alții".

Credința este unica soluție dintotdeauna, dar noi am denaturat-o: „Ne împărtășim de Paști și de Crăciun de/ parcă raiul e o destinație turistică pentru/ bătrâni sănătoși care au făcut investiții bune/ în pensia privată". Omul nu îi înțelege rosturile, „bolnavii ar trebui să ceară de fapt mântuire, nu vindecare". Ne copleșește rutina ritualului, stăm la tomberonul vieții și nu vedem frumusețea divină. Totul este *smart* și tehnologizat: „sunt difuzoare și pe Muntele Măslinilor".

Adresările psalmodice amintesc de filmele lui Terrence Malick (*The Tree of Life*). În contrast cu orașul de plastic, apare un spațiu minunat: „Marea e întinsă ca o oglindă, deasupra o ciupesc pescărușii,/ dedesubt alunecă pești și balauri nemaiîntâlniți, eu plutesc/ ca o focă". Se produce ieșirea dintr-„ale noastre". Dumnezeirea ne schimbă, ne deschide, „cu Tine orice străinătate devine casă", „pace între mine și celălalt". Dispare resentimentul. Se retrag frica, groaza și dezgustul. Intervine purificarea, un Catharsis al credinței.

Moni Stănilă este o poetă a cărei voce distinsă s-a impus de mult timp. Temele, limbajul și stilul cărților ei ne conving de faptul că realismul mizerabilist, biografismul și hiperautenticitatea generației din care face parte nu denotă nicidecum, în cazul acestei autoare, o limitare categorică la reproducerea uneori aproape mecanică a unui trai printre lucruri și oameni. Nevoia de numen și de spirit nu poate și nu trebuie să dispară. Gestația spirituală diluează intimitatea obișnuită a vieții și rostirea oricum caută divinul, devenind astfel o artă a credinței.

MONI STĂNILĂ
ALE NOASTRE DINTRU ALE NOASTRE
BUCUREȘTI
CASA DE EDITURĂ „MAX BLECHER"
2020

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

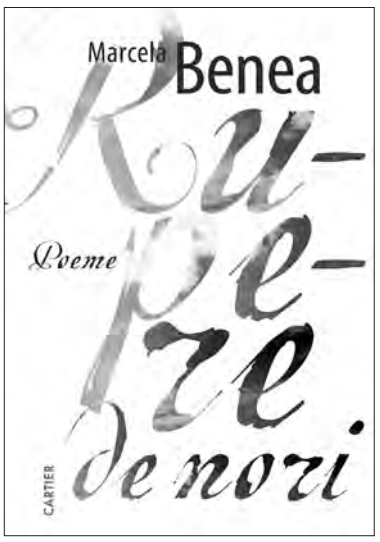

MARCELA BENEA
RUPERE DE NORI
(POEME)

„Îmbinare suavă între simplețe și profunzime, cumințenie și ardoare, resemnare și revoltă, neliniște și trăire mută a durerii – aceasta e poezia Marcelei Benea. Nimic nu este în exces, o temperare e în toate. Rupere de nori este dovada măiestriei cu care poeta știe să urmeze acea aurită cale de mijloc între nevoia de stihialitate și trăire frenetică, pe de o parte, și confesiunea meditativă, pe de altă parte, între lirismul narativizat și exprimarea gnomică, între inevitabila raportare la litera scrisă («Sunt cartea» este poemul care deschide acest minunat volum) și vitalitatea prilejuită de realitatea imediată («Ce dulce e viața» se intitulează textul final). Cea de-a cincea carte a Marcelei Benea (cinci cărți în patruzeci și șase de ani! – o cumpătare de care puțini, foarte puțini știu să dea dovadă) – «Rupere de nori» – confirmă o dată în plus că avem în față o poetă remarcabilă, pe cât de discretă pe atât de uimitoare."

Lucia ȚURCANU

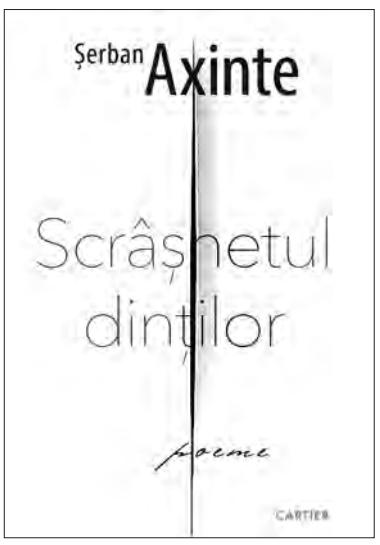

ȘERBAN AXINTE
SCRÂȘNETUL DINȚILOR
(POEME)

„Crâncenă carte, de moarte, de dragoste, de boală, de limită a limitelor. Reușești să fii autentic acolo unde cei mai mulți mimează, se exhibă, se încadrează într-un trend al transgresiunilor de fițe. Tu însă ești autentic. Ai fost acolo, ești acolo, mori și învii cu adevărat. Ai scris o carte care va rămâne."

Ovidiu NIMIGEAN

CRONICĂ LITERARĂ

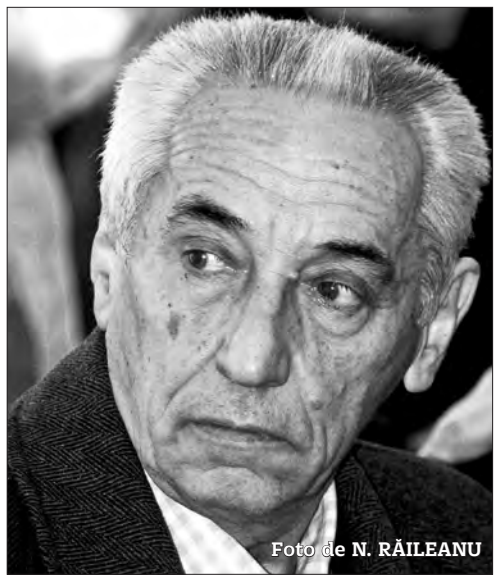
Foto de N. RĂILEANU

FINEȚE ȘI PERCUTANȚĂ
de DUMITRU APĂTRI

În ființa lui Arcadie Suceveanu sălășluiește atât vocația de poet, cât și vocația de eseist și critic literar. Articolele și eseurile publicate în „Revista literară" în ultimii ani confirmă această impresie. Cu ceva timp în urmă, după o întrunire culturală de anvergură, i-am spus: „Tot mai mult mă conving, dragă prietene, că în persoana ta știința filologică a pierdut un promotor valoros". A schițat un zâmbet abia perceptibil, dar nu mi-a răspuns nimic. Și atunci, ca și acum, aveam deplina convingere că judicioasele lui intervenții eseistice, numeroasele portrete și analize literare reflectă nu doar un gust estetic desăvârșit, ci și o nemărturisită tentație de a remarca și tria valori, de a nu lăsa neobservate sau insuficent comentate cărțile și autorii cei mai valoroși din peisajul nostru literar. Prin volumul *Cu grație, printre (pre)texte* (Chișinău, Editura Arc, 2020, 278 p.), apărut recent, autorul pare să-mi dea dreptate. „Pierderea" despre care vorbeam la acea întrunire, din fericire, nu s-a produs: poetul Arcadie Suceveanu se afirmă, inclusiv și mai ales prin acest volum, drept una dintre cele mai distincte voci critice ale momentului.

Pe pagina 3 a copertei descoperim o mărturie cât se poate de relevantă, prin care Arcadie Suceveanu își definește actul critic, mai precis, natura acestuia: „Sunt un poet căruia îi place să gloseze pe marginea fenomenului literar, să scrie din interiorul procesului de creație, cum se zice. Sunt de părerea că un poet din secolul XXI e bine să aibă chei și pentru alte uși, nu doar pentru poezie. De aceea în afară de poezie am scris și eseu, cronici și portrete literare, cărți pentru copii, am tradus poezie și proză din limbile rusă, ucraineană ș.a. În altă ordine de idei, cronicile și eseurile pe care le scriu mă ajută să-mi mențin luciditatea creatoare, spiritul analitic; ele sunt «explicația», sau, mai bine zis, «carcasa» teoretică a propriei mele poezii".

La cuprins, găsim patruzeci și ceva de titluri, împărțite în trei compartimente: *Teritorii literare, Portrete în sepia, Panopticum*. Secțiunea întâi o inaugurează eseul *Ce vor, totuși, scriitorii?* – o meditație amplă despre condiția scriitorului de ieri și de azi, despre implicarea oamenilor de creație în evenimentele de acum trei decenii din Republica Moldova și despre evenimentele care au generat mari schimbări politice și sociale. Analizând aceste aspecte, autorul se confesează impacientat: „Din nefericire, opțiunile lor au fost mai totdeauna neglijate, cei aflați în vârful piramidei puterii nefiind dispuși să-și amintească cine a rupt această palmă de pământ din gheara imperiului, cine a ctitorit statul RM, grație cui au ajuns ei astăzi să fie miniștri, deputați, președinți de parlament etc. E cât se poate de trist, dar adevărat: glasul scriitorilor și al intelectualilor de mult nu mai este auzit!" (p. 10). Statul Republica Moldova e calificat, pe drept, ca o ambarcațiune în derivă, pe care o poate salva de la naufragiu doar „integrarea în Europa, prin reunificarea celor două state românești, RM și România, într-un singur stat" (p. 11). Tot aici, autorul ne vorbește și despre cele câteva căi concrete prin care ar putea fi realizată mult-visata reunificare a țării.

Importante și diverse sunt aspectele vieții literar-culturale și social-politice abordate în primul compartiment: literatura din Basarabia ultimelor două decenii; valorile și nonvalorile din domeniul literaturii pentru copii; proiectele culturale; arta traducerii; relația dintre computer și bibliotecă; dintre cartea virtuală, digitală și cea clasică, tipărită; Aleea Clasicilor; împrejurările dramatice în care se desfășoară viața culturală (și nu numai) a românilor din Bucovina de Nord, înstrăinată etc. În articolul *Literatura din Basarabia, început de secolul XXI*, de exemplu, este prezentată seria de antologii ARC-Știința, de o valoare incontestabilă, potrivit autorului, și care demonstrează încă o dată că mișcarea literară din Basarabia s-a sincronizat definitiv cu mișcarea literară din Țară la începutul noului mileniu. Lucru îmbucurător, autorul exprimându-și, totodată, dorința ca ciclul antologic în șapte volume *Literatura din Basarabia în secolul XXI* să pătrundă și pe piața de carte românească, „pentru a se vedea, încă o dată și dintr-o nouă perspectivă, imaginea dinafară, felul în care știm să ne (re)integrăm în contextul actual al literaturii române" (p. 66).

Referindu-se la diferențele care există între lectura cărților digitale și a celor tipărite, autorul face mai multe constatări judicioase, precum: „Lectura cărții, a revistei sau a ziarului în format material presupune, de asemenea, un grad mai mare de creativitate, induce stări de spirit inedite, o energie superioară. Ca să-l parafrazăm pe Alex. Ștefănescu, care spunea că «oamenii care citesc sunt frumoși», vom spune că oamenii care citesc tradiționalele, «vetustele» pagini de literatură vor fi întotdeauna mai sensibili, mai înclinați spre meditație și analiză, mai «marcați» estetic și cultural" (p. 40).

La fel de actuale și incitante sunt și unele opinii privind „prima din cele trei Uniri", politizarea și depolitizarea scriitorului din Basarabia („realitatea cu care au luptat scriitorii acum trei decenii a involuat în loc să evolueze", p. 73). O grijă aparte, poate cea mai obsedantă și apăsătoare, Arcadie Suceveanu o manifestă pentru conaționalii din nordul Bucovinei. „Spiritul bucovinean tolerant", ni se comunică în articolul *Bucovina – un strigăt istoric*, „a generat mereu concordie și armonie și a stat la baza dezvoltării multiculturalismlui", dar, după 1991, „cultura ucraineană a monopolizat întreg spațiul cultural, marginalizând celelalte culturi și distrugând practic modelul multicultural bucovinean". În consecință, învățământul românesc din Ucraina „trece printr-un dramatic și îndelungat proces de deznaționalizare". Tăcerea Bucureștiului, în această situație, e considerată „soră bună cu decizia Consiliului de Coroană din 27 iunie 1940" (p. 49).

Din primul compartiment fac parte și pătrunzătoarele articole ce iau în dezbatere posteritatea lui Grigore Vieru și „întoarcerea din exil" a lui Paul Goma. Împărtășim opinia scriitorului și profesorului universitar Anatol Moraru că „Arcadie Suceveanu realizează exerciții analitice, enunță judecăți de valoare (bătute în monedă metaforică) despre autori ce împărtășesc «ideologii literare diferite»".

Al doilea compartiment este constituit din portrete literare. Eugen Lungu a remarcat printre primii că Arcadie Suceveanu este un maestru-portretist. Protagoniștii, poeți și eseiști, prozatori și traducători, formează o întreagă galerie: Ion Druță („care a știut să așeze în matrițele frumosului artistic sufletul nostru", dar care, într-un moment al biografiei sale, a declarat că el coboară „din căruța națiunii"); George Meniuc (figură polivalentă, a cărui operă oferă „modele românești ale clasicității și modernității gândirii poetice"); Val Butnaru („prozator de cursă lungă, de mari resurse și combinații epice..., vocație de înnoire a paradigmei"); Aureliu Busuioc („o exemplară deschidere spre tot ce este nou și neperisabil în materie de literatură ").

În falanga poeților îi aflăm pe Ion Vatamanu („producător de tehnici noi și de formule insolite"); Petru Cărare („cavaler al Floretei de argint", cu „umor nativ, autentic, condimentat cu «ardei autohton»"); Vasile Romanciuc (poezie ce se aseamănă „boabelor de rouă ivite pe «trestia spiritului» în amurgurile clasice ori în diminețile postmoderne ale literaturii române"); Eugen Cioclea („temperament insurgent, vijelios, comentează miturile naționale cu detașare și ironie, uneori, spirit eseninian din *Moscova cârciumărească*"); Mircea Dinescu („poezie sinceră și directă, figurativ-esopică, publicist în continuă expansiune"); Lucian Vasiliu („inventatorul unei mitologii lirice personale, *monadologia*, un hidalgo postmodern, inconfundabil războinic al falangei optzeciste"); Leo Butnaru („cel mai prolific scriitor din literatura basarabeană, *om-peniță*, spirit livresc care deconstruiește mituri și simboluri culturale și re-creează limbajul poetic, cetățean al Republicii Literelor"); Nicolae Popa („poet și prozator cu o puternică marcă personală, personaj literar ce aduce culoare și inedit în cetatea literelor, apariție insolită și spirit boematic"). Tot aici vom găsi și portretul literar al lui Nicolae Manolescu, din care nu lipsesc notele critice (cel care „conjugă cu măiestrie rigoarea scientistă cu inteligența disociativă și libertatea imaginației", dar care, anterior, avusese o părere preconceptă despre literatura din Basarabia).

Panopticum, cel de-al treilea compartiment al volumului, cuprinde atât articolele despre poezia din Republica Moldova, cât și cele despre creația literară din spațiul cernăuțean, precum și răspunsurile la anchetele revistelor „Scriptor" și „Mesager bucovinean", interviurile acordate lui Nicolae Busuioc, Gellu Dorian, Vasile Proca și Emilian Galaicu-Păun, ca și cronicile publicate în „Mesager bucovinean" (2016, 2017, 2018).

Acrcadie Suceveanu știe să surprindă, cu finețe și percutanță, specificul creației literar-artistice a fiecărui scriitor analizat, dar și al procesului literar îndeobște, identificând cu precizie particularitățile definitorii ale acestora. Lectura acestei cărți, concepută și elaborată într-o perioadă lungă de timp, ne convinge încă o dată de faptul că Arcadie Suceveanu nu este doar un poet cu o sensibilitate aparte, ci și un gânditor înzestrat cu capacitatea de a pătrunde în esența fenomenelor examinate, o personalitate care, zi de zi, se îngrijește de destinul culturii noastre naționale, indiferent de zonele geografice în care aceasta se zămislește și se dezvoltă.

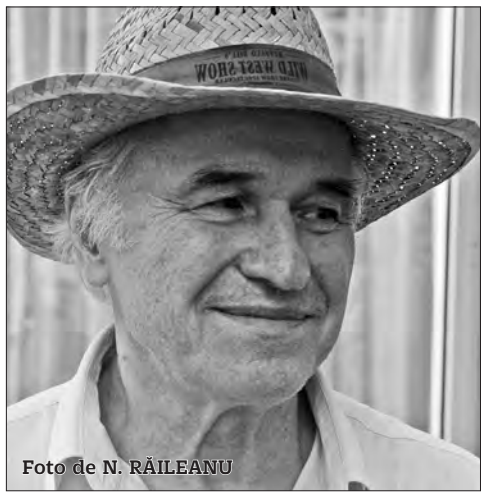
Foto de N. RĂILEANU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

GINGAȘA ȘI TANDRA MEA FIARĂ*

de EUGEN **DOGA**

EUGEN DOGA (N. 1937, S. MOCRA, URSS) ESTE CEL MAI CUNOSCUT COMPOZITOR DIN REPUBLICA MOLDOVA. ȘI-A ÎNCEPUT CARIERA CA VIOLONCELIST ÎN ORCHESTRA COMITETULUI DE STAT AL R.S.S.M. PENTRU TELEVIZIUNE ȘI RADIODIFUZIUNE (1957-1962), APOI A FOST PROFESOR LA ȘCOALA DE MUZICĂ „ȘTEFAN NEAGA" DIN CHIȘINĂU (1962-1967). PRIMA COMPOZIȚIE MUZICALĂ APARE ÎN 1963. DE ATUNCI, A COMPUS MUZICĂ DE CAMERĂ, CANTATE, POEME SIMFONICE, ROMANȚE, DAR ȘI CÂTEVA ȘLAGĂRE PENTRU INTERPREȚII DE MUZICĂ POP. ESTE AUTORUL COLOANEI SONORE A MAI MULTOR FILME CELEBRE, ÎNTRE CARE „LĂUTARII" (1971), „O ȘATRĂ URCĂ-N CER" (1975) ȘI „O DRAMĂ LA VÂNĂTOARE" (SAU: „GINGAȘA ȘI TANDRA MEA FIARĂ", 1978). DISTINCȚII: PREMIUL DE STAT AL URSS (1984), ARTIST AL POPORULUI (1984, RSSM; 1987, URSS), ORDINUL REPUBLICII (1997), „STEAUA ROMÂNIEI" (2004), PREMIUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA (2008), ORDINUL NAȚIONAL „SERVICIUL CREDINCIOS" ÎN GRAD DE COMANDOR (2014, ROMÂNIA), ORDINUL „ALEKSANDR NEVSKI (2018, FEDERAȚIA RUSĂ). A PUBLICAT LA MOSCOVA UN VOLUM AUTOBIOGRAFIC, CE URMEAZĂ SĂ APARĂ ÎN CURÂND ÎN LIMBA ROMÂNĂ LA EDITURA CARTIER. MAI JOS, VĂ PREZENTĂM UN FRAGMENT DIN ACEASTĂ CARTE.

După succesul fantastic al filmului Șatra, Loteanu a început să lucreze la următoarea peliculă, după nuvela lui Cehov *O dramă la vânătoare*, pe care a intitulat-o *Gingașa și tandra mea fiară*. Dacă la filmul precedent nu au fost probleme în privința candidaturii mele în calitate de compozitor, de data aceasta a fost lansat un atac veritabil. Îl viza mai mult pe regizorul Loteanu, căruia i se reproșa că optează pentru mine, care nu sunt de etnia cuvenită, nu cunosc viața Rusiei, căci e vorba de Cehov, nu de țigani, care sunt la fel ca moldovenii. Loteanu însă și-a apărat opțiunea și am început să colaborăm din nou. De fapt, Emil începuse lucrul cu mult mai înainte, pe când termina *Șatra*. Era încă iarnă, iar Emil planifica să filmeze nunta Olenkăi Skvorțova în toiul verii, în sânul naturii estivale în regiunea Moscova. Era prima scenă, cea cu care el intenționa să înceapă filmările peliculei. La această nuntă trebuia să răsune și o anumită muzică. Am convenit că voi căuta ceva potrivit în arhivele sau în fonotecile radioului. Dar n-am reușit să găsesc nimic, deoarece în anii '80 ai secolului al XIX-lea încă nu fusese inventată tehnica de înregistrare a sunetului, iar ceea ce am ascultat la diferite instrumente mecanice mi s-a părut prea primitiv, de aceea a fost luată decizia să scriu eu muzica pentru această scenă și că va fi un vals, deoarece în perioada în care avea loc acțiunea filmului valsul abia începea să devină la modă în Rusia. Dacă-i vals, vals să fie, a zis Loteanu și cu asta basta. Până în vară, am continuat să scriu muzică pentru alte filme, căci aveam pe atunci destul de multe comenzi, și am uitat de vals. Și iată că într-o zi, seara târziu, după istovitoarele repetiții cu actorii și negocierile dificile cu administrația studioului, dă buzna în camera mea de hotel Emil Loteanu și, înainte ca ușa să se închidă în urma lui, strigă: „Valsul!". Fâstâcit, am început să ascund repede partiturile pentru alte filme și să zdrăngănesc la pian ceva în ritm de vals, știind foarte bine că nu e ceea ce e necesar pentru film. Pur și simplu nu eram gata de o întâlnire atât de neașteptată și desigur că nu aveam scrisă nicio notă pentru acest film. Emil stă deasupra capului meu și se enervează. Încep să cânt altceva. El începe să se înfurie. Mi-am dat seama că se apropie furtuna și că acuși o să zboare vreun obiect în direcția capului meu. Ca un condamnat înainte de execuție, am început să-mi rotesc privirile prin cameră, fără să știu ce caut, ceva de genul colacului de salvare în timpul naufragiului, și am observat pe podea niște foi cu portative cu note mâzgălite pe ele. Am tot timpul la picioare hârtii din astea în timp ce lucrez. Am ridicat cu mâna stângă un petic de hârtie mic de tot cu câteva note scrise cu un pix verde, iar cu cea dreaptă am reușit să iau doar 3-4 note la pian, când Emil s-a înviorat, a început să umble agitat încolo și încoace și m-a rugat să improvizez în continuare până când am terminat presupusa compoziție. Mâine seara, zise el, e repetiția cu orchestra, și, fără să spună ceva în privința muzicii, a ieșit închizând ușa cu atâta putere, încât aceasta era cât pe ce să iasă din balamale. Pentru seara de a doua zi, într-adevăr fusese programată orhestra și corul pentru înregistrarea valsului inexistent, iar peste o zi urma să fie filmată anume acea scenă a nunții Olenkăi Skvorțova cu Urbenin. Prima zi a filmărilor! Ce-i de făcut? Nu țineam minte precis ce-am improvizat în prezența lui Emil, dar nu aveam timp pentru reflecții și am început să înșir notă după notă pe partitura pe care deja dimineață trebuia să i-o transmit orchestrei pentru a fi copiată. Nu știu ce se întâmpla atunci cu mine, căci era prea târziu și nu puteam să cânt în hotel, dar de fapt nici nu prea aveam nevoie de asta, deoarece totul îmi venea parcă de la sine. Orchestrarea a ieșit foarte modestă, aproape pustie, pentru că nu aveam timp s-o fac mai densă. Voiam să renunț la acompaniamentul standard propriu multor valsuri și să introduc altceva, care să-i imprime muzicii lirism, profunzime, romantism, emoție. Mi-a fost de mare ajutor un ison apărut în registrul de sus al viorilor, care parcă continua să comenteze primul motiv. Spre marele meu regret, în cadrul festivității de inaugurare a Jocurilor Olimpice de la Soci-2014, în extraordinara montare a balului Natașei Rostova din romanul lui Tolstoi *Război și pace*, isonul minunat caracteristic acestui vals a fost eliminat, sărăcind astfel considerabil toată interpretarea.

Seara, când au fost aduse notele de la copiști și după ce orchestra a interpretat această muzică, orchestranții au început să bată cu arcușurile de pupitre. M-am speriat, credeam că e o farsă, dar când m-au înconjurat muzicanții, redactorul muzical, membrii echipei de filmare și au început să-mi adreseze tot felul de epitete plăcute, m-am liniștit nițel. A doua zi, pe iarba verde din satul Valuievo din apropiere aeroportului Vnukovo, unde se pregătea scena de filmare, acest vals a răsunat toată ziua. Fiecare propunea propriile variante de filmare – ba așa, ba altfel – și abia spre seară, când soarele se lăsa spre orizontul cuprins de flăcări, Loteanu a spus: „Atențiune, filmăm!" Apoi Emil a putut fi auzit muncind la montarea acestei scene în studio, unde a migălit aproape o lună cu peliculele pentru a găsi varianta optimă de contopire a imaginii cu muzica.

În curând acest vals s-a desprins de film și călătorește și acum de sine stătător prin toată lumea. Iar recent a intrat într-un top al portalului History Rundown, un Top 200 al lucrărilor muzicale din toate timpurile, în prima sută, pe locul 93, după Beethoven. În același top a mai intrat un vals de-al meu, *Gramofon*, pe locul 84 – la noi el abia începe să-și cucerească popularitatea. Forma valsului e prezentă și în multe cântece și romanțe de-ale mele, în muzica mea de film. E posibil ca anume valsul din *Gingașa fiară* să-mi fi servit drept normă, etalon în experiența de mai departe. M-am convins încă o dată că la baza oricărei lucrări de orice formă trebuie să se afle melodia, ideea profundă, însuflețirea și simplitatea percepției, care e deseori confundată cu primitivismul. Au trecut patru decenii, dar muzica aceasta continuă să răsune la nunți, la balurile elevilor și studenților, la diferite competiții sportive, inclusiv la Jocurile Olimpice 1980 de la Moscova și 2014 de la Soci, în Rusia, dar și pe toate continentele. Pe baza ei sunt realizate sute de clipuri remarcabile, spoturi publicitare, această muzică sună în telefoanele mobile.

Am lucrat cu o enormă plăcere și la următorul film al regizorului Emil Loteanu, *Anna Pavlova*, despre marea balerină rusă. În această peliculă, era doar muzică clasică, pe care dansa Pavlova. După ce i-am ascultat repertoriul dansurilor și muzica pe care o folosea în programele ei, am ajuns la concluzia că va trebui să înlocuiesc multe numere cu altă muzică, pe care va trebui s-o scriu. Spre această soluție m-au condus sarcinile regizorului. Să zicem, dansul în piața unui oraș latino-american în timpul unei epidemii teribile de ciumă trebuia să fie dinamic la maximum, ajuns până la tensiunea emoțională supremă la culminație, până la extaz. O asemenea muzică lipsea din repertoriul ei. Aceeași *Lebădă* a lui Saint-Saëns suna prea cameral, calm, iar regizorul cerea mai multă patimă, mai mult zbor, mai mult dinamism. Loteanu punea o sarcină specială în fața muzicii la scena de la râu, în care e arătată Anna încă mică. Trebuia să sune o muzică cu o culoare națională foarte pronunțată, calmă, vastă, lirică, care să se înscrie armonios în natura poetică și pitorească în care a decurs copilăria tinerei balerine. Am avut norocul să colaborez la acest film cu minunatul regizor Eri Klas de la Tallinn, care a îmbogățit partiturile muzicii cu talentul său strălucitor și erudiția sa muzicală. În această peliculă muzica a sunat mai aproape de percepția auditorului contemporan, al spectatorului contemporan, cu aplicarea mijloacelor de expresie muzicale moderne și în numerele muzicale, și în interpretare. Și cu toate că critica de balet a menționat apariția acestui film fără un entuziasm deosebit, după ce au trecut mai mulți ani de atunci, filmul este privit cu tot mai mult interes și cu tot mai multă încântare. Exact ca vinul care devine cu anii tot mai gustos.

Am mai scris și multă muzică de alt gen pe versurile lui Emil Loteanu: cantata pentru soprană și orchestră simfonică *Curcubeul alb*, poemul *Pescărușul speranței*, un ciclu de balade pentru voce și pian, câteva cântece, inclusiv pentru filmele lui. Am avut încă multe planuri comune interesante pentru cinema și pentru scenă, dar... destinul a dispus altfel. Azi, îmi lipsește. Îmi va lipsi și mâine, și poimâine, pentru că talentul lui a fost unic și nu ne rămâne decât să regretăm că nu a fost înțeles până la capăt și nici folosit plenar.

**** Din volumul „Cine sunt eu?", în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba rusă de Vsevolod CIORNEI***